

Қамысты ауданы бойынша 2024 - 2028 жылдарға арналған коммуналдық қалдықтарды басқару жөніндегі бағдарламаны бекіту туралы

Қостанай облысы Қамысты ауданы мәслихатының 2024 жылғы 5 наурыздағы № 161 шешімі

Қазақстан Республикасы Экологиялық кодексінің 365-бабы 3-тармағының 1) тармақшасына сәйкес Қамысты аудандық мәслихаты ШЕШІМ ҚАБЫЛДАДЫ:

1. Қамысты ауданы бойынша 2024-2028 жылдарға арналған коммуналдық қалдықтарды басқару жөніндегі бағдарламасы осы шешімнің қосымшасына сәйкес бекітілсін.

2. Осы шешім оның алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін қолданысқа енгізіледі.

Қамысты аудандық мәслихатының төрағасы

Н. Искаков

Аудандық мәслихаттың
2024 жылғы "5" наурыздағы
№ 161 шешіміне
қосымша

ҚАМЫСТЫ АУДАНЫ БОЙЫНША 2024-2028 ЖЫЛДАРҒА АРНАЛҒАН КОММУНАЛДЫҚ ҚАЛДЫҚТАРДЫ БАСҚАРУ ЖӨНІНДЕГІ БАҒДАРЛАМАСЫ

МАЗМҰНЫ

Бағдарламада қолданылатын анықтамалар мен қысқартулар 2

1. Кіріспе 4

1.1. Қамысты ауданы туралы жалпы мәлімет 5

1.2. Мемлекеттік стратегиялық құжаттарға енгізілген қалдықтармен басқару жөніндегі іс-шаралар 8

1.3. ҚББ әзірлеу қажеттілігінің негіздемесі 11

2. Коммуналдық қалдықтарды басқарудың ағымдағы жағдайын талдау 14

2.1. Аудандағы қалдықтарды басқару бойынша ағымдағы жағдай 14

2.2. Коммуналдық қалдықтардың пайда болу көлемі 16

2.3. Аудандағы коммуналдық қалдықтарды ағымдағы басқару 21

2.4. Қоқыс шығаратын компаниялар мен ҚТҚ полигондарына шолу 31

2.5. Қалдықтардың пайда болуы мен жинақталуы бойынша қолда бар нормативтік база 33

2.6. Соңғы үш жылдағы динамикадағы бөлінген қаражаттың сипаттамасы және талдауы 40

3. Мақсаты, міндеттері және нысаналы көрсеткіштері 41

4. Қойылған міндеттерге қол жеткізудің негізгі бағыттары, жолдары 46

5. Бағдарламаны қаржыландырудың қажетті ресурстары мен көздері 50

6. Коммуналдық қалдықтармен басқару бағдарламасын іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспары 52

7. Түйіндеме 61

1 -Қосымша. Қалдықтарды орналастыру объектілерінің жағдаяттық карта-кестесі 65

2- Қосымша. Қалдықтарды азайту жөніндегі іс-шараларға бөлінген қаражат көлемі және олардың саны 66

Бағдарламада қолданылатын анықтамалар мен қысқартулар

ҚББ - қалдықтармен басқару бағдарламасы.

ЖАО - жергілікті атқарушы орган.

Қалдықтармен айналысу - қалдықтардың пайда болуының алдын алу және азайту, жинау, кәдеге жарату, қайта өңдеу, залалсыздандыру, тасымалдау, сақтау (қоймалау) және жоюды қоса алғанда, қалдықтармен байланысты қызмет түрлері.

Қоршаған орта - атмосфералық ауаны, Жердің озон қабатын, жер асты және жер үсті суларын, жерді, жер қойнауын, жануарлар мен өсімдіктер әлемін және олардың өзара әрекеттесуіндегі климатты қоса алғанда, табиғи және жасанды объектілердің жиынтығы.

Қалдықтардың түрі - олардың шығу тегіне, қасиеттеріне және өңдеу технологиясына сәйкес ортақ белгілері бар қалдықтардың жиынтығы.

Коммуналдық қалдықтар - Коммуналдық қалдықтар - үй шаруашылығының аралас қалдықтары және бөлек жиналған қалдықтары, соның ішінде қағаз бен картон, шыны, металдар, пластмассалар, органикалық қалдықтар, ағаш, тоқыма бұйымдары, орау, пайдаланылған электр және электронды жабдықтар, және аккумуляторлар. Коммуналдық қалдықтарға өндіріс, ауыл шаруашылығы, орман шаруашылығы, балық шаруашылығы, септиктер мен кәріз желілерінің қалдықтары, сондай-ақ ағынды сулардың шөгінділерін, пайдаланудан шыққан көлік құралдарын немесе құрылыс қалдықтарын қоса алғанда, тазарту құрылыстарының қалдықтары кірмейді.

Тұтыну қалдықтары - адамның тіршілік әрекеті нәтижесінде пайда болатын, өзінің тұтыну қасиеттерін толық немесе ішінара жоғалтқан өнімдер және (немесе) бұйымдар, олардың қаптамасы және өзге де заттар немесе олардың қалдықтары, жарамдылық не пайдалану мерзімі, олардың агрегаттық жай-күйіне қарамастан аяқталған, сондай-ақ меншік иесі өз бетінше физикалық түрде құтылған немесе қалдықтар разрядына құжатпен ауыстырылған тұтыну қалдықтары.

"Құрғақ" коммуналдық қалдықтар фракциясы - қатты тұрмыстық қалдықтар (ҚТҚ) өз құрамына орамалар мен ыдыстардың барлық түрлерін - қағазды, картонды, металды, пластикті және әйнекті және т. б. қосады.

"Ылғалды" коммуналдық қалдықтар фракциясы - тамақ қалдықтарын, органикалық заттарды және "ылғалды" агрегаттық жағдайы бар өзге де қалдықтарды қамтиды;

КА - тікелей жақын жерде тұратын тұрғындардан коммуналдық қалдықтарды жинауға арналған контейнерлер орнатылған жабдықталған контейнерлік алаң;

Сақтау - қалдықтарды кейіннен қауіпсіз жою мақсатында арнайы бөлінген орындарға жинау;

Кәдеге жарату - қалдықтарды қайталама материалдық немесе энергетикалық ресурстар ретінде пайдалану;

Қайта өңдеу - қалдықтардың көлемін немесе қауіпті қасиеттерін азайтуға, олардың сипаттамаларын өзгертетін, өңдеуді жеңілдететін немесе кәдеге жаратуды жақсартатын физикалық, жылу, химиялық немесе биологиялық процестер, соның ішінде сұрыптау;

Залалсыздандыру - механикалық, физика-химиялық немесе биологиялық өңдеу арқылы қалдықтардың қауіпті қасиеттерін азайту немесе жою.

Орналастыру - өндіріс және тұтыну қалдықтарын сақтау немесе көму.

Көму - қалдықтарды, оларды шектеусіз мерзім ішінде қауіпсіз сақтау үшін арнайы белгіленген орындарда жинау.

Жою - қалдықтарды көму және жою жөніндегі операциялар.

Жинақтау - қалдықтарды қалыптастыру немесе оларды түпкілікті қалпына келтіру немесе жою сәтіне дейін одан әрі басқару процесінде жүзеге асырылатын қалдықтарды арнайы белгіленген мерзімдерде (6 айдан аспайтын) уақтша жинақтау.

Компосттау - ыдырауға бейім биологиялық қалдықтарды табиғи циклге қайтарудың экологиялық таза әдісі.

Компост - тамақ қалдықтарының әртүрлі органикалық материалдарының, өсімдік қалдықтар жапырақтарының (микро- (бактериялар, саңырауқұлақтар және т.б.) және макроорганизмдердің (жәндіктер, құрттар және т. б.) әсерінен ыдырауы нәтижесінде алынған органикалық тыңайтқыш. Компост жасау процесі компосттау деп аталады.

Жоспарлы кезең - бағдарлама кемінде 5 жыл әзірленген кезең.

Қалдықтардың басым түрлері – Жоспарлы кезең шеңберінде қалпына келтіру үлесінің пайда болуын болдырмау және ұлғаюы қоршаған ортаға антропогендік жүктемені төмендету тұрғысынан тиімдірек болатын қалдықтардың түрлері.

ҚОӘБ - қоршаған ортаға әсерді бағалау.

НДТ-қол жетімді ең жақсы технология

КЭР-кешенді экологиялық рұқсат

Қалдықтарды орналастыру объектісі - қалдықтарды орналастыруға арналған арнайы жабдықталған құрылым (полигон, шлам қоймасы, қалдық қоймасы және басқалар).

МЖӘ - мемлекеттік-жекешелік әріптестік негізінде құрылған кәсіпорындар.

БАҚ - бұқаралық ақпарат құралдары

ҚР ЭК - 2021 жылғы 2 қаңтардағы № 400-VI ҚРЗ ҚР Экологиялық кодексі.

ҚТҚ - Қатты тұрмыстық қалдықтар

ПЭТ - полиэтилентерефталат

ТЖД - Төтенше жағдайлар департаменті

ХҚКО - халыққа қызмет көрсету орталығы
КЕАҚ - коммерциялық емес акционерлік қоғам
БАҚ - бұқаралық ақпарат құралдары
АЕК - айлық есептік көрсеткіш
ҚҚС - қосылған құн салығы
ҚРЗ - Қазақстан Республикасының Заңы
ТКШ - тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық
ҚОҚ АТО - қоршаған ортаны қорғаудың ақпараттық-талдау орталығы
ЖШС - жауапкершілігі шектеулі серіктестік
ҚР - Қазақстан Республикасы
ММ - мемлекеттік мекеме
ЖК - жеке кәсіпкер

1. Кіріспе

Қалдықтардың жиналуы және стихиялық қоқысорындарының пайда болуы Қазақстандағы ең өткір экологиялық проблемалардың бірі болып табылады. Стихиялық заңсыз қоқысорны еліміздегі шешілмеген мәселелердің салдары ғана болып табылады, олардың ішінде тұрғындардың коммуналдық қалдықтарды жинаумен және әкетумен аз қамтылуы, қажетті инфрақұрылымның болмауы, құрылыс және ірі габаритті қалдықтарды жинауға арналған арнайы орындардың болмауы, жергілікті атқарушы органдар (бұдан әрі ЖАО) тарапынан әлсіз жұмыс.

Коммуналдық қалдықтарды басқару мәселелерін кешенді шешу үшін ҚР ЭК-де ЭК-нің 365-бабы көзделген, онда аудандардың, аудандық және облыстық маңызы бар қалалардың, республикалық маңызы бар қалалардың, астананың ЖАО коммуналдық қалдықтармен басқару саласындағы мемлекеттік соққы саясатын іске асыру үшін коммуналдық қалдықтармен басқару жөніндегі бағдарламаны (бұдан әрі-бағдарлама) әзірлеуді ұйымдастыруға және оның орындалуын қамтамасыз етуге тиіс.

Бағдарлама - бұл ағымдағы жағдайды талдауды, проблемаларды анықтауды және коммуналдық қалдықтарды басқару жүйесін шешу және жақсарту үшін нақты шараларды әзірлеуді қамтитын маңызды стратегиялық құжат.

Бағдарлама қолданыстағы заңнаманы және Қостанай облысы әкімдігінің қалдықтарды бөлек жинау үлесін ұлғайту бойынша қоршаған орта сапасының белгіленген нысаналы көрсеткіштерін ескере отырып әзірленді.

Бағдарламада республикада пайда болатын коммуналдық қалдықтардың сипаттамасы, оның ішінде коммуналдық қалдықтардың көлемі мен құрамы, жинақтау, жинау, тасымалдау, сұрыптау, қайта өңдеу және көму тәсілдері туралы мәліметтер ұсынылады. Экологиялық заңнама талаптарын іске асыруға байланысты мәселелер

анықталады. Қалдықтарды жинау және әкетумен қамту, қалдықтарды бөлек жинау, сұрыптау бойынша нысаналы көрсеткіштер белгіленеді. Коммуналдық қалдықтарды басқару жүйесін жетілдіру үшін шаралар кешені әзірленді.

Бағдарлама қоршаған ортаның ластануын болдырмау мақсатында әзірленген, қалдықтарды азайту және ауданның барлық қатысушыларын осы процеске тарту жөніндегі іс-шараларды қамтиды.

Бағдарлама 2028 жылға дейін бес жылдық мерзімге әзірленді. бұл бағдарлама өз ауданындағы коммуналдық қалдықтарды тиімді басқару бойынша жергілікті атқарушы органдарға арналған нұсқаулық ретінде әзірленді.

Бағдарламаны іске асыру ҚТҚ жинау және тасымалдау бойынша көрсетілетін қызметтердің сапасын жақсартады, ҚТҚ жинау және әкетумен қамтуды арттырады, ҚТҚ бөлек жинау және қайта өңдеу санын арттырады, қалдықтардың қоршаған ортаға теріс әсерін барынша азайтуға мүмкіндік береді.

Облыстағы астық егетін ең ірі аудандардың бірі - Қамысты ауданы 1955 жылы салынған. Оның аумағы 12 мың шаршы шақырымнан асады. Ауданда 10 мың адам тұрады. Ауданда стихиялық қоқыс қоқысорындарының проблемалары, халықтың қоқыстарын шығару жөніндегі коммуналдық ұйымның, ауданның сауда нүктелері мен ұйымдарының болуы, контейнерлердің жетіспеушілігі, қалдықтарды бөлек жинаудың болмауы бар. Бұл проблемалар ауданның қолданыстағы коммуналдық мәселесін талдау және осы қалдықтарды басқару бағдарламасында сипатталған бірқатар шешімдерді әзірлеу қажеттілігін тудырды. Бағдарлама "Қамысты ауданының тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық, жолаушылар көлігі және автомобиль жолдары бөлімі" ММ тапсырысы бойынша әзірленді.

Қалдықтарды басқару бағдарламасы ауданның коммуналдық мәселесін шешуге және аудандағы полигондарды қысқарту үшін экономикалық немесе басқа механизмдерді пайдалана отырып және қолданыстағы заңнамаға сәйкес қалдықтарды азайтудың жедел саясатын әзірлеуге бағытталған.

1.1. Қамысты ауданы туралы жалпы мәлімет

Қамысты ауданы Қостанай облысының құрамына кіреді және Ақтөбе облысымен шектесетін Қостанай облысының оңтүстік-батыс жағында орналасқан. Қамысты ауданы алып жатқан аумақ 12,1 мың км² құрайды, оның құрамына 5 ауылдық округ кіреді, оның құрамына 17 ауыл кіреді. 2023 жылғы 01 қыркүйектегі жағдай бойынша халық саны 10043 адамды құрайды. Ауданның негізгі қызметі - өсімдік шаруашылығы және мал шаруашылығы. Аудан халқы құс пен жануарларды аулада өсіруді де жүзеге асырады. Жиналған деректерге сүйене отырып және Қамысты ауданының кәсіпорындары мен тұрғындарының шаруашылық қызметінің ерекшелігін ескере отырып, пайда болатын қалдықтардың түрлері және олардың Қамысты ауданының елді мекендерінің аумақтары шегінде одан әрі қозғалысы айқындалды.

Қамысты ауданы Қостанай облысының батысында орналасқан. Облыс орталығынан қашықтығы - 236 км. Аудан солтүстік-батысында Жітіқара ауданымен, солтүстігінде - Денисов ауданымен, солтүстік — шығысында-Таран ауданымен, шығысында - Әулікөл ауданымен, оңтүстік-шығысында - Науырзым ауданымен, оңтүстігінде - Жангелді ауданымен, оңтүстігінде - Жангелді ауданымен, батыста - Ақтөбе облысының Әйтеке би ауданымен, батыста-Ресейдің Орынбор облысының Светлин ауданымен шектеседі.

Аудан Қазақ КСР Жоғарғы Кеңесі Төралқасының 1955 жылғы 22 қазандағы Жарлығына сәйкес Камышин ауданы ретінде құрылды. 1997 жылы 7 маусымда Қазақстан Президентінің Жарлығымен Камышин ауданы Қамысты ауданы болып өзгертілді.

1 кесте

Қамысты ауданының елді мекендері

№ р/с	Ауылдың атауы	Елді мекеннің сипаттамасы	Мәліметтер (2023 ж. деректері бойынша)
1.	Қамысты ауылдық округі, 4 ауыл	Қамысты ауылы Ливановка ауылы Фрунзе ауылы Мешітті ауылы	4513 адам 1448 үй 22 әлеуметтік объект 35 сауда нүктесі 22 өндірістік объект
2.	Адаевка ауылдық округі, 3 ауыл	Адаевка ауылы Жайылма ауылы Пушкин ауылы	446 адам 155 үйлер 4 әлеуметтік объект 3 сауда нүктелесі 10 өндірістік объект
3.	Аралкөл ауылдық округі, 2 ауыл	Аралкөл ауылы Оркаш ауылы	172 адам 42 үй 3 әлеуметтік объект 0 сауда нүктесі 20 өндірістік объект
4.	Арка ауылдық округі, 2 ауыл	Арка ауылы Красногор ауылы	1473 адам 384 үй 3 әлеуметтік объект 8 сауда нүктесі 14 өндірістік объект
5	Клочков ауылдық округі, 2 ауыл	-	490 адам 145 үй 7 әлеуметтік объектілер 4 сауда нүктесі 20 өндірістік объектілер
6.	Алтынсарин ауылы	Алтынсарин ауылы	1611 адам 405 үй 3 әлеуметтік объект

			10 сауда нүктесі 1 өндірістік объект
7.	Бестөбе ауылы	-	414 адам 130 үй 4 әлеуметтік объект 3 сауда нүктесі 3 өндірістік объект
8.	Дружба ауылы	-	176 адам 50 үй 3 әлеуметтік объект 0 сауда нүктесі 14 өндірістік объект
9.	Қарабатыр ауылы	-	748 адам 236 үй 5 әлеуметтік объект 6 сауда нүктесі 2 өндірістік объект
		Барлығы	10043 адам 2995 үй 54 әлеуметтік объект 69 сауда нүктесі 106 өндірістік объект

Қамысты ауданында барлығы 10043 адам тұрады. Қамысты ауданының елді мекендеріндегі негізгі қызмет түрі мал шаруашылығы және өсімдік шаруашылығы болып табылады. Ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлер 681,3 мың га алып жатыр: оның ішінде егістік жерлерге - 426,9 мың га, жайылымдарға – 225,6 мың га, шабындықтарға – 7,6 га. Қамысты ауданындағы ірі шаруа қожалықтары Арқа ауылындағы "Деметра" ШҚ 4; Бестөбе ауылындағы "Азон" ШҚ; Талдықөл ауылындағы "Акжол" ШҚ ЖК, Ливановка ауылындағы "Алиев" ШҚ, Алтынсарин ауылындағы "Алтынсарино" ЖШС, Қамысты ауылындағы "ӨКФ Кайрат" ЖШС, Адаевка ауылындағы "Содружество-98" ЖШС.

Қамысты ауданы шаруашылығының негізгі өнімі бидай және майлы дақылдар болып табылады. Шаруа қожалықтары сүтті және етті ірі қара мал, жылқы және ұсақ қара мал өсірумен айналысады. Шаруашылықтың негізгі қызмет түрін жүзеге асыруға, олардың балансында жөндеу шеберханалары, сондай-ақ оларды дайындау және қайта өңдеу үшін астық сақтау қоймалары болады. Ауылдық округтер шегінде мал шаруашылығын жүргізу үшін сүт-тауар фермалары, ірі және ұсақ қара малға арналған бордақылау алаңдары бар.

Қамысты ауылдық округінің ауылдық округтерінде орналасқан:

- фельдшерлік-акушерлік пункт (ФАП) – 10 бірлік,
- мектепке дейінгі оқу орындары (балабақшалар, мектеп жанындағы шағын орталықтар) - 7 бірлік,
- орта мектеп -10,

- әкімдіктің әкімшілік ғимараты-10;

- мәдениет үйі-10.

Ландшафт сипаттамасы.

Қостанай облысының оңтүстік-батыс бөлігі Орал тау бөктерінде үстірт шегінде орналасқан. Облыстың бұл бөлігінде көп жағдайда шығысқа қарай көлбеу тегіс, аялдама орындары - жонды бедерлі жазықтар жиі кездеседі. Үстірттің абсолютті биіктігі орта есеппен 250 м-ден 350 м-ге дейін өзгереді.

Қамысты және оңтүстікке іргелес аудандарда неоген сулары жер бетіне жақын орналасқан және жоғары минералдануымен ерекшеленеді. Алғашқылардың ішінде жер асты суларының бетінен минералдану дәрежесі бойынша да, химиялық құрамы бойынша да үшінші реттік сулар маңызды орын алады. Жалпы, бұл сулардың батыстан шығысқа және оңтүстік бағытта минералдануының күшеюі байқалады.

Қостанай облысының батысты оңтүстік-батыс бөлігінде бөлшектелген бедер жағдайында қара-каштан қиыршық тасты және дамымаған топырақтар қалыптасады. Торғай қолатының ішінде және іргелес жұмсақ беткейлерде көбінесе фонды құрайтын сортаңдары көп кешендер дамыған. Кіші аймақтың оңтүстік бөлігінде құмдардағы (Наурызым-Қарағай) Арал ормандары және көктерек-қайың кесектерімен (Сыпсын) жабылған құмды алқаптар жекелеген массивтермен ерекшеленеді. Каштан топырақтарының кіші аймағы Торғай үстіртінің орталық бөлігінде кең жолақпен өтеді. Қостанай облысы шегінде каштан топырақтарының қалыптасуына сары-қоңыр ауыр карбонатты саздақтар мен саздардан тұратын, Ұлқаяқ-Қабырға, Қабырға-Теке су алаптарының тұзды саздақтармен (ағынның ежелгі қолаттармен) және құмды-құмды сазды шөгінділерімен жалпақ төрткіл-жұрнақ бедері алып жатқан топырақ түзуші жыныстар айтарлықтай қатысады. Қазіргі уақытта дәнді дақылдар үшін жыртылған ауыр сазды каштан карбонатты топырақтар кіші аймақта ең көп таралған.

Қазіргі уақытта дәнді дақылдар үшін жыртылған ауыр сазды каштан карбонатты топырақтар кіші аймақта ең көп таралған. Облыстың Қамысты ауданының аумағындағы дала аймағы қара каштан топырақтарындағы орташа құрғақ бетегелі-боздала кіші аймақпен, каштан топырақтарындағы құрғақ ксерофитті-әр түрлі шөпті- бетегелі-боздала кіші аймақпен, ашық каштан топырақтарындағы шөлейтті бетегелі-боздала кіші аймақпен ұсынылған.

Құрғақ шымтезек далаларында дала суыры, дала алақоржыны, кәдімгі тоқалтіс, дала тышқаны, Эверсман аламаны, үлкен қосаяқ, құлақты кірпі, ор қоян, дала сасықкүзені, қарсақ, ақбөкен өмір сүреді. Орман және үй тышқандары егінге жайылады. Құстардың арасында дала бүркіті пайда болады, безгелдек жиі кездеседі, бұрын көптеген дуадақ болған.

Мұнда маусымдық күрт байқалады, ал мұхиттардан қашықтығы болғандықтан құрғақ ауа-райының себебі болып табылады. Жер бедері монотонды. Даланың тегіс

беті дала көлдерінің ойпаттарымен әртараптандырылады. Көлдер ағынсыз, тұзды, бірақ тұщы да кездеседі.

Климаттық сипаттамасы.

Климаты күрт континенталды және өте құрғақ. Қысы ұзақ, аязды, қатты жел мен боранмен, жазы ыстық, құрғақ. Жауын-шашынның жылдық мөлшері 250-300 мм. Қостанай қаласы мен оған жақын аудандардың климаты күрт құрғақшылықпен және континенталдылықтың жоғары деңгейімен сипатталады. Аудан жылдың көп бөлігінде оңтүстік-батыстағы азиялық антициклонның солтүстік-батыс сілемінің әсерінен, ал жазда салқын арктикалық ауа массаларының салыстырмалы түрде қысқа солтүстік - батыс ағындары мен атлантикалық ауа массаларының батыс ағындары соққан батыстық басым желдер әсер етеді.

Демографиялық сипаттамалары.

2023 жылғы 1 қыркүйектегі жағдай бойынша Қамысты ауданының халық саны 10043 адамды құрайды, оның ішінде ауылдық округтер бойынша:

Ауылдық округтер бойынша халық саны

2 кесте

№ р/с	Елді мекеннің атауы	Тұратын халықтың саны	Тұрғын үйлердің саны	1 үйде тұратын отбасының орташа саны
1.	Қамысты ауылдық округі, 4 ауыл	4513 адам	1448 үй	3 адам
1.	Қамысты ауылдық округі, 4 ауыл	4513 адам	1148 үй	3 адам
2.	Арқа ауылдық округі, 2 ауыл	1473 адам	384 үй	4 адам
3.	Адаевка ауылдық округі, 3 ауыл	446 адам	155 үй	3 адам
4.	Аралкөл ауылдық округі, 2 ауыл	172 адам	42 үй	4 адам
5.	Клочков ауылдық округі, 2 ауыл	490 адам	145 үй	3 адам
6.	Алтынсарин ауылы	1611 адам	405 үй	4 адам
7.	Бестөбе ауылы	414 адам	130 үй	3 адам
8.	Қарабатыр ауылы	748 адам	236 үй	3 адам
9.	Дружба ауылы	176 адам	50 үй	3 адам
Барлығы		10043 адам	2995 үй	3 адам

Аймақ экономикасы.

Аймақ экономикасы ауыл шаруашылығына, дәнді және майлы дақылдарды өндіруге, мал фермалары мен аула жеке шаруашылықтарына жем-шөп өндіруге және дайындауға, сондай-ақ жұмыс істеп тұрған сүт-тауар фермаларында мал шаруашылығы өнімдерін өндіруге негізделген.

Ауданда 231 кәсіпорын, 69 сауда нүктесі, 15 жеке кәсіпкер, 73 ауыл шаруашылығы кәсіпорны, оның ішінде 64 шаруа қожалығы, 10 ЖШС жұмыс істейді.

Қамысты ауданында 54 әлеуметтік нысан бар, олардың ішінде фельдшерлік-акушерлік пункттер, мектеп және мектепке дейінгі оқу орындары, мәдени-сауықтыру және әкімшілік нысандары бар.

Қамысты ауданында бұқаралық ақпарат құралы "Қамысты жаңалықтары" баспа басылымы бар.

1.2. Мемлекеттік стратегиялық құжаттарға енгізілген қалдықтармен басқару жөніндегі іс-шаралар

Қалдықтарды басқару және оларды қысқарту жөніндегі негізгі бағыттар ҚР 2021 жылғы 2 қаңтардағы № 400-VI ҚРЗ Экологиялық кодексіңде жазылған.

Қалдықтар саласындағы жаңа кодекспен экологиялық реттеудің екі жаңа қағидаты енгізілді, олар Кодекстің 5-бабында бекітілген.

- "Ластаушы төлейді және түзетеді" деген бірінші қағида ластанудың алдын алу және бақылау шараларын, сондай-ақ қоршаған ортаға зиян келтіруден қалпына келтіру жауапкершілігін білдіреді.

- жетінші қағидат: өндіріс және тұтыну қалдықтарын басқаруды жетілдіреді.

Кодексте қалдықтарды кезең-кезеңімен өңдеуге бағытталған қалдықтар иерархиясы көзделеді. Бұл дегеніміз, ең алдымен қалдықтардың пайда болуын азайту керек, пайда болған қалдықтарды қайта пайдалану, қайта өңдеу, кәдеге жарату және тек соңғы кезекте полигондарда көму керек. Сондай-ақ, халықты ҚТҚ жинаудың, кәдеге жаратудың, қайта өңдеудің және қалдықтарды бөлек жинаудың ұтымды жүйесі туралы хабардар ету жүзеге асырылатын болады. Қалдықтардың жіктелуі еуропалық қалдықтар каталогына сәйкес келтірілген және қауіпті емес және қауіпті қалдықтардың тізімін қамтиды. Жаңа экологиялық кодексте заңсыз полигондар мәселесін жүйелі түрде шешу үшін қоқыс шығаратын көлікте GPS датчиктерін міндетті түрде орнату мәселесі қарастырылған.

Қауіпті қалдықтарды қайта өңдеу, кәдеге жарату және жою жөніндегі қызметті жүзеге асыру үшін лицензиялық тәртіп көзделген, ал қалдықтарды тасымалдау бойынша хабарлама жасау тәртібі енгізіледі. Қалдықтарды басқару жөніндегі операцияларды жүргізу кезінде талаптарды бұзғаны үшін жауапкершілікті қатаңдату көзделеді, бұл өз кезегінде рұқсат етілмеген полигондар, иесіз қалдықтар көлемін ұлғайту және қоршаған ортаны ластаудың өзге де жағдайлары мәселелерін шешуге мүмкіндік береді.

Экологиялық кодекстің 365 - бабы 3-тармағының талаптары негізінде аудандардың, облыстық маңызы бар қалалардың, республикалық маңызы бар қалалардың, астананың жергілікті өкілді органдары (бұдан әрі – "ЖАО") коммуналдық қалдықтарды басқару саласындағы мемлекеттік саясатты арқылы іске асырады:

1) өз құзыреті шегінде коммуналдық қалдықтарды басқару жөніндегі бағдарламаны бекіту;

2) коммуналдық қалдықтардың пайда болуы және жинақталу нормаларын бекіту;

3) қатты тұрмыстық қалдықтарды жинауға, тасымалдауға, сұрыптауға және көмуге арналған тарифтерді бекіту.

Экологиялық кодекстің 365-бабында аудандардың, аудандық және облыстық маңызы бар қалалардың, республикалық маңызы бар қалалардың, астананың, сондай-ақ ауылдардың, ауылтердің, ауылдық округтердің жергілікті атқарушы органдарының коммуналдық қалдықтарды басқару саласындағы мемлекеттік саясатты іске асыру жөніндегі өкілеттіктері айқындалған.

Қауіпті коммуналдық қалдықтар және олардың құрамдас бөліктері (электрондық және электр жабдықтары, құрамында сынабы бар қалдықтар, батареялар, аккумуляторлар және өзге де қауіпті компоненттер) бөлек жиналып, мамандандырылған кәсіпорындарға қайта өңдеуге/кәдеге жаратуға берілуі тиіс.

Бұл қалдықтарды басқару бағдарламасында тек коммуналдық қалдықтар қарастырылады. ҚР ЭК 365-бабына сәйкес "коммуналдық қалдықтар" деп тұтынудың мын Адаевка қалдықтары түсініледі:

1) қағаз және картон, шыны, металдар, пластмассалар, органикалық қалдықтар, ағаш, тоқыма бұйымдары, қаптама, пайдаланылған электр және электрондық жабдықтар, аккумуляторлар мен аккумуляторларды қоса алғанда, бірақ олармен шектелмей, үй шаруашылықтарының аралас қалдықтары мен бөлек жиналған қалдықтары;

2) егер мұндай қалдықтар сипаты мен құрамы жағынан үй шаруашылықтарының қалдықтарына ұқсас болса, аралас қалдықтар және басқа көздерден бөлек жиналған қалдықтар.

Коммуналдық қалдықтарға өндіріс, ауыл шаруашылығы, орман шаруашылығы, балық шаруашылығы, септиктер мен кәріз желілерінің қалдықтары, сондай-ақ ағынды сулардың шөгінділерін, пайдаланудан шыққан көлік құралдарын немесе құрылыс қалдықтарын қоса алғанда, тазарту құрылыстарының қалдықтары кірмейді.

Тұтыну қалдықтарына адам өмірінің нәтижесінде пайда болатын, өзінің тұтыну қасиеттерін толық немесе ішінара жоғалтқан, жарамдылық мерзімі не пайдалану мерзімі, олардың агрегаттық жай-күйіне қарамастан, сондай-ақ меншік иесі өз бетінше физикалық түрде құтылған не тұтыну қалдықтары разрядына құжатпен ауыстырылған өнімдер және (немесе) бұйымдар, олардың қаптамасы және өзге де заттар немесе олардың қалдықтары жатады".

Аудандағы коммуналдық қалдықтардың ішінде келесі қалдықтар бар:

- тұтыну қалдықтары (пластикалық бөтелкелер, қағаз, металл, ағаш, шыны, тамақ қалдықтары, дымқыл қалдықтар санатына енгізілетін өзге де қалдықтар (органикалық

заттар және дымқыл агрегаттық күйі бар басқа да қалдықтар), әртүрлі қаптамалар, целлофан, картон және т. б.,

- күл-қож қалдықтары,
- көң.

Қалдықтарды басқару бағдарламасының мақсаттары мен міндеттері.

Коммуналдық қалдықтармен басқару бағдарламасы ауданның коммуналдық мәселесін шешуге және аудандағы қоқыс үйінділерін қысқарту үшін экономикалық немесе басқа механизмдерді пайдалана отырып, қалдықтарды азайтудың жедел саясатын әзірлеуге бағытталған:

- қалдықтарды жинаудың осы жүйесін пайдаланатын осы жүйеге қатысушыларды (тұрғындарды, кәсіпкерлерді және өндірістік кәсіпорындарды) барынша тарта отырып, қалдықтарды әкетудің орталықтандырылған жүйесін құру;

- қалдықтарды қайта пайдалану немесе оларды пайдалануға мүдделі жеке және заңды тұлғаларға беру;

Бағдарламаның негізгі міндеттері:

- Қамысты ауданының ауылдарындағы коммуналдық қалдықтармен басқару бойынша ағымдағы жағдайды бағалау;

- Қамысты ауданының коммуналдық қалдықтармен басқару бағдарламасын дайындау;

- Қамысты ауданының коммуналдық қалдықтармен басқару бағдарламасын іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспарын әзірлеу;

- мүдделі тараптармен коммуналдық қалдықтармен басқару бағдарламасын талқылау.

"Бағдарлама" құрамында:

- Қамысты ауданының ауылдарындағы ҚТҚ полигондарында қалдықтарды жинау, әкету, кәдеге жарату, қайта өңдеу және көмудің ықтимал көлемі туралы деректер анықталды,

- қалдықтармен жұмыс істеу саласындағы бар проблемаларға талдау жүргізілді;

- қалдықтардың қоршаған ортаға теріс әсерін азайтуды көздейтін бағдарламаның мақсаттары, міндеттері мен көрсеткіштері айқындалды,

- белгіленген мақсаттарды, міндеттерді және көрсеткіштерді іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспары жасалды:

- бөлек жинауды енгізу,

- полигондарда көмуге жататын қалдықтар көлемін азайтады,

- қалдықтармен жұмыс істеу бойынша инфрақұрылымды дамытады,

- Қамысты ауданының ауылдарында қалдықтармен жұмыс істеу жүйесін әкімшілік басқаруды жақсартады,

- қалдықтарды басқару бойынша халықтың хабардарлығын арттырады.

Коммуналдық қалдықтарды басқару бағдарламасы келесі ақпаратты қамтиды:

- Аудан туралы жалпы мәліметтер, елді мекендер саны және тұратын халық туралы деректер;

- мемлекеттік стратегиялық құжаттарға енгізілген іс-шаралар;

- соңғы бес жылдағы динамикадағы коммуналдық қалдықтардың пайда болуы мен жойылу көлемінің сипаттамасы, коммуналдық қалдықтарды ағымдағы басқаруға баға берілді;

- коммуналдық қалдықтарды қалыптастыру және жинақтау, ҚТҚ жинау, тасымалдау, сұрыптау және көму тарифтері бойынша нормативтік базасы бар,

- соңғы үш жылдағы динамикадағы бөлінген қаражатты сипаттау және талдау.

"Мақсаттар, міндеттер және нысаналы көрсеткіштер" бөлімінде коммуналдық қалдықтардың пайда болу көлемін біртіндеп қысқартуға, қалдықтарды сұрыптау үлесін ұлғайтуға және қоқысты шығару жөніндегі коммуналдық ұйымдардың қызметтерін пайдаланатын халықты толық қамтуға бағытталған нысаналы көрсеткіштер белгіленген, нысаналы көрсеткіштерге қол жеткізу жөніндегі іс-шаралар сипатталған.

Бағдарлама аудандағы коммуналдық қалдықтарды басқару жүйесін жетілдірудің үдемелі нәтижесі үшін қалдықтарды басқару және нысаналы көрсеткіштерге қол жеткізу жөніндегі іс-шаралар жоспарымен аяқталады. Бағдарлама сонымен қатар бағдарламаны қаржыландыру көздерін сипаттайды.

Бағдарлама келесі нормативтік құжаттар негізінде әзірленді:

ҚР 2021 жылғы 2 қаңтардағы № 400-VI ҚРЗ Экологиялық кодексінің күші;

ҚР экология, геология және табиғи ресурстар министрінің м. а. 2023 жылғы 18 мамырдағы № 154-ө бұйрығымен бекітілген Коммуналдық қалдықтармен басқару жөніндегі бағдарламаны әзірлеу бойынша жергілікті атқарушы органдарға әдістемелік ұсынымдар әзірлеу;

Қазақстан Республикасының 2017 жылғы 25 желтоқсандағы № 120-VI ҚРЗ Салық кодексінің күші;

ҚР 2008 жылғы 4 желтоқсандағы № 95-IV Бюджет кодексі.

Қалдықтарды басқару бағдарламасын әзірлеу кезінде, мыналар пайдаланды:

- <https://stat.gov.kz> сайтынан алынған статистикалық деректер;

- ҚТҚ жергілікті полигоны кәсіпорындарының экологиялық есептілігінің нәтижелері;

- Қамысты ауданының ауылдық округтерінің әкімдері ұсынған мәліметтер.

- Қамысты ауданы әкімдігінің ТКШ, жолаушылар көлігі және автомобиль жолдары бөлімінің мәліметтері;

- қолданыстағы контейнерлік алаңдар мен коммуналдық қалдықтарды сақтау орындарын меншікті түгендеу нәтижелері;

- Қамысты ауданының ауылдық округтері тұрғындарының, ҚТҚ полигонына коммуналдық қалдықтарды шығаруды жүзеге асыратын кәсіпкерлердің сауалнамасының нәтижелері.

1.3. ҚББ әзірлеу қажеттілігінің негіздемесі

Коммуналдық қалдықтармен басқару бағдарламасын әзірлеу мақсаты

Осы бағдарламаны әзірлеудің мақсаты қоршаған ортаны қорғауды және өңірдің және халықтың санитариялық-эпидемиологиялық салауаттылығы жағдайларын қамтамасыз ететін Қамысты ауданы елді мекендерінің коммуналдық қалдықтарын интеграцияланған басқару жүйесін құру, коммуналдық қалдықтардың бар болуының барлық кезеңдерінде қалдықтардың сапасы мен санын және ластаушы заттардың эмиссиясын басқарудан тұратын коммуналдық қалдықтарды басқарудың жаңа моделін әзірлеу болып табылады.

Бағдарламаны әзірлеу міндеттері

Бағдарламаның міндеттері коммуналдық қалдықтарды өндіру, жинау, кәдеге жарату және көму процестерін басқару жүйесін әзірлеу болып табылады: олардың пайда болу көзіндегі қалдықтарды азайту;

- коммуналдық қалдықтарды тасымалдау және оларды қайта пайдалану мәселелерін шешу

- аймақтың қоршаған ортаға әсерін барынша болдырмауға мүмкіндік беретін қалдықтардың пайдаланылмаған бөлігін көму жөніндегі проблемаларды шешу.

Бағдарламаның негізгі бағыттары

- коммуналдық қалдықтармен басқару жүйесін ұйымдастыру;

- коммуналдық қалдықтармен орналастыру және көму орындарында табиғи экожүйелердің ластануын болдырмау;

- коммуналдық қалдықтарды кәдеге жаратуды, сұрыптауды және көмуді жетілдіру жөніндегі іс-шараларды әзірлеу;

- қалдықтарды азайту жөніндегі іс-шаралар жоспарын әзірлеу.

Коммуналдық қалдықтарды басқару бағдарламасының өзектілігі, ғылыми және практикалық маңыздылығы

Отандық және әлемдік тәжірибеде коммуналдық қалдықтарды басқару проблемасы халықтың салауатты өмір сүру ортасын құру саласындағы басым міндеттердің бірі болып табылады, қалалық шаруашылықта ресурстық шығындар мен қаржыландыру көлемі бойынша сумен жабдықтау және кәріз жүйесінен кейін екінші орынды алады.

Қазақстандағы коммуналдық қалдықтармен жұмыс істеу жай-күйін талдау проблеманы шешу қалдықтарды тазартудың орталықтандырылған жүйесінің жоқтығында екенін көрсетті. Қалдықтарды жою жолы: жиналатын орын - тиеу және шығару - полигон тұйық болып табылады және қоршаған ортаны қорғауға қатысты барлық мәселелерді шеше алмайды.

Коммуналдық қалдықтарды кешенді басқаруды құру қажет, оны іске асыру қоршаған ортаға ластаушы заттардың түсуін күрт қысқартуға, Қамысты ауданының және жалпы Қостанай облысының экологиялық және санитарлық-эпидемиологиялық

жағдайын жақсартуға, коммуналдық қалдықтардың сандық таралуына қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Күтілетін нәтижелер:

Экологиялық кодекстің ережелерін енгізу және Қамысты ауданының елді мекендері үшін қалдықтарды интеграцияланған басқару жүйесін құру бойынша коммуналдық қалдықтармен басқару бағдарламасының іс-шараларын орындау:

- меншік нысанына және қызмет түріне қарамастан, тұрғын үйлерде немесе жеке тұрған ғимараттарда (құрылыстарда) тұратын (тұрған) және (немесе) өз қызметін жүзеге асыратын жеке және заңды тұлғаларды қатты тұрмыстық қалдықтарды жинау, тасымалдау жөніндегі қызметтермен қамтамасыз ету шеңберінде жергілікті атқарушы органдар ұйымдастыратын қатты тұрмыстық қалдықтарды жинаудың орталықтандырылған жүйесі құрылсын;

- ауылдық округтерде және тұтастай алғанда Қамысты ауданы бойынша коммуналдық қалдықтармен басқару процестерін жетілдіру жөнінде ұсыныстар әзірленсін;

- коммуналдық қалдықтардың пайда болу көздерінде, олардың пайда болу көлемін азайту үшін жағдай жасалсын;

- Бағдарламаны қалыптасқан көзінен коммуналдық қалдықтардан қайта шикізат жинау бөлігінде іске асыру;

- стихиялық полигондар жойылсын;

- орталықтандырылған жинау жүйесін бірлесіп құру бойынша мемлекеттік-жекешелік әріптестік жобалары іске асырылсын;

- қатты тұрмыстық (коммуналдық) қалдықтарды басқару жөніндегі мемлекеттік-жекешелік әріптестік жобаларын іске асыру үшін кәдеге жарату төлемінің қаражатын пайдалансын.

Бағдарлама иерархия қағидатына сәйкес әзірленді және Қамысты ауданының халықтан және коммуналдық инфрақұрылым объектілерінен түзілетін қалдықтардың көлемі мен құрамы, оларды жинақтау, жинау, тасымалдау, залалсыздандыру, қалпына келтіру және жою тәсілдері туралы мәліметтерді, сондай-ақ қалдықтардың түзілуін қысқарту, оларды қайта пайдалану, қайта өңдеу және кәдеге жарату үлесін ұлғайту жөніндегі ұсынылатын шаралардың сипаттамасын қамтиды.

Бағдарламаның жоспарлы кезеңі 2024 жылдан 2028 жылға дейін кемінде 5 жылды құрайды.

Қалдықтармен басқару бағдарламасын қайта қарау және өзгерістер енгізу қажеттілігіне қарай жергілікті атқарушы органдармен мүмкін болады (18.05.2023 ж. № 154-ө әдістемелік ұсынымдардың 12-тармағы).

Қостанай облысы Қамысты ауданы үшін коммуналдық қалдықтармен басқару бағдарламасын 07.08.2023 ж. № 47 шарт бойынша "Қамысты ауданының тұрғын

үй-коммуналдық шаруашылық, жолаушылар көлігі және автомобиль жолдары бөлімі" ММ тапсырысы бойынша "ЭКОЛINESPORT" ЖШС әзірледі.

Орындаушы: "ЭКОЛINESPORT" ЖШС, Қостанай қ., Орал к-сі, 44 г., тел: +7 (777) 3307476, e-mail: ecolinesport@list.ru.

2. Коммуналдық қалдықтарды басқарудың ағымдағы жағдайын талдау

2.1. Аудандағы қалдықтарды басқару бойынша ағымдағы жағдай

Қамысты ауданында 10 мыңға жуық адам тұрады, әлеуметтік нысандар, әкімшілік ғимараттар бар, ауыл шаруашылығы, кәсіпкерлік, қызмет көрсету саласы дамыған, дүкендер, мектептер, балабақшалар, ауруханалар жұмыс істейді. Тиісінше коммуналдық қалдықтар: тұрмыстық қалдықтар, ауыл шаруашылығы қалдықтары (көң), қазандықтардың күлі, ірі габаритті, медициналық қалдықтар да пайда болады. Ауданда ҚТҚ полигонына тек заңды тұлғалардың қалдықтары шығарылады, халық қалдықтарын, дүкендерді тұрақты шығару жүргізілмейді, қалдықтарды бөлек жинау жүргізілмейді. Ауданда қалдықтарды шығару бойынша коммуналдық ұйым жоқ.

Ауылдық округтер ұсынған мәліметтерге сәйкес, Қамысты ауданының аумағында 18 контейнер мен 197 қоқыс жәшігі орнатылған. Қамысты ауылында құрамында сынап бар шамдарға арналған 2 контейнер және 6 торлы контейнер орнатылды.

Қамысты ауданында қалдықтарды шығару Қамысты, Қарабатыр, Адаевка және Алтынсарин ауылдарында орналасқан "Аман-ЕР" ЖШС полигондарында жүргізіледі.

"Аман-ЕР" ЖШС ҚТҚ полигонына қалдықтарды қабылдау және көму бойынша қызмет көрсетеді, коммуналдық қалдықтарды халық пен кәсіпорындардан шығару бойынша қызмет көрсетпейді, кәсіпорында қалдықтарды шығару үшін көлік жоқ.

Кәсіпкерлер, шаруа қожалықтары мен кәсіпорындар өз көліктерімен немесе арнайы техниканы жалдай отырып, халықтың, ауылдық округтер әкімдіктерінің немесе жеке тұлғалардың өтінімі бойынша әкімшілік ғимараттар мен әлеуметтік объектілердің жинақталған қалдықтарын әкететін арнайы техниканы: тиегішті, жүк автокөлігін шығарады.

Қамысты ауданында қайталама шикізатты бөлек жинауды және қабылдауды жүзеге асыратын кәсіпорындар немесе кәсіпкерлер жоқ. Қайта шикізат қабылдаумен айналысатын ең жақын кәсіпкер Жітіқара қаласында Қамысты ауылінен 57 км қашықтықта орналасқан.

Жүзеге асырылған шығулар және зерделенген білім беру жүйесі, жолдарды есепке алу, олардың кейіннен жүгінуі негізінде мын Адаевка қорытынды жасауға болады:

- Қамысты ауданында 10 мыңға жуық адам тұрады, коммуналдық қалдықтардың пайда болу көзі болып табылатын заңды және жеке тұлғалар, әкімшілік, әлеуметтік, мәдени объектілер жұмыс істейді;

- ауданда төрт ауылдық округте орналасқан қолданыстағы ҚТҚ полигоны жұмыс істейді;

- қалдықтарды әкету және көму тек жергілікті ҚТҚ полигонымен шарт жасасқан заңды тұлғалардан ғана жүргізіледі, қалдықтарды халықтан тұрақты әкету жүргізілмейді;

- ауданда қайталама шикізат жинауды, тұрмыстық қалдықтарды сұрыптауды жүзеге асыратын кәсіпорындар жоқ.

Қамысты ауданы шегінде "АМАН-ЕР" ЖШС кәсіпорны жұмыс істейді, оның балансында ауданның келесі ауылдарының аумағында орналасқан 4 ҚТҚ полигоны бар :

1. № 1 өнеркәсіптік алаң - Алтынсарин ауылының жанында орналасқан ҚТҚ полигоны;

2. № 2 өнеркәсіптік алаң - Қамысты ауылының аумағында орналасқан ҚТҚ полигоны;

3. № 3 өндірістік алаң - Адаевка ауылының жанында орналасқан ҚТҚ полигоны;

4. № 4 өнеркәсіптік алаң - Қарабатыр ауылында орналасқан ҚТҚ полигоны.

Қалған ауылдарда коммуналдық қалдықтарды жинайтын және көметін орындар жоқ .

Елді мекендерді тексеру кезінде тұрғын үйлер мен әкімшілік ғимараттардың артындағы стихиялық қоқыс үйінділері, үйлердің, дүкендердің, әкімшілік ғимараттардың жанында тұрған металл бөшекелерде коммуналдық қалдықтарды рұқсатсыз жағу анықталды, коммуналдық қалдықтар мал шаруашылығы қалдықтарымен араласады.

Бұл жағдай аудан орталығында және Қамысты ауданының ауылдық округтерінде коммуналдық қалдықтарды жинаудың орталықтандырылған жүйесінің және коммуналдық қалдықтарды жинауды және ҚТҚ-ның ұйымдастырылған жерлеу орындарына шығаруды жүзеге асыратын мамандандырылған коммуналдық кәсіпорындардың болмауымен байланысты қалыптасып отыр. Яғни, ауданда пайда болған қалдықтардың барлығы ҚТҚ полигонына немесе оларды сұрыптау және қайта өңдеу орнына жете бермейді. Қалдықтардың бір бөлігі рұқсат етілмеген полигондарда, қалғаны өртеніп кетеді. Қамысты ауданында қолданылып жүрген қалдықтармен жұмыс істеу жүйесі өзекті емес және ҚР қолданыстағы Экологиялық кодексіне қайшы келеді. Сондықтан ауданда коммуналдық қалдықтарды жинаудың орталықтандырылған жүйесін құру және оның Қамысты ауданы шегінде одан әрі тиімді жұмыс істеуі жөніндегі бірқатар шешімдерді іске асыру қажеттілігі туындады. Осылайша, ауданда қалдықтардың пайда болу көзі бар, қалдықтарды көмуге арналған орын бар, бірақ қалдықтардың пайда болу көздері мен ҚТҚ полигоны арасында байланыс жоқ: ҚТҚ шығару жөніндегі коммуналдық ұйым және қайта өңделетін шикізатты жинаушылар. Бұл стихиялық қоқысорындардың пайда болуына және халықтың, тіпті заңды

тұлғалардың қалдықтарды жағуына себеп болады. Сондықтан ауданға Қамысты ауданы аумағының ерекшеліктерін, елді мекендер арасындағы қашықтықты, халықтың аздығы мен ауылдардың таралуын ескере отырып, коммуналдық жолдарды жинаудың орталықтандырылған жүйесін құру бойынша үлкен жұмыс жүргізу қажет.

2.2. Коммуналдық қалдықтардың пайда болу көлемі

Коммуналдық қалдықтардың негізгі пайда болушылары, олар:

- абаттандырылған тұрғын үйлер мен жеке секторда тұратын аудан халқы;
  - өнеркәсіп, тұрғын үй-коммуналдық сала кәсіпорындары, мемлекеттік ұйымдар, бизнес объектілері;
  - бөлшек және көтерме сауда объектілері (дүкендер, дәріханалар, кафелер, дүңгіршектер және т. б.), қызмет көрсету саласы (шаштараздар, автошебер және автожуу, автожанармай құю және т. б.);
  - әлеуметтік нысандар (мектептер, балабақшалар, ауруханалар, медициналық мекемелер және т.б.).

Қамысты ауданының тұрғындарынан коммуналдық қалдықтардың пайда болу көлемі бірнеше тәсілмен анықталды:

- 1) тұтыну қалдықтары халық санына, бір тұрғынға шаққандағы қалдықтардың пайда болу нормаларына сүйене отырып есептік жолмен айқындалған;
  - 2) ауданда қалдықтардың пайда болу көлемі туралы табындарды зерделеу жолымен;
  - 3) 2021, 2022 жылдары Қамысты ауданындағы ҚТҚ полигонында көмілетін қалдықтардың көлемі туралы мәліметтерді зерделеу арқылы жүзеге асырылады.
- 1) 4) күл-қож қалдықтары тұрғын үй-жайларды, әкімшілік ғимараттарды, өндірістік объектілерді, сауда объектілерін жылыту кезінде отынның орташа шығыны мен күл қождарының түзілуіне қарай есептеледі.

1. Қамысты ауданының ауылдық округтерінің тұрғындарынан коммуналдық қалдықтардың пайда болу көлемін есептеу. 2023 жылғы 1 қыркүйекте Қамысты ауданында 10043 адам тұрады. Бұл мәліметтер stat.gov.kz порталдан алынған статистикалық деректермен және ауылдық округ әкімдіктері ұсынған мәліметтермен расталған.

Қамысты ауданы бойынша коммуналдық қалдықтардың пайда болу және жинақталу нормаларына сәйкес (Қостанай облысы Қамысты ауданы мәслихатының 10.08.2022 ж. № 159 шешімі) абаттандырылған үй иелігінен алынған қалдықтардың пайда болу және жинақталу көлемінің жылдық нормасы бір тұрғынға 1,89 м3 және абаттандырылмаған үй иелерінің (жеке сектордың) 1 тұрғынына 2,16 м3 құрайды. Тұрмыстық қатты қалдықтарды жинауға, тасымалдауға, сұрыптауға және көмуге халық үшін тарифті есептеу әдістемесіне сәйкес коммуналдық қалдықтардың орташа

тығыздығы (ҚР экология, геология және табиғи ресурстар министрінің 2021 жылғы 14 қыркүйектегі № 377 бұйрығы) 0,2 тонна/м³ құрайды. Коммуналдық қалдықтардың пайда болуын есептеу келесідей жүргізіледі:

Қалдықтардың көлемі, м³ = халық саны, адам * коммуналдық қалдықтардың пайда болу нормасы, м³.

Қалдықтардың салмағы, тонна = қалдықтардың көлемі, м³ * ҚТҚ орташа тығыздығы, тонна / м³

Қалдықтардың нақты көлемі, м³ = 10043 адам * 2,16 м³/бір адамға = 21692,88 м³.

Қалдықтардың салмағы = 21692,88 м³ * 0,2 тонна / м³ = 4338,58 тонна қалдық.

Осылайша, жыл сайын пайда болатын коммуналдық қалдықтардың орташа мөлшері 21,692 мың м³ ҚТҚ немесе 4,34 мың тонна қалдықтарды құрайды.

Төменде Қамысты ауданының ауылдық округтері бөлінісінде есеп берілген

Қамысты ауданында қалдықтардың пайда болу көлемі

3 кесте

№ р/с	Елді мекеннің атауы	Тұратын халықтың саны, адам	Коммуналдық қалдықтардың жинақталуының жылдық нормасы, м ³	Салмағы 1 м ³ ҚТҚ, тонна	ҚТҚ-ның жылдық пайда болу көлемі, тонна =С*Д*Е
А	В	С	Д	Е	F
1	Қамысты ауылдық округі, 4 ауыл	4513	2,16	0,2	1949,616
2	Адаевка ауылдық округі, 3 ауыл	446	2,16	0,2	192,672
3	Алтынсарин ауылы	1611	2,16	0,2	695,952
4	Аралкөл ауылдық округі, 2 ауыл	172	2,16	0,2	74,304
5	Арқа ауылдық округі, 2 ауыл	1473	2,16	0,2	636,336
6	Бестөбе ауылы	414	2,16	0,2	178,848
7	Дружба ауылы	176	2,16	0,2	76,032
8	Қарабатыр ауылы	748	2,16	0,2	323,136
9	Клочков ауылдық округі, 2 ауыл	490	2,16	0,2	211,68
	Барлығы	10043			4338,58

2. Ауданда қалдықтардың пайда болу көлемі туралы статистикалық деректер.

Stat.gov.kz сайтына сәйкес Қамысты ауданында қалдықтардың келесі көлемі пайда болған:

Қамысты ауданында пайда болған қалдықтардың көлемі

4 кесте

Аудан / кезең	Өздігінен шығаратын кәсіпорындардың қалдықтарын ескере отырып, жиналған қалдықтардың жалпы көлемі, тонна				
	2018	2019	2020	2021	2022
Қамысты	1958	5 947	4 586	3 904	2 695
	Оның ішінде жиналған коммуналдық қалдықтардың көлемі, тонна				
	537	-	947	300	200

2021 жылдан бастап статистикалық мәліметтерде сұрыпталған және қайта өңдеуге берілген коммуналдық қалдықтардың саны туралы баған пайда болды. Алайда, коммуналдық қалдықтарды шығару бойынша статистикалық есептілікті жіберетін кәсіпорындар бұл мәліметтерді көрсетпейді.

Қостанай облысы әкімдігінің Табиғи ресурстар және табиғат пайдалануды реттеу басқармасының мәліметтеріне сәйкес Қамысты ауданында қалдықтардың мын Адаевка көлемі пайда болады:

Қамысты ауданында пайда болатын қалдықтардың көлемі

5 кесте

Облыста пайда болған ҚТҚ жалпы көлемі, тонна					
2020		2021		2022	
Қ Т Қ полигонында көмілген ҚТҚ	Қайта өңделген, тонна / үлесі,%	Қ Т Қ полигонында көмілген ҚТҚ	Қайта өңделген, тонна / үлесі,%	Қ Т Қ полигонында көмілген ҚТҚ	Қайта өңделген, тонна / үлесі,%
3545	0	2713,8	0	2467	12 / 0,5%

2022 жылы қайта өңдеуге 12 тонна қалдық немесе 0,5% берілді. Алдыңғы жылдары қайта өңдеу қалдықтары қайта өңдеуге берілмеді.

3. Полигонға түсетін қалдықтардың көлемі. Қамысты ауданында Қамысты, Қарабатыр, Алтынсарин және Адаевка ауылдарында "АМАН-ЕР" ЖШС балансында тұрған қатты-тұрмыстық қалдықтарды көмудің 4 полигоны бар. Кәсіпорынның есептік мәліметтеріне сәйкес 2022 жылы ҚТҚ полигондарында 1206,9 тонна коммуналдық қалдықтар орналастырылды, оның ішінде:

- Қамысты ауылындағы ҚТҚ полигонында - 625,05 тонна коммуналдық қалдықтар
- Қарабатыр ауылындағы ҚТҚ полигонында - 91,156 тонна коммуналдық қалдықтар
- ауылдағы ҚТҚ полигонында. Алтынсарин-298,604 тонна коммуналдық қалдықтар,
- Адаевка ауылындағы ҚТҚ полигонында-191,29 тонна коммуналдық аралас қалдықтар.

ҚТҚ полигонында көмілетін қалдықтардың көлемі

6 кесте

Қалдықтардың түрі / елді мекен	Қамысты	Қарабатыр	Алтынсарин	Адай	Барлығы
Ауыл шаруашылығы қалдықтары	400	50	200	163	813
Күл қож	138,52	32	13,2	63	246,72
Коммуналдық қалдықтар	625,05	91,156	298,604	191,29	1206,1
Барлығы	1163,57	173,156	511,804	417,29	2265,82

Халық өз қалдықтарын ҚТҚ полигондарына өз немесе жалдамалы көлікпен жеткізеді. Сондай-ақ, полигонға тұрақты сенбіліктер өткізу кезінде жиналатын қалдықтар әкелінеді, оларды жұмыспен қамту орталығының жалдамалы жұмысшылары бюджет қаражаты есебінен өткізеді.

1 сурет. Қамысты ауданында коммуналдық қалдықтардың жылдық түзілу және орналастыру көлемі.

4. Күл қождарының пайда болу көлемін есептеу. Халық тұтынатын көмір көлемі туралы ақпарат белгісіз. Көмір Жітіқара қаласы мен Алтынсарин ауылында орналасқан көмір қоймаларынан жеткізіледі, осыған байланысты пештер мен қазандықтарда көмір жағудан күл пайда болу көлемін шамамен есептеу ғана мүмкін болады.

Ескертпе: Қамысты ауданында тұрғын үй-жайларды, әлеуметтік объектілерді және сауда және өндірістік ғимараттарды жылыту Алтынсарин газдандырылған ауылын қоспағанда, қатты отынмен, негізінен көмірмен жүзеге асырылады. Жылыту кезеңі жылына 180 күнге немесе 4320 сағатқа созылады, Екібастұз бассейнінің көмірі отын

ретінде пайдаланылады, тұрмыстық пештер мен қазандықтарда көмір жағу кезінде күл-қож қалдықтары түзіледі.

Қазандық қуатының стандартты формуласы: $10 \text{ м}^2 - 1 \text{ кВт}$. Ауданы 100 м^2 болатын бөлме үшін сізге 10 кВт қазандық қажет. Тәулігіне қолайлы температура үшін сізге 240 кВт қажет. 1 кг көмірден $7,5 \text{ кВт}$ энергия алуға болады.

$2,4 \text{ кВт}: 7,5 \text{ кВт} = 1 \text{ м}^2$ үшін тәулігіне $0,32 \text{ кг}$ көмір

$240 \text{ кВт}: 7,5 \text{ кВт} = 100 \text{ м}^2$ үшін тәулігіне 32 кг көмір

$2400 \text{ кВт}: 7,5 \text{ кВт} = 1000 \text{ м}^2$ үшін тәулігіне 320 кг көмір

$1200 \text{ кВт}: 7,5 \text{ кВт} = 500 \text{ м}^2$ үшін тәулігіне 160 кг көмір

Қамысты ауданының ауылдық округтерінің әкімдіктері ауылдық округтер аумағында қатты отынмен жылытылатын, оны жағу кезінде күл-қож қалдықтары пайда болатын тұрғын үйлердің, әлеуметтік объектілердің, сауда нүктелері мен өндірістік объектілердің болуы бойынша деректер ұсынды. Екібастұз бассейнінің $36,9\%$ күлі бар көмірі есепке алынды.

Қамысты ауданында күл қождарының пайда болуының жылдық көлемін есептеу

7 кесте

№ р/с	Е л д і мекеннің атауы	Тұрғын үйлердің саны	Нысанның орташа ауданы, м2	Әлеуметтік объектілер саны	Нысанның орташа ауданы, м2	Сауда нүктелерінің саны	Нысанның орташа ауданы, м2
А	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З
1	Қамысты ауылдық округі, 4 ауыл	1448	50	22	1000	35	100
2	Адаевка ауылдық округі, 3 ауыл	155	50	4	1000	3	100
3	Аралкөл ауылдық округі, 2 ауыл	42	50	3	1000	0	100
4	Арқа ауылдық округі, 2 ауыл	384	50	3	1000	8	100
5	Бестөбе ауылы	130	50	4	1000	3	100
6	Дружба ауылы	50	50	3	1000	0	100
7	Қарабатыр ауылы	236	50	5	1000	6	100
	Клочков ауылдық						

8	округі, 2 ауыл	145	50	7	1000	4	100
9	Алтынсарин ауылы	405	50	3	1000	10	100
	Барлығы	2590		54		59	

Кестенің жалғасы:

Өндірістік үй-жайларды н саны	Нысанның орташа ауданы, м ²	Көмірдің тәуліктік шығыны, кг / ш. м	Жылыту кезеңі, күндер	Көмірдің жалпы шығыны, тонна/жыл = (В*Г+Д*Е+Ж* З+және*К)*Л *М / 1000	Көмір күлі,%	К ү л қождарының п а й д а болуының орташа көлемі т/жыл=Н * О
И	К	Л	М	Н	О	П
22	500	0,32	180	6273	36,9%	2315
10	500	0,32	180	1429	36,9%	362
20	500	0,32	180	990,7	36,9%	321
14	500	0,32	180	2833,9	36,9%	638
3	500	0,32	180	1082,9	36,9%	261
14	500	0,32	180	864	36,9%	266
2	500	0,32	180	1895,04	36,9%	391
20	500	0,32	180	1837,4	36,9%	524
1	500	0,32	180	1425,6	36,9%	1952
106				15186,24		7029

Күл қождарының пайда болу көлемін есептеу шамамен Қамысты және Алтынсарин газдандырылған ауылтерін шегергендегі аудандағы жылытылатын алаңдарды негізге ала отырып орындалды. Ауданда күл қожының есептік көлемінің жартысы немесе 3515 тонна ғана қалыптасады деп есептесек те, "АМАН-ЕР" ЖШС ҚТҚ полигонына тек 250 тонна немесе пайда болатын күл қожының жалпы көлемінің 7% ғана жеткізіледі.

Бөлім бойынша қорытындылар: Қамысты ауданының елді мекендерінде жыл сайын 4,34 мың тонна коммуналдық қалдықтар өндіріледі, оның тек 22%-ы ҚТҚ полигонында орналастырылады. Бұл ретте ауданда қалдықтарды сұрыптау және қайта өңдеу жөніндегі кәсіпорындар жоқ.

Ауданда қатты тұрмыстық қалдықтарды жинаудың толық орталықтандырылған жүйесі жұмыс істемейді, барлық жеке және заңды тұлғалар қатты тұрмыстық қалдықтарды жинау, ҚТҚ полигонына тасымалдау қызметтерін пайдаланбайды. Бұл факт коммуналдық қалдықтардың 78% - ы елді мекендердің жерлеріне өздігінен орналастырылатынын немесе жай ғана тұрғындар мен кәсіпкерлер тұрмыстық пештерде немесе металикалық контейнерлерде өртейтінін білдіреді.

Жылыту кезеңінде пайда болатын әлеуметтік және әкімшілік салалар объектілерінің күл қожының қалдықтары жасалған шарттар бойынша полигонға әкетіледі. "АМАН-ЕР

" ЖШС қауіпті қалдықтарды түгендеу бойынша жыл сайын ұсынылатын мәліметтерге сәйкес 2022 жылы Қамысты ауданының ҚТҚ полигондарына 7029 есептік тоннадан 246,72 тонна күл-қож қалдықтары түсті. Халықтан түзілетін күл-қож қалдықтарын халық дербес әкетеді.

2.3. Аудандағы коммуналдық қалдықтарды ағымдағы басқару

Қамысты ауданында 10 мыңнан астам адам тұрады, ауданда ауыл шаруашылығы дамыған, жеке аулалар бар, тиісінше тұтыну қалдықтары пайда болады. Бұрын сипатталғандай, тұтыну қалдықтарына адамның тіршілік әрекеті нәтижесінде пайда болатын, өзінің тұтыну қасиеттерін толық немесе ішінара жоғалтқан өнімдер және (немесе) бұйымдар, олардың қаптамасы мен өзге де заттар немесе олардың қалдықтары жатады, олардың жарамдылық мерзімі немесе пайдалану мерзімі олардың агрегаттық жай-күйіне қарамастан аяқталған, сондай-ақ меншік иесі өз бетінше физикалық түрде құтылған не ол тұтыну қалдықтары санатына құжатпен аударды".

Тұтыну қалдықтары немесе ҚТҚ күрделі қоспасы болып табылады және морфологиялық негізде ҚТҚ қазіргі уақытта келесі компоненттерден тұрады: қағаз, пластмасса, тамақ және өсімдік қалдықтары, әртүрлі металдар, шыны сынықтары, тоқыма бұйымдары, ағаш, былғары, резеңке, сүйектер. ҚТҚ-ның морфологиялық және фракциялық құрамының уақыт бойынша әртектілігі маусымдық ауытқуларға (күз айларында жемістер мен көкөністер қалдықтарының үлесінің артуы байқалады) және апталық өзгерістерге (жексенбі және дүйсенбіде пластик пакеттер мен қаптаманың басқа қалдықтарының үлесінің артуы байқалады) байланысты. 2-суретте Қазақстандағы ҚТҚ негізгі компоненттерінің мазмұны туралы әртүрлі дереккөздердің деректері жинақталған.

2 сурет. Халықтан пайда болатын коммуналдық қалдықтардың морфологиялық құрамы

Диаграммадан көріп отырғаныңыздай тамақ қалдықтары өндірілген қалдықтардың жалпы көлемінің 31% құрайды, 25% - ы дымқыл және жарамсыз қаптама, целлофан, памперс, ескі киім, бақша жапырақтары, бұтақтар, үлкен жиһаз және құрылыс қалдықтары сияқты қалдықтарды қамтиды. "Құрғақ" фракцияның қалдықтарына қайта пайдалануға немесе қайта өңдеуге болатын қалдықтардың 44% кіреді. Мұндай қалдықтарға ПЭТ бөтелке, қағаз, картон, шыны, пластик, полиэтилен, алюминий және қалайы банкалар жатады. Қалдықтарды басқару міндеті - қайта өңдеуге жарамды құрғақ қалдықтар мен тамақ қалдықтарын, олардың пайда болу кезеңінде бөліп алу, ал көмуге қалдықтардың тек қана оралмайтын бөлігін ғана жіберу. Бұл қалдықтарды көму көлемін айтарлықтай азайтады. Бұл қалдықтардың құрғақ фракциясын, оларды сұрыптау және торлы контейнерлерге бөлек сақтау және екінші реттік қалдықтарды қабылдау пункттеріне тапсыру арқылы сулыдан бөлуге болады.

"Дымқыл" фракцияның қалдықтары.

- тамақ қалдықтары халық жеке көкөніс бақтарында мал азығы немесе тыңайтқыш ретінде пайдаланылады;

- өсімдік қалдықтары (жапырақтар, шөптер) негізінен көкөніс бақтарында жиналады және кейіннен үй учаскелеріне (көкөніс бақтарына) арналған тыңайтқыштардың қарашірігі ретінде қолданылады. Ағаш қалдықтарын тұрғындар өздерінің тұрғын үйлерін жылыту үшін пайдаланады.

"Құрғақ" фракцияның қалдықтары

- Қағаз, картон негізінен үйлер мен моншалардың пештерінде жағылады. Қамысты ауданы шегінде қағаз бен картонды кәдеге жаратудың немесе оны жинақтаудың басқа тәсілдері анықталған жоқ.

- полимерлер-пластикалық ыдыстар, полиэтилен пакеттер және т.б. қайта пайдаланылады немесе тұрмыстық пештерде, металл контейнерлерде жағылады немесе ҚТҚ полигонына орналастырылады.

3-4 сурет. Қамысты ауылындағы сауда нүктелерінде қалдықтарды жағу

Жеке үйлердің тұрғындары қалдықтардан тек тамақ қалдықтарын бөліп алып, оларды мал азығы немесе көкөніс бақшаларында тыңайтқыш ретінде пайдаланады.

Пластмасса, қағаз, картон, қалайы банкалар сұрыпталмайды, ҚТҚ полигонына әкетілетін қалдықтар аралас түрде түседі. ҚТҚ полигондарында қалдықтарды көму қалдықтарды алдын ала сұрыптаусыз да жүзеге асырылады.

5-10 сурет. Қамысты, Алтынсарин, Ливановка ауылдарындағы аулаларда халықтың қалдықтарды жинауы

11 сурет. "Алтынсарин" ауылының жанындағы ҚТҚ қоқысорны

"ЭКОЛИНЕСПОРТ" ЖШС жүргізілген зерттеу жұмыстарының негізінде:

- тұрғын үй абаттандырылмаған алап шегінде қалдықтарды қоймалау орындарының жай-күйі бойынша фотосеп жасалды;

- ҚТҚ ауылдық полигондарын және аудан шегінде рұқсат етілмеген қоқыс орындарын орналастыру аумақтарын айқындай отырып, Қамысты ауданының ауылдық округтерінің картографиялық схемасы жасалды.

- бұдан әрі сипатталған коммуналдық қалдықтармен басқарудың жөнге келтірілген орталықтандырылған жүйесінің болмауына, сондай-ақ Қамысты ауданында рұқсат етілмеген қоқыс орындарының пайда болуына байланысты негізгі проблемалар айқындалды.

Қамысты ауданының ауылдық округтерінің елді мекендерінде жеке және заңды тұлғаларды қатты тұрмыстық қалдықтарды жинау, тасымалдау қызметтерімен қамтамасыз ету шеңберінде жергілікті атқарушы органдар ұйымдастыратын қатты тұрмыстық қалдықтарды жинаудың орталықтандырылған жүйесі жоқ. Коммуналдық қалдықтармен басқарудың орталықтандырылған жүйесінің болмауына байланысты елді мекендердің аумақтарындағы қазіргі жағдай:

1. аудан ауылдарында құрамында сынабы бар шамдарға арналған 2 контейнер және 6 торлы контейнер орнатылған Қамысты ауылын қоспағанда, тұрмыстық және сұрыпталған қайта шикізат қалдықтарына (пластик, шыны, қағаз және картон) арналған контейнерлерді орнату үшін ұйымдастырылған контейнерлік алаңдар жоқ;

2. халықтармен коммуналдық қалдықтарды үй маңындағы аумақтарда күл қож қалдықтарымен және мал шаруашылығы қалдықтарымен бірге орналастырады;

3. кәсіпкерлік қызметтің сауда нүктелерінен және әкімшілік ғимараттардан пайда болған коммуналдық қалдықтар қалдықтарды жинақтау үшін белгіленген бөшкелерде рұқсатсыз жағылады, өйткені күн сайын пайда болған коммуналдық қалдықтарды, оларды жинақтау учаскелерінен ҚТҚ полигонына әкету жүйесі жоқ;

4. Қамысты ауылындағы көппәтерлі үйлерде орнатылған контейнерлер толып кетті, контейнерлерді орнатуға арналған алаң асфальтталмаған, арамшөптермен толып кеткен, оған кірме жолдар жоқ;

5. орталық көшелерде және сауда нүктелерінің жанында коммуналдық қалдықтарды жинауға арналған урналар жоқ.

2023 жылдың тамызында елді мекендерді тексеру кезінде қалдықтармен мына Адаевка жағдай анықталды:

- тұрғын үй секторының аумақтары жеке аулада мал мен құстан пайда болатын көңге толып, көң тұрмыстық коммуналдық қалдықтармен және жылыту кезеңінде тұрғын үйлердің тұрмыстық пештерінде күйдірілген көмірден күлмен араласады.

- орындарда қатты тұрмыстық, коммуналдық қалдықтар, оның ішінде құс өлімі және т. б. жағылатын бөшекелер орнатылған;

- елді мекендердің орталық бөлігінде әкімшілік ғимараттар мен сауда нүктелерінің жанында екі жүз литрлік бөшекелер орнатылған, оларда осы әкімшілік ғимараттың немесе сауда нүктесінің коммуналдық қалдықтары үнемі жағылады.

Бұрын халықтың кетуі орын алған сирек қоныстанған ауылдарда құрылыс қалдықтары, күл мен көң үйінділері бар тозығы жеткен үйлер бар.

Ауданда тұрмыстық қалдықтарды ұйымдасқан түрде шығару болмағандықтан, ауылдарда ауылдар шегінде де, елді мекендерден тыс жерлерде де рұқсат етілмеген қоқыс үйінділері пайда болады. Бұл қоқыстарды жоюмен ауылдық округтердің әкімдіктері бюджет қаражаты есебінен айналысады. Бұл ретте ластанған аумақтарды тазалауға "АМАН-ЕР" ЖШС ҚТҚ полигонына қалдықтарды әкететін жалға берілетін арнайы техника мен жүк автокөлігін тарта отырып, әлеуметтік жұмыс орындарына жұмысқа орналастырылған жұмысшылар тартылады.

Халықтың коммуналдық қалдықтарды сақтау орындарынан әкетуі тұрақты емес және жеке үй тұрғынының бастамасы бойынша ғана жүзеге асырылады. Шығаруды қалдықтардың меншік иесі арнайы техникамен және жүк көлігімен жүзеге асырады. Қалдықтар қабылданатын қалдықтар үшін төлем негізінде жақын маңдағы "АМАН-ЕР" ЖШС ҚТҚ полигонына шығарылады. Бекітілген кесте бойынша Қамысты ауданының коммуналдық қалдықтары мен коммерциялық объектілерін, әкімшілік ғимараттарын әкетуді жүзеге асыратын коммуналдық кәсіпорын жоқ және бұл тауашалар бос қалады.

Дүкендердің қалдықтарын меншік иелері сауда нүктесінің жанында өздігінен қойылған металл бөшекелерде өртейді, қалдықтарды сұрыптау және шығару жүргізілмейді.

Жоғарыда аталған фактілерге байланысты коммуналдық қалдықтарды басқарудың осындай жүйесіне алып келген мән-жайлар нақтыланды:

1. Коммуналдық ұйымның болмауы. Коммуналдық қалдықтарды басқару жөніндегі орталықтандырылған жүйенің маңызды буыны болып табылатын, Қамысты ауданында

контейнерлік алаңдарға қызмет көрсету және коммуналдық қалдықтарды ҚТҚ полигонына шығару бойынша қызметтер көрсететін коммуналдық ұйым жоқ.

2. Қоқыс шығаратын компанияның болмауына байланысты тұрғындар, кәсіпкерлер, әкімшілік ғимараттардың, өндірістік және ауыл шаруашылығы кәсіпорындарының иелері арасынан абоненттердің тізімі жоқ. Әрбір абонентпен қоқысты әкетуге жеке шарт жасалуы тиіс, осы Шартта әкетілетін қалдықтардың көлемі, кестесі, көрсетілетін қызметтердің құны, оларды одан әрі әкету үшін қалдықтарды жинақтау орындары айқындалатын болады.

3. Халық пайда болған қалдықтардың көлемін есепке алмайды. Халық пен кәсіпкерлер өз бетінше қалдықтарды өз бетінше шығарады және қайда екені белгісіз. Мемлекеттік сатып алу порталына сәйкес жыл сайын ауылдық округ әкімдерінің аппараттары, ТЖД, ХҚКО, статистика органдары, өрт сөндіру қызметі, білім бөлімі қоқыс шығару бойынша қызметтерді сатып алады. Қоқысты өз бетімен шығаратын халықтың қалдықтарды орналастыру орындары белгісіз, қоқысты шығару үшін төлем жасалмайды, салықтар төленбейді.

4. Ұйымдастырылған контейнерлік алаңдардың болмауы. Қамысты ауданының ауылдық округтерінің елді мекендерінде қоқыс жинайтын контейнерлерді, тұрғындардан коммуналдық қалдықтарды жинақтауға арналған ыдыстарды, қайта өңделетін шикізатты (пластик, шыны, металл, картон) жинауға арналған контейнерлерді орнату үшін ұйымдастырылған орындар жоқ.

Ауылдық округтердегі тұрғын үй секторы жеке құрылыспен ұсынылған. Үйлердің жалпы саны 2995 үйді құрайды, оның ішінде Қамысты ауыліндегі екі қабатты көп пәтерлі құрылыс. Тұрғын үйлерде қоқысты сақтауға арналған арнайы немесе қолдан жасалған контейнерлер, бөшкелер орнатылмаған. Қамысты ауыліндегі екі қабатты үйлердің жанында тұрғындар өз қоқыстарын жинайтын металл контейнерлері орнатылған алаңдармен бөлінген. Контейнер деректері жиі толып кетеді.

--	--

12 сурет. Қамысты ауыліндегі екі қабатты тұрғын үйдің жанында қоқысты қоймалау

13 сурет. Алтынсария ауылындағы тұрғын үйлерде контейнерлердің болмауы

Халық өз қоқыстарын көң мен күлмен бірге таза топыраққа тастайды, жауын-шашын мен қар еріген кезде қалдықтардың сумен ыдырау өнімдері қорғалмаған топыраққа енеді, қалдықтарды қаңғыбас иттер мен егеуқұйрықтар таратады. Өкінішке орай, қалдықтарды мұндай орналастыру елді мекендердің қолайлы санитарлық жағдайына ықпал етпейді және қалдықтарды мамандандырылған кәсіпорындарға беру туралы Экологиялық кодекстің талаптарына қайшы келеді. Жеке үйлерде қалдықтарды коммуналдық ұйымға қалдықтар берілген сәтке дейін арнайы контейнерлерде сақтау ұсынылады, оларда қалдықтарды уақытша сақтау үшін қақпағы жабылатын (ағаш, металл және басқа) еркін конструкциялы ыдыстарды контейнер ретінде пайдалануға жол беріледі.

14 сурет. Тұрғын үй секторының және жеке аулалардың қалдықтары

5. Халықтың қауіпсіз өмір сүруі үшін толыққанды санитарлық-эпидемиологиялық жағдайлар жоқ. Жеке тұрғын үй құрылысының орамшilik өткелдерінің аумағы мал шаруашылығы қалдықтарымен (көң, қоқыс және т.б.) қоқыстанған, көң коммуналдық қалдықтармен және күл қалдықтарымен араласқан. Қалдықтар ашық жерде сақталады және атмосфералық жауын-шашынның әсеріне ұшырайды, осылайша қоршаған орта ластанады. Қалдықтарға қол жеткізу иттерге, жәндіктерге, егеуқұйрықтарға ашық.

6. Рұқсат етілмеген полигондар. 2022-2023 жылдар аралығында космомониторингінің нәтижелері бойынша Қамысты ауданы шегінде қалдықтар, оның ішінде коммуналдық қалдықтар орналастырылған рұқсат етілмеген қоқыс орындары анықталды. Қостанай облысы бойынша экология департаментінің мәліметтеріне сәйкес Қамысты ауданының аумағында рұқсат етілмеген полигондардың 7 учаскесі анықталды. Рұқсат етілмеген қоқыс орындары негізінен Қамысты ауылының батыс жағынан мына Адаевка координаттарда айқындалған:

1. 61045140,070II В.Д. 5105917,991II С.Ш. – Қамысты ауылының батыс шеті
2. 61045143,447II В.Д. 5105918,324II С.Ш. - Қамысты ауылының батыс шеті
3. 61045135,263II В.Д. 51059111,633II С.Ш. - Қамысты ауылының батыс шеті
4. 61045132,824II В.Д. 5105917,110II С.Ш. – Қамысты ауылының батыс шеті

5. 61045I32,414II В.Д. 51059I18,119II С.Ш. - Қамысты қауылының батыс шеті
6. 61045I25,559II В.Д. 51059I21,398II С.Ш. - Қамысты ауылының батыс шеті
7. 61010I21,972II В.Д. 5208I21,761II С.Ш. – Қарабатыр ауылының солтүстік-шығыс шеті.

Бұл стихиялық қоқыс орындары Қамысты ауданының орталығы шегінде және Қарабатыр ауылында анықталды. Аталған елді мекендерде "АМАН-ЕР" ЖШС ҚТҚ полигондары бар. Анықталған рұқсат етілмеген полигондарды жою бюджет қаражаты есебінен жүзеге асырылды.

6. Коммуналдық қалдықтарды шығарудың орталықтандырылған жүйесінің болмауы . Қамысты ауданында қалдықтарды басқарудың орталықтандырылған жүйесі жұмыс істемейді, ауданда қалдықтарды шығару жөніндегі коммуналдық кәсіпорын жоқ, елді мекендер мен жақын маңдағы ҚТҚ полигондары арасындағы қашықтық айтарлықтай, бұл қалдықтарды пайда болу орнынан жақын маңдағы ҚТҚ полигонына әкетуді үнемді етпейді.

Елді мекеннен жақын маңдағы ҚТҚ полигонына дейінгі қашықтық

8 кесте

Елді мекен	Жақын маңдағы ҚТҚ полигоны	Елді мекеннен ҚТҚ полигонына дейінгі қашықтық
Аралкөл ауылы	Алтынсарин ауылында	77 км
Орқаш	Алтынсарин ауылында	45 км
Пушкино	Адаевка ауылында	44 км
Дружба	Адаевка ауылында	36 км
Фрунзе	Адаевка ауылында	30 км 32 км
Богдановка	Қамысты ауылында	32 км
Мешітті	Қамысты ауылында	16 км
Бестөбе	Қамысты ауылында	12 км 19 км
Ливановка	Адаевка ауылында	11 км 18 км
Красногор	Қарабатыр ауылында	30 км
Арқа	Қарабатыр ауылында	20 км
Дружба	Алтынсарин ауылында	66 км
Клочково	Адаевка ауылында	20 км
Талдықөл	Адаевка ауылында	55 км

7. Қалдықтарды шығару және көму үшін төмен тариф, ол абаттандырылмаған үй иесінің бір тұрғынынан айына 206,76 теңгені және абаттандырылған үй иесінің бір тұрғынынан айына 180,92 теңгені құрайды. Бұл ретте 1 м3 үшін жылдық тариф 1148,67 теңгені құрайды. Бұл тарифтер кәсіпкерлер үшін тартымды емес. Сондықтан тарифтерді ағымдағы нарықтық бағаларды ескере отырып, өзектендіру қажет.

Коммуналдық кәсіпорынның толыққанды жұмысы үшін халық пен заңды тұлғалардан қатты тұрмыстық қалдықтарды жинауға, тасымалдауға, сұрыптауға және көмуге қызмет көрсету бойынша әділ тарифті (бұдан әрі - тариф) есептеу қажет. Қамысты ауданы әкімдігіне коммуналдық қалдықтарды жинау, шығару және көму тарифтерін қайта қарау және өзектендіру ұсынылады. Бүгінгі таңда Қамысты ауданында қоқыс шығару тарифі Қостанай облысындағы ең төмен тарифтердің бірі болып табылады, сондықтан оны инфляция мен нарықтық бағаларды ескере отырып қайта есептеу қажет.

2023 жылғы 11 қарашаға Қостанай облысында коммуналдық қалдықтарды жинауға және шығаруға арналған тарифтер

9 кесте

Аудан/ қала атауы	Абаттандырылған үй иелері	Абаттандырылмаған үй иелері	Бірлікке жылдық тариф, көлемі	
	Бір тұрғыннан айлық тариф, теңге (ҚҚС-сыз)		Есеп бірлігі	Теңге (ҚҚС-сыз)
Алтынсарин ауданы	193,57	227,81	1 м3	1786,78
Амангелді ауданы	77	83	1 м3	1426,64
Әулікөл	318,32	321,6	1 м3	3937,99
Денисов	519,67	573,72	1 м3	4988,85
Жітіқара	402,82	419,6	1 м3	4028,15
Қамысты	180,92	206,76	1 м3	1148,67
Қарабалық	258,12	322,65	1 м3	3871,85
Қарасу	186,29	186,29	1 м3	1510,46
Қостанай	425,91	456,67	1 м3	2839,38
Меңдіқара	-	191	1 м3	2081
Наурызым	133	142	1 м3	2274
Сарыкөл	314,21	377,46	1 м3	2448,39
Б. Майлин	223,50	242,13	-	2235
Ұзынкөл		158	1 м3	2876
Федоров	161	177	1 м3	2039,14

Ауданда қалдықтардың пайда болуы және жинақталу нормалары бекітілген және тұрғын үйлерден және басқа да объектілерден (әкімшілік, әлеуметтік, сауда және т.б.) қоқыс шығару бойынша көрсетілетін қызметтердің құнын және пайда болатын қалдықтардың көлемін айқындаудың негізі болып табылады.

Коммуналдық қалдықтардың пайда болуы және жинақталу нормаларын салыстырмалы талдау

10 кесте

№	Коммуналдық қалдықтарды жинақтау объектісі	Өлшем бірлігі	Жылдық норма, 1 есептік бірлікке текше метр			
			Қамысты аудан	Денисов ауданы	Жітіқара ауданы	Қостанай ауданы

1	Абаттандырылған үй иелері	1 тұрғын	1,89	1,25	1,20	1,8
	Абаттандырылмаған үй иелері	1 тұрғын	2,16	1,38	1,25	1,93
2	Жатақханалар, интернаттар, балалар үйлері, қарттар үйлері және басқа да осындай нысандар	1 орын	-	1,0	0,78	0,31
3	Қонақ үйлер, санаторийлер, демалыс үйлері	1 орын	1,20	0,85	0,60	1,04
4	Балабақшалар, бөбекжайлар және басқа да мектепке дейінгі мекемелер	1 орын	1,40	1,27	0,39	0,48
5	Мекемелер, ұйымдар, офистер, кеңселер, банктер, байланыс бөлімшелері	1 қызметкер	1,12	0,67	0,93	0,81
6	Емханалар, медициналық орталықтар	1 бару	0,008	0,0075	0,0012	0,0040
7	Ауруханалар, өзге де емдеу-алдыналу мекемелері	1 төсек-орын	0,81	1,37	1,69	1,70
8	Мектептер және басқа оқу орындары	1 оқушы	0,28	0,22	0,14	0,17
9	Мейрамханалар, кафелер, басқа да ойын-сауық орындары мен қоғамдық тамақтану мекемелері	1 орын	0,86	0,7	1,3	0,85

10	Театрлар, кинотеатрлар, концерт залдары, түнгі клубтар, ойын автоматтары залдары, интернет-кафе л е р , компьютерлік клубтар	1 орын	0,36	0,02	0,1	0,38
11	Мұражайлар, көрмелер	Жалпы ауданы 1 м2	0,081	0,09		-
12	Стадиондар, спорт алаңдары	Ж о б а бойынша 1 орын	0,070	0,05	0,03	0,04
13	Спорт, би және ойын залдары	Жалпы ауданы 1 м2	0,13	0,05	0,04	0,02
14	Азық-түлік ж ә н е Өнеркәсіптік дүкендер, аралас дүкендер	1 м2 сауда алаңы	0,83	0,64	0,19	0,47
15	Машиналарда н сауда жасау	1 м2 сауда орны	-			-
16	Базарлар, сауда павильондары , дүңгіршектер, науалар	1 м2 сауда алаңы	0,24	0,3	0,39	0,20
17	Көтерме базалар, өнеркәсіптік, азық-түлік тауарларының қоймалары	1 м2 сауда алаңы	-		0,10	-
18	Вокзалдар, автовокзалдар	Жалпы ауданы 1 м2	-		0,14	-
19	Дәріханалар	1 м2 сауда алаңы	0,24	0,15	0,32	0,23
20	Автотұрақтар, автокөлік жуу орындары, ЖҚС	1 машина орны	1,65	1,5	2,48	1,50
21	Автокөлік шеберханалар ы	1 қызметкер	1,58	2	2,61	0,85

22	Гараж кооперативтері, гараждар, паркингтер	1 гараж үшін	-		0,004	0,20
23	Шаштараздар, сұлулық салондары	1 жұмыс орны	1,05	0,8	2,95	1,0
24	Кір жуу, Құрғақ тазалау, тұрмыстық техниканы жөндеу, Тігін ательесі	Жалпы ауданы 1 м2	-	0,4	2,95	0,30
25	Зергерлік шеберханалар, аяқ киім, сағат жөндеу	Жалпы ауданы 1 м2	0,24	0,3		0,85
26	Шағын жөндеу және қызмет көрсету (кілттерді дайындау және т. б.)	1 жұмыс орны	-			-
27	Моншалар, сауналар	Жалпы ауданы 1 м2	0,36	0,4	0,13	1,30
28	Қала аумағында жаппай іс-шараларды ұйымдастыратын заңды тұлғалар, саябақ қалдықтары	1000 қатысушы	-			0,16
	Бау-бақша кооперативтері	1 учаске	-		0,45	1,56

8. Тұрғындардан коммуналдық қалдықтарды жинауға арналған контейнерлік алаңдар мен контейнерлер. Қамысты ауданының елді мекендерінде контейнерлік алаңдар мен шағын урналар орнатылмаған. Мұның салдары - рұқсат етілмеген қоқыс орындардың өздігінен пайда болуы және металл бөшкелерде, үй пештерінде қалдықтарды жағу. Қамысты ауданының ауылдарында жеке тұрғын үй секторы басым. Келесі проблемалар анықталды:

- іс жүзінде бірде-бір жеке үйде коммуналдық ұйым келгенге дейін тұрғындар қалдықтарды жинауға арналған контейнер немесе бак тұрмайды.

- сауда нүктелерінің жанында контейнерлер жоқ. Қоқыс жағылатын жалғыз металл бөшектер табылды. Егер бір-бірінен 100 м қашықтықта бірнеше тамақтану орындары мен сауда нүктелері болса, ортақ контейнер алаңын ұйымдастыруға болады.

- әлеуметтік объектілерде (мектептер, мектепке дейінгі мекемелер, медициналық объектілер және т.б.) және әкімшілік ғимараттарда мемлекеттік сатып алу шарттары негізінде қоқыс шығарылатын жеке контейнерлік алаңдар орнатылған.

Жалпы алғанда, ауыл елді мекендерінің сыртқы келбеті өте үлгілі, тұрғындар өз қалдықтарын тастайтын жеке үйлердің артындағы аумақтарды қоспағанда, ауылдар таза.

Қалдықтарды бөлек жинау. Қамысты ауылын қоспағанда, ауданда пластик, макулатура, қаңылтыр банкалар, батареялар, құрамында сынап бар шамдардың қалдықтарын бөлек жинауға арналған контейнерлер орнатылмаған, онда құрамында сынап бар шамдарға арналған 2 контейнер және 6 торлы контейнер орнатылған. Жалпы үйіндіде осы қалдықтардың барлығы ҚТҚ полигонына немесе рұқсат етілмеген қоқысорынға түседі, жанғыш қалдықтар қоқыс жәшіктерінде жағылады, бұл қалдықтар қайта өңдеуге берілмейді. Өтеулі немесе өтеусіз негізде қайталама шикізатты қабылдау нүктесі де жоқ. Сауда нүктелері бар заңды тұлғалар мен жеке кәсіпкерлер күн сайын сауда нүктелері мен кеңсе үй-жайларынан пайда болатын сұрыпталмаған, коммуналдық қалдықтарды шығарып, темір бөшке мен контейнерлерде өртейді (3-4 сурет). Бұл коммуналдық қалдықтарды жинау мен шығарудың орталықтандырылған жүйесінің болмауының салдары. Сондықтан халық өз қалдықтарын жою бойынша шаралар қабылдауға мәжбүр.

Қамысты ауданында қалдықтарды сұрыптау үлесі өте төмен, ол қалыптасудың бастапқы кезеңінде болып тұр. Қостанай облысының қалдықтарын сұрыптаудың жалпы үлесі 2022 жылы 18,2% құрады. Қостанай облысының әкімдігі қалдықтарды бөлек жинаудың нысаналы көрсеткішін 2028 жылға қарай жалпы облыс үшін 31% - ға белгіледі және осы көрсеткішке қол жеткізу бойынша бірқатар іс-шаралар, оның ішінде аудандарда бөлек жинауды енгізу туралы жазды. Келесі кестеде Қостанай облысының басқа аудандары мен қалаларында қалдықтарды бөлек жинау үлесін және олардың түзілу көлемін салыстырмалы талдау.

2022 ж. ҚТҚ полигондарында орналастырылған қоқыстардың көлемі

11 кесте

р/с	Қаланың, ауданның атауы	Облыста қайта өңделген және кәдеге	Облыста ҚТҚ көмудің жалпы көлемі, тонна	Облыста пайда болған ҚТҚның жалпы көлемі, тонна	ҚТҚ, олардың пайда болуына қайта өңдеу және кәдеге жарату үлесі (ҚТҚ қайта өңдеу
-----	-------------------------	------------------------------------	---	---	--

		жаратылған ҚТҚ жалпы көлемі, тонна			% = қайта өңдеу/ V пай.б*100%), %
1	2	3	4	5	6
1	Алтынсарин	0,0	0,0	0,0	0,0
2	Амангелді	32,0	580,0	612,0	5,2
3	Әуликөл	1 301,0	2 787,2	4 088,2	31,8
4	Денисов	3,2	1 435,6	1 438,8	0,2
5	Жангелдин	0,0	35,4	35,4	0,0
6	Жітіқара	1 478,3	5 778,5	7 256,8	20,4
7	Қарабалық	233,0	6 673,0	6 906,0	3,4
8	Қамысты	12,0	2 455,0	2 467,0	0,5
9	Қарасу	3 840,1	5 470,3	9 310,4	41,2
10	Қостанай	4 040,5	43 233,0	47 273,5	8,5
11	Мендіқара	82,0	4 715,5	4 797,5	1,7
12	Наурызым	0,0	230,0	230,0	0,0
13	Сарыкөл	6 335,0	1 055,0	7 390,0	85,7
14	Б. Майлин атын.	1 300,8	2 393,7	3 694,4	35,2
15	Ұзынкөл	34,0	3 469,0	3 503,0	1,0
16	Федоров	514,0	3 492,0	4 006,0	12,8
17	Арқалық қ.	12,5	8 272,3	8 284,8	0,2
18	Лисаков қ.	4 166,2	3 205,8	7 372,0	56,5
19	Рудный қ.	4 392,3	19 375,0	23 767,3	18,5
20	Қостанай қ.	10 605,1	57 753,4	68 358,5	15,5
	Барлығы:	38 381,9	172 409,4	210 791,3	18,2

9. Медициналық қалдықтар. Медициналық қалдықтардың негізгі пайда болуы Қамысты аудандық ауруханасы болып табылады. Жылына шамамен 5400 кг мед. қалдықтар пайда болады. Мемлекеттік сатып алу рәсімі арқылы аурухана Б, В класындағы медициналық қалдықтарды шығару және кәдеге жарату қызметтерін сатып алады. Мед. қалдықтары 1000 - 1200 градус Цельсий (бұдан әрі - °С) температурада қалдықтарды жағуға арналған арнайы пештерде термиялық тәсілмен жойылады. Мед. қалдықтарын жағу өнімдері ҚТҚ полигонында көміледі.

10. Ақпараттық жұмыс. Қамысты ауданының БАҚ-та, әлеуметтік желілерде және оқу орындарында Экологиялық ағарту және бөлек жиынды насихаттау жүргізілмейді.

2.4. Қоқыс шығаратын компаниялар мен ҚТҚ полигондарына шолу

Қамысты ауданында тұрғындардан коммуналдық қалдықтарды шығару бойынша коммуналдық кәсіпорын жоқ. Ауылдық округ әкімдіктері ұсынған мәліметтерге сәйкес, рұқсат етілмеген қоқыс орындарын және коммуналдық қалдықтарды шығарумен арнайы техника мен жүк көлігінің иелері айналысады:

- Алтынсарин ауылында қалдықтар мен көнді шығару үшін "Алтынсарино" ЖШС техниканы ұсынады;

- Бестөбе ауылында техниканы "Бестөбе-2" ЖШС және "Тимур" ШҚ ұсынады;

- Қамысты ауылдық округінде көпқабатты тұрғын үйлер мен әлеуметтік нысандардың жанынан жеке сектордың коммуналдық қалдықтары мен контейнерлер қоқыстарды әкетуді "Азбергенов" ЖК, "Жаканов" ЖК және "Аман-ер" ЖШС жүзеге асырады.

- "Пчелка" ЖК Жітіқара қаласында халықтың қалдықтарын шығару және сұрыптау қызметтерін көрсететін коммуналдық кәсіпорын болып табылады. ЖК балансында қоқыс таситын көліктер және технологиялық жабдықтары бар коммуналдық қалдықтардың сұрыптау пункті бар.

Коммуналдық қалдықтардың қоқыстарын шығару тіркемесі бар МТЗ тракторымен және алдыңғы шелек тиегіштермен тиелетін Камаз және SHACMAN өзіндік шелектермен жүзеге асырылады.

Қамысты ауданында қоқыс контейнерлерін көтеру және аудару бойынша мамандандырылған техника жоқ.

Қамысты ауданында коммуналдық қалдықтарды қабылдау және көму полигондарының ұстаушысы "АМАН-ЕР" ЖШС болып табылады. Полигондар жердің ашық алаңдарында орналасқан, елді мекендерден 2000 м-ден астам қашықтыққа алыстатылған, "АМАН-ер" ЖШС Алтынсарин, Қамысты, Адаевка, Қарабатыр ауылдарындағы ҚТҚ полигондарына қызмет көрсету үшін 25 жыл мерзімге жер учаскелері берілген. Полигондарды пайдалану 2008 жылы басталды. ҚТҚ полигондары - ҚТҚ сақтауға және оқшаулауға арналған, топырақты, жер үсті және топырақ суларын қорғауды қамтамасыз ететін, кеміргіштердің, жәндіктер мен патогендердің таралуына жол бермейтін аумақ немесе учаске.

№ 1 өнеркәсіптік алаң - Алтынсарин ауылындағы ҚТҚ полигоны. Жалпы ауданы 1,0 га ҚТҚ полигоны жақын орналасқан тұрғын үйден солтүстік бағытта 1500 м қашықтықта орналасқан. Учаске 90-шы жылдары ҚТҚ полигонына бөлінді. Соңғы 5 жылда полигон иесіз болды, қалдықтарды есепке алу жүргізілмеді.

№ 2 өнеркәсіптік алаң - Қамысты ауылындағы ҚТҚ полигоны. ҚТҚ полигоны жалпы ауданы 3 га, жақын орналасқан тұрғын үйден солтүстік бағытта 1000 м қашықтықта, бұрыннан бар ҚТҚ полигонының аумағында орналасқан.

№ 3 өндірістік алаң - Адаевка ауылындағы ҚТҚ полигоны. Жалпы ауданы 1,0 га ҚТҚ полигоны жақын маңдағы тұрғын үйден батыс бағытта 2000 м қашықтықта орналасқан. Учаске 90-шы жылдары ҚТҚ полигонына бөлінді. Соңғы 5 жылда полигон иесіз болды, қалдықтарды есепке алу жүргізілмеді.

№ 4 өнеркәсіптік алаң - Қарабатыр ауылындағы ҚТҚ полигоны. Жалпы ауданы 1,0 га ҚТҚ полигоны жақын маңдағы тұрғын үйден батыс бағытта 2000 м қашықтықта

орналасқан. Учаске 90-шы жылдары ҚТҚ полигонына бөлінді. Соңғы 5 жылда полигон иесіз болды, қалдықтарды есепке алу жүргізілмеді.

Полигондардың аумақтары 2 аймаққа бөлінеді: қалдықтарды сақтау аймағы және шаруашылық-тұрмыстық аймақ. Қойма аймағы шартты түрде қалдықтармен кезектесіп толтырылатын жекелеген учаскелерге (карты) бөлінеді. Шаруашылық-тұрмыстық аймақта полигон жұмысшыларына арналған вагон бар.

Кәсіпорын қалдықтардың келесі көлемін көмуге рұқсат ресімдеді:

15 сурет. "АМАН-ЕР" ЖШС полигонында қалдықтарды орналастыру лимиттері

Диаграммдан көріп отырғанымыздай, 2019 жылмен салыстырғанда қалдықтарды көму көлемі 2027 жылға дейін азайды. Аралас коммуналдық қалдықтарды полигондарға бөгде ұйымдар немесе қалдықтардың меншік иелері жүк көлігімен самосвалдармен әкеледі.

2.5. Қалдықтардың пайда болуы мен жинақталуы бойынша қолда бар нормативтік база

02.01.2021 ж. ҚР жаңа Экологиялық кодексінде қалдықтарға арналған 19-бөлім, онда қалдықтар ұғымына анықтама берілген, қалдықтардың иелеріне анықтама берілген, қалдықтарды басқару тәртібі сипатталған.

"Қалдықтарды бөлек жинау" ұғымы пайда болды.

321-баптың 2-тармағына сәйкес "Қалдықтарды жинау жөніндегі операцияларды жүзеге асыратын тұлғалар осы Кодекстің талаптарына сәйкес қалдықтарды бөлек жинауды қамтамасыз етуге міндетті.

Қалдықтарды бөлек жинау деп одан әрі мамандандырылған басқаруды жеңілдету мақсатында қалдықтарды түрлері немесе топтары бойынша бөлек жинау түсініледі".

Елдің басты экологиялық құжатына сәйкес бөлек жинау құрғақ және дымқыл фракциялар бойынша жүргізілуі тиіс:

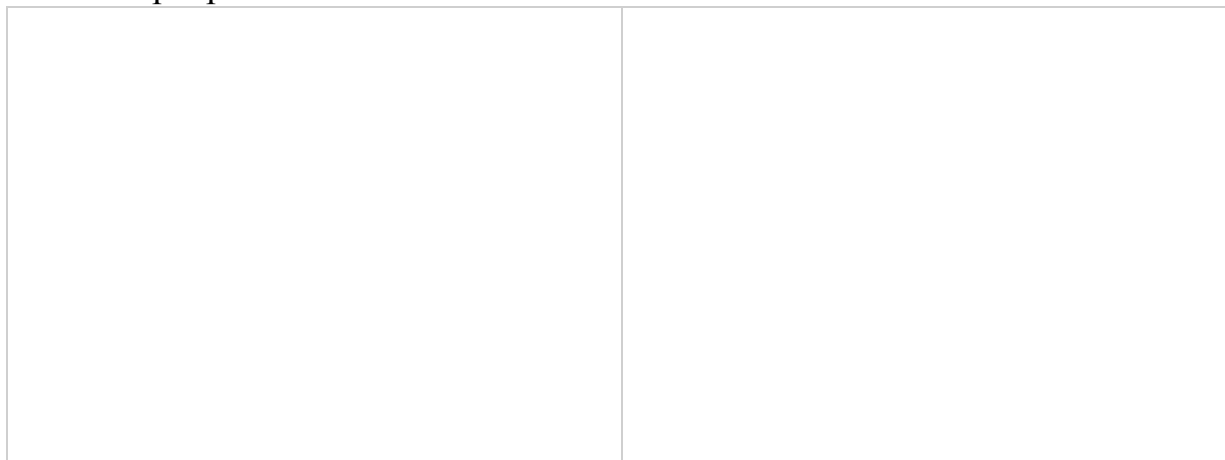
1) "құрғақ" (қағаз, картон, металл, пластик және шыны);

2) "дымқыл" (тамақ қалдықтары, органикалық заттар және басқалар).

Қалдықтарды басқарудың барлық басқа кезеңдерінде бөлек жиналған қалдықтарды араластыруға тыйым салынады.

16 сурет. "Құрғақ" және "Дымқыл" фракцияларды бөлек жинауға арналған контейнерлер

17 сурет. Коммуналдық қалдықтардың сұрыпталған "дымқыл" фракциясын компосттауға арналған алаң

18 сурет. Компост алаңдарында компост алу технологиясы

Жаңа кодекс бойынша контейнерлік алаңдарда фракциялардың екі түріне ("кұрғақ" және "дымқыл") арналған контейнерлер болады, олар жинақталған кезде алдымен сұрыптау алаңына шығарылады және осы қалдықтардың бір бөлігі ғана көміледі. Бұрын дамыған елдерде танымал қалдықтарды түстерге бөлу тәжірибесі насихатталған. Бірақ көптеген контейнерлерді сатып алу қала бюджетіне немесе мүдделі кәсіпкерге жүктеме болып табылады.

331-бапқа сәйкес "қалдықтарды түзуші болып табылатын кәсіпкерлік субъектілері мұндай қалдықтарды, олар пайда болған сәттен бастап Экологиялық кодекстің 339-бабының 3-тармағына сәйкес лицензия негізінде қалдықтарды қалпына келтіру немесе жою жөніндегі операцияларды жүзеге асыратын адамның иелігіне берген сәтке дейін тиісті басқаруды қамтамасыз етуге жауапты болады".

339-баптың 3-тармағына сәйкес "қалдықтарды шығарушылар өздері өндірген қалдықтардың иелері болып табылады". "Ластаушы төлейді" қағидатына сәйкес қалдықтарды өндіруші, қалдықтардың қазіргі және бұрынғы иелері қалдықтарды қалпына келтіру немесе жою жөніндегі операцияларды жүзеге асыратын тұлғаға осындай қалдықтарды иеленуге берген сәтке дейін қалдықтармен басқару жөніндегі экологиялық талаптардың сақталуын қамтамасыз етуге жауапты болады".

Барлық кәсіпкерлік субъектілері, соның ішінде сауда нүктелерінің объектілері, қызмет көрсету объектілері де қалдықтарды шығаруға қатысуға және қалдықтарды

мамандандырылған компанияға берген сәтке дейін жауапты болуға міндетті. Кәсіпкерлік субъектілері қоқыс контейнерлерін тікелей өз сауда нүктелерінің жанына орнатуға міндетті. Кодекстің 367 - бабының 3-тармағына сәйкес "Тұрғын үйлерде немесе жеке тұрған ғимараттарда (құрылыстарда) қызметін жүзеге асыратын заңды тұлғалар мен дара кәсіпкерлер орталықтандырылған жүйені пайдалану кезінде, осы Кодекспен қатты тұрмыстық қалдықтарды жинауды және тасымалдауды жүзеге асыратын қалдықтармен басқару саласындағы кәсіпкерлік субъектілерімен жергілікті атқарушы органдар айқындаған қатты тұрмыстық қалдықтарды тасымалдауға шарт жасасуға міндетті". Кәсіпкерлер сондай-ақ "Рұқсаттар және хабарламалар туралы" Қазақстан Республикасының Заңына сәйкес рұқсаттар мен хабарламалар тізіліміне енгізілген қалдықтармен жұмыс істейтін кәсіпорындардың қызметтерін пайдалана алады. Қатты тұрмыстық қалдықтарды өз бетінше әкету кезінде заңды тұлғалар мен дара кәсіпкерлер қатты тұрмыстық қалдықтарды қайта өңдеуді және (немесе) көмуді жүзеге асыратын кәсіпкерлік субъектілерімен шарттар жасасуға міндетті. Сонымен қатар, қалдықтарды аймақта қайта өңдеуші болмаған жағдайда ғана полигонға шығаруға болады.

Кодексте сондай-ақ жергілікті атқарушы органдардың қалдықтармен жұмыс істеу жөніндегі өкілеттіктері сипатталған. Кодекстің 365-бабының 3-тармағына сәйкес " Аудандардың, облыстық маңызы бар қалалардың, республикалық маңызы бар қалалардың, астананың жергілікті өкілді органдары коммуналдық қалдықтармен басқару саласындағы мемлекеттік саясатты іске асырады:

1) өз құзыреті шегінде коммуналдық қалдықтарды басқару жөніндегі бағдарламаны бекіту;

2) Коммуналдық қалдықтардың пайда болуы және жинақталу нормаларын бекіту;

3) халық үшін қатты тұрмыстық қалдықтарды жинауға, тасымалдауға, сұрыптауға және көмуге арналған тарифтерді бекіту.

4. Аудандардың, аудандық және облыстық маңызы бар қалалардың, республикалық маңызы бар қалалардың, астананың жергілікті атқарушы органдары коммуналдық қалдықтарды басқару саласындағы мемлекеттік саясатты:

1) коммуналдық қалдықтарды басқару және олардың орындалуын қамтамасыз ету жөніндегі бағдарламаларды әзірлеуді ұйымдастыру;

2) тиісті жергілікті атқарушы органдарға коммуналдық қалдықтардың пайда болуы және жинақталу нормаларын әзірлеу және бекітуге ұсыну;

3) коммуналдық қалдықтарды басқару объектілерін салуға және (немесе) орналастыруға, оның ішінде контейнерлік алаңдарды және қайталама шикізатты қабылдау пункттерін жайластыру үшін жер учаскелерін бөлу;

4) коммуналдық қалдықтарды жою және көму жөніндегі объектілердің құрылысын қамтамасыз ету;

5) осы Кодекске, коммуналдық қалдықтармен басқару қағидаларына сәйкес коммуналдық қалдықтардың айналымына бақылауды жүзеге асыру, сондай-ақ коммуналдық қалдықтардың пайда болу көлемін азайтуға, оларды қайта пайдалануға, қайта өңдеуге, кәдеге жаратуға даярлау деңгейін арттыруға және көмуге жататын коммуналдық қалдықтардың көлемін қысқартуға, оның ішінде мемлекеттік-жекешелік серіктестік арқылы азайтуға бағытталған іс-шаралар мен экономикалық құралдарды әзірлеу;

6) коммуналдық қалдықтардың пайда болу және жинақталу нормаларын есептеу қағидаларын бекіту;

7) қоршаған ортаны қорғау саласындағы уәкілетті орган әзірлейтін және бекітетін әдістемеге сәйкес есептелген қатты тұрмыстық қалдықтарды жинауға, тасымалдауға, сұрыптауға және көмуге халық үшін тарифтерді әзірлеу және тиісті жергілікті алдын ала органдарға бекітуге ұсыну;

8) қатты тұрмыстық қалдықтарды жинау, тасымалдау, сұрыптау және көму жөніндегі операцияларды жүзеге асыратын субъектілер арасында тарифті бөлу тәртібін айқындау;

9) коммуналдық қалдықтарды бөлек жинауды, оның ішінде тасымалдауды және қалпына келтірілгенге немесе жойылғанға дейін жинақтауды көздейтін, оларды жинаудың ұтымды және экологиялық қауіпсіз жүйесін ұйымдастыру;

10) коммуналдық қалдықтарды жинау, тасымалдау, сұрыптау, қалпына келтіру және жою жөніндегі, оның ішінде мемлекеттік-жекешелік серіктестік арқылы қызметті жүзеге асыратын кәсіпкерлік субъектілері үшін қажетті инфрақұрылым құруды және оның жұмыс істеуін қамтамасыз ету;

11) коммуналдық қалдықтарды басқару кезінде қоршаған орта сапасының нысаналы көрсеткіштеріне қол жеткізуді қамтамасыз ету;

12) органикалық коммуналдық қалдықтарды бөлек жинауды ынталандыру және оларды қалпына келтіру, оның ішінде компосттау жолымен;

13) тұрғылықты жері бойынша тіркелген азаматтардың санын сәйкестендіру мақсатында халықты тіркеу туралы мәліметтерге коммуналдық қалдықтарды жинау, тасымалдау, сұрыптау, қалпына келтіру, оның ішінде қайта өңдеу және жою жөніндегі қызметті жүзеге асыратын ұйымдар үшін қолжетімділікті қамтамасыз ету;

14) бөлек жинауды қоса алғанда, қатты тұрмыстық қалдықтарды жинаудың, кәдеге жаратудың және қайта өңдеудің ұтымды жүйесі туралы халықты хабардар ету;

15) қалдықтарды энергетикалық кәдеге жарату жөніндегі объектілердің иелері үшін қалдықтарды әкету жөніндегі жұмысты ұйымдастыру.

5. Ауылдардың, ауылтердің, ауылдық округтердің жергілікті атқарушы органдары коммуналдық қалдықтарды делдалдықпен басқару саласындағы мемлекеттік саясатты іске асырады:

- 1) Органикалық коммуналдық қалдықтарды бөлек жинауды ынталандыру және оларды қалпына келтіру, оның ішінде компосттау жолымен;
- 2) коммуналдық қалдықтарды тұрақты әкетуді ұйымдастыру;
- 3) коммуналдық қалдықтарды басқару кезінде экологиялық талаптардың сақталуын қамтамасыз ету;
- 4) коммуналдық қалдықтарды рұқсатсыз жағудың алдын алу және жолын кесу.

6. Коммуналдық қалдықтардың қауіпті құрамдас бөліктері (электрондық және электр жабдықтары, құрамында сынабы бар қалдықтар, батареялар, аккумуляторлар және басқа да қауіпті компоненттер) бөлек жиналып, қалпына келтіруге мамандандырылған кәсіпорындарға берілуі тиіс.

Кодексте мемлекеттік-жекешелік әріптестік механизмдерінің (бұдан әрі - "МЖӘ") сипаттамасы пайда болады. МЖӘ шеңберінде "Инфрақұрылымды жобалау, салу, құру, реконструкциялау, жаңғырту және пайдалану және қатты тұрмыстық қалдықтарды жинау, тасымалдау, сұрыптау, көму, стихиялық қоқыс үйінділерін жою (бұдан әрі - қатты тұрмыстық қалдықтарды басқару) жөніндегі қызметті жүзеге асыру" мемлекеттік жекешелік серіктестік саласында Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес мемлекеттік – жекешелік серіктестік жобаларын іске асыру жолымен" жүзеге асырылуы мүмкін. (Кодекстің 366-бабы).

Қоршаған ортаны қорғау саласындағы уәкілетті орган МЖӘ жобаларын іске асыру тәртібі мен шарттарын, оның ішінде жеке әріптесті айқындау жөніндегі конкурсты өткізу тәртібін, МЖӘ жобасының конкурстық құжаттамасын және үлгілік шарттарды, сондай-ақ жеке партияның шығындарын өтеу тәртібі мен шектерін әзірлейді және бекітеді.

Жеке әріптестің шығындары халық үшін қатты тұрмыстық жолдарды жинауға, тасымалдауға, сұрыптауға және көмуге арналған тарифтен және өзге де қаржыландыру көздерінен алынған қаражат есебінен өтеледі.

ӨКМ операторы ҚТҚ жинауға, тасымалдауға, сұрыптауға және көмуге арналған шекті тариф пен халық үшін ағымдағы тариф арасындағы айырмашылықты өтейді.

Қатты тұрмыстық қалдықтарды жинауға, тасымалдауға, сұрыптауға және көмуге арналған мемлекеттік-жекешелік партияның әрбір жобасы үшін шекті тарифтің мөлшерін қоршаған ортаны қорғау саласындағы уәкілетті орган әзірлейді және бекітеді және тиісті қалада, ауданда көрсетілген операциялар бойынша нақты және инвестициялық шығыстарды көрсетеді.

Қоқыс шығаратын компаниялардың көлік құралдары "Қазақстан Республикасының қоршаған ортасы мен табиғи ресурстарының жай-күйі туралы Ұлттық деректер банкі" ақпараттық жүйесіне қосылған спутниктік навигациялық жүйелермен жаабдықтандырылуға және осы жүйелерді тұрақты жұмыс жағдайында ұстауға тиіс (368-бап).

Жаңа экологиялық кодекске сәйкес қалдықтарды басқару саясаты келесі принциптерге негізделуі керек:

- 1) иерархиялар;
- 2) көзге жақындығы;
- 3) қалдықтарды дайындаушының жауапкершілігі;
- 4) өндірушілердің (импорттаушылардың) кеңейтілген міндеттемелері.

Қалдықтар иерархиясының принципі қалдықтармен жұмыс істеуде міндетті түрде "кезең-кезеңмен" орындауды білдіреді. Қалдықтарды түзушілер, ең алдымен, қызмет барысында қалдықтардың пайда болуын болдырмауға (немесе азайтуға), содан кейін қайта пайдалануға, қайта өңдеуге, кәдеге жаратуға және ең соңында қалдықтарды ұстауға (көмуге) қол жеткізуі тиіс.

19 сурет. 5 R принципі

The 5 R's Rule

- Refuse – бас тарту,
- Reduce - қысқарту,
- Reuse – қайта пайдалану,
- Recycle – қайта өңдеу,
- Recover – қалпына келтіру

Пайда болған қалдықтар, егер бұл техникалық, экономикалық және экологиялық тұрғыдан негізделген болса, олардың пайда болу көзіне мүмкіндігінше жақын қалпына келтірілуі немесе жойылуы тиіс (ҚР ЭК 330-бабы).

ҚТҚ полигондары үшінші класқа жатады. ҚТҚ полигондарында улы, өрт қауіпті қасиеттері бар бірқатар қауіпті қалдықтарды, тұрақты органикалық ластағыштарды, медициналық, биологиялық қалдықтарды, шиналарды, пестицидтерді және т. б. көмуге тыйым салынады. ҚР жаңа ЭК енгізілуімен көмуге тыйым салынған қалдықтардың тізбесі едәуір кеңейді және оған тамақ және құрылыс қалдықтары, қайта өңдеуге, қалпына келтіруге жарамды бірқатар коммуналдық қалдықтар (пластик, қағаз, шыны

және шыны сынықтары, металл сынықтары, аккумуляторлық батареялар және т.б.) кірді. Толық тізім Кодекстің 351-бабында көрсетілген.

01.01.2025 ж. бастап қалдықтарды көмгені үшін салық төлемінің мөлшерін 0,19 АЕК-тен 0,38 АЕК-ке дейін 2 есеге ұлғайту жоспарланып тұр, бұл "2" коэффициентін ескере отырып, Қостанай облысында қалдықтарды көмгені үшін төлем 0,76 АЕК-ті құрайды.

12 кесте

№ р/с	Қоқыстардың түрлері	ҚР Салық кодексінің төлемақы ставкалары (АЕК)	
		Бұрын қолданыста болған редакция 1 тоннаға	Қолданыстағы редакция (2025 жылғы 1 қаңтардан бастап күшіне енеді) 1 тоннаға
1.	Полигондарда өндіріс және тұтыну қалдықтарын көмгені үшін		
1.1.	Коммуналдық қалдықтар (қатты тұрмыстық қалдықтар, тазарту құрылыстарының кәріз лайлары)	0,19	0,38
	Полигон операторларына және коммуналдық қалдықтарды көмуді жүзеге асырушыларға түсетін коэффициентті ескере отырып төлемақы ставкалары*	0,04	0,076

* Ескертпе: ҚР Салық кодексінің 577-бабы 2-тармағының 2-тармақшасына сәйкес қалдықтарды орналастырғаны үшін төлемақы мөлшерлемесіне 0,2 төмендету коэффициенті қолданылады.

Бұл ҚТҚ полигондарының иелерін қалдықтарды аз көмуге және қалдықтарды көму көлемін азайту үшін ҚТҚ-ны бөлек сұрыптауды енгізуге ынталандыруы керек. Мысалы, "Аман-ер" ЖШС 2022 жылы ҚТҚ полигонына 2265,82 тонна қалдықтарды қабылдады. 2022 жылы қалдықтарды көмгені үшін Қамысты ауданының бюджетіне төлемдер 552 136 теңгені құрады/

2022 жылы қалдықтарды көмгені үшін қоршаған ортаға эмиссияларды есептеу

13 кесте

Көмілген қалдықтар	Саны, тонн	Төлем ставкасы	АЕК 2022	Арттыру коэффициенті	Төмендету коэффициенті	Қоршаған ортаға эмиссияларды есептеу, теңгемен
A	B	C	D	E	F	=B*C*D*E*F

Коммуналдық қалдықтар	1206,1	0,019	3180	2	0,2	29149
Күл	246,72	0,33	3180	2	-	517816
Көң	813	0,001	3180	2	-	5171
Барлығы	2265.82					552136

2031 жылдан бастап жерлеу құны алдымен 2-ге, 2034 жылдан бастап 4-ке және 2037 жылдан бастап 8 есе артады. Тиісінше, халық үшін тарифтер пропорционалды түрде өседі, қоқыс шығару және қоғамдағы әлеуметтік шиеленіс проблемалары туындауы мүмкін. Сондықтан қалдықтарды көму көлемін азайту қажет.

Кәсіпорынды ең жақсы технологияларды енгізуге ынталандыратын тағы бір механизм - бұл ірі нысандардың қажеттілігі туралы Экокодекстегі түзетулер - онда ең жақсы қол жетімді технологияларды (ЕҚТ) енгізу. 2031 жылға дейін ҚТҚ полигондары болып табылатын I санаттағы объектілер экология министрлігінде қоршаған ортаның сапасын жақсартуға бағытталған және кәсіпорында енгізілетін жаңа технологиялар сипатталатын кешенді экологиялық рұқсатты (КЭР) ресімдеуге тиіс. КЭР ресімдеу басталған кезеңде кәсіпорын қоршаған ортаға эмиссиялар төлеуден босатылады. Шығарылатын қаражат қоқысты азайтуға бағытталған жаңа технологияларды сатып алуға бағытталуы керек. КЭР қайтарып алынған жағдайда, сондай-ақ КЭР қайтарып алуға негіз болған экологиялық тиімділік бағдарламасын орындамаған жағдайда, нөлдік коэффициенттер барлық нөлдік кезең үшін өсімпұлды өндіріп ала отырып, тиісті ұлғайтылған коэффициенттердің мәніне ие болады. Қалдықтарды көму үшін ұлғайтылған ставкалар кезінде 2022 жылдағыдай көму көлеміне салынатын салық мөлшері (АЕК индекстеуді ескере отырып) жылына жасалуы мүмкін:

- 2031 жылы екі есе өскен жағдайда: жылына 2,1 млн теңге,
- 2034 жылы төрт есе өскен жағдайда - 5 млн теңге,
- 2027 жылы сегіз есе өскен жағдайда - 12,3 млн теңге.

Келесі кестеде салық ставкаларының өсуін ескере отырып, болашақ кезеңдердегі экологиялық төлемдердің болжамды есебі келтірілген:

Жоғары салық ставкалары кезеңінде ҚТҚ полигоны иелерінің экологиялық төлемдерін болжамды есептеу

Көмілген қалдықтар	Саны, тонн	Төлем ставкасы	АЕК 2022	Арттыру коэффициенті	Төмендету коэффициенті	Үлкейтілген коэффициент	Қоршаған ортаға эмиссияларды есептеу, теңгемен
A	B	C	D	E	F	G	H
2031 ж. бастап							
	1206,1	0,019	5929	2	0,2		108 686

Коммуналды қалдықтар						2	
Күл	246,72	0,33	5929	2	-	2	1 930 752
Көң	813	0,001	5929	2	-	2	19 280
Барлығы	2265,82						2 058 718
2034 ж. бастап							
Коммуналды қалдықтар	1206,1	0,019	7263	2	0,2	4	266 291
Күл	246,72	0,33	7263	2	-	4	4 730 508
Көң	813	0,001	7263	2	-	4	47 237
Барлығы	2265,82						5 044 035
2037 ж. бастап							
Коммуналды қалдықтар	1206,1	0,019	8897	2	0,2	8	652 436
Күл	246,72	0,33	8897	2	-	8	11 590 151
Көң	813	0,001	8897	2	-	8	115 734
Барлығы	2265,82						12 358 320

Экологиялық және салық кодекстеріне тиісті түзетулер енгізілді.

КЭР жағдайда қайтарып алынады:

- ұзарту мерзімдері шегінде негізгі іс-шараның аяқталмауы;
- белгіленген мерзімде технологиялық нормативтердің кез келгеніне 30%-дан артық қол жеткізбеу;
- теріс әсерді кезең-кезеңмен төмендету көрсеткіштеріне қол жеткізу кестесінде белгіленген мерзімге, осындай көрсеткіштердің кез келгеніне 30%-дан астам қол жеткізбеу;
- ұзартудың тиісті мерзімдері шегінде кезең-кезеңмен төмендеу көрсеткішіне қол жеткізбеу.

Қалдықтарды басқару жөніндегі экологиялық талаптарды бұзғаны үшін айыппұл мөлшерін ұлғайту тұрғысынан 5.07.2014 жылғы № 235-VҚРЗ әкімшілік құқық бұзушылық туралы Кодексінің талаптары да қатаңдатылды (344-бап).

Қалдықтармен жұмыс істеу қағидаларын бұзғаны үшін айыппұл санкцияларының мөлшері

14 кесте

№ р/с	Құқық бұзушылық түрі	Айыппұл мөлшері
1.	Қазақстан Республикасының экологиялық заңнамасында	

	көзделген қалдықтардың жекелеген түрлерін көмуге тыйым салуды бұзу	Бұзушылық жасау нәтижесінде алынған экономикалық пайда сомасының 100%
2.	Қалдықтарды жинақтауға немесе көмуге арналмаған арнайы белгіленген орындардан тыс жинау, сол сияқты экологиялық рұқсатсыз қалдықтарды немесе қоршаған ортаға әсер ету туралы декларацияда мәлімделмеген қалдықтарды көму	Жеке тұлғаларға 50 АЕК, лауазымды тұлғаларға, шағын кәсіпкерлік субъектілеріне немесе коммерциялық емес ұйымдарға – 100 АЕК, орта кәсіпкерлік субъектілеріне – 100%, ірі кәсіпкерлік субъектілеріне-бұзушылық нәтижесінде алынған экономикалық пайда сомасының 200%.
3.	Қалдықтарды жинақтау, жинау, тасымалдау, есепке алу, қалпына келтіру, жою және залалсыздандыру жөніндегі экологиялық талаптарды бұзу	Жеке тұлғаларға-40 АЕК, лауазымды тұлғаларға, шағын кәсіпкерлік субъектілеріне немесе коммерциялық емес ұйымдарға – 100 АЕК, орта кәсіпкерлік субъектілеріне - 200 АЕК, ірі кәсіпкерлік субъектілеріне - 500 АЕК
4.	Қалдықтарды басқару жөніндегі операцияларға қойылатын экологиялық талаптарды бұзу	Жеке тұлғаларға - 20 АЕК, шағын кәсіпкерлік субъектілеріне немесе коммерциялық емес ұйымдарға – 50 АЕК, орта кәсіпкерлік субъектілеріне – 100 АЕК мөлшерінде, ірі кәсіпкерлік субъектілеріне-300 АЕК.
5.	Осы баптың үшінші бөлігінде көзделген, бір жыл ішінде, ал ірі кәсіпкерлік субъектілері әкімшілік жаза қолданылғаннан кейін үш жыл ішінде қайталап жасаған іс – әрекет	Жеке тұлғаларға 100 АЕК, лауазымды тұлғаларға, шағын кәсіпкерлік субъектілеріне немесе коммерциялық емес ұйымдарға – 200 АЕК, орта кәсіпкерлік субъектілеріне-300 АЕК мөлшерінде, ірі кәсіпкерлік субъектілеріне – қауіпті қалдықтарды қайта өңдеуге, залалсыздандыруға, кәдеге жаратуға және (немесе) жоюға лицензияның қолданылуын тоқтата тұра отырып, 1000 АЕК.

Айыппұлдар қалдықтарды жинақтауға немесе көмуге арналмаған арнайы белгіленген орындардан тыс жерде жинауды жүзеге асыратын тұрғындарға (жеке тұлғаларға) да қолданылатынын атап өткім келеді. Жергілікті атқарушы органдар арнайы белгіленген орындардан тыс жерде қалдықтарды жинау үшін жауапкершілік шаралары туралы халықты хабардар ету мақсатында профилактикалық жұмыс жүргізуі қажет.

2.6. Соңғы үш жылдағы динамикадағы бөлінген қаражаттың сипаттамасы және талдауы

2020-2022 жылдар кезеңінде бюджеттік ұйымдардың сатып алулары талданып, 29.11.2023 жылғы жағдай бойынша 2023 жыл қамтылған. Осы кезеңде аудан ұйымдары қалдықтарды азайту жөніндегі іс-шаралардан ҚТҚ мен қожды әкетуге және көмуге қаражат бөлді, медициналық ұйымдар медициналық қалдықтарды кәдеге жарату қызметтерін сатып алды.

Қалдықтарды шығару бойынша қызметтерді негізінен аудан мектептері үшін білім бөлімі сатып алады, сондай-ақ бұл қызметті мемлекеттік органдардың көпшілігі пайдаланады. Медициналық қалдықтарды шығаруды конкурстық негізде жергілікті аудандық аурухана сатып алады. Жергілікті әкімдік 2023 және 2020 жылдары заңсыз қоқысорындарды жою бойынша қызметтерді сатып алды.

2023 жылы Қамысты ауданы үшін қалдықтарды басқару бағдарламасына тапсырыс берілді, онда аудандағы қалдықтарды азайту, ҚР заңнамасына сәйкес қалдықтарды бөлек жинау үлесін ұлғайту моделі сипатталған.

2-қосымшада қалдықтарды шығару, қалдықтарды басқару бағдарламасын әзірлеу, контейнерлерді сатып алу және қоқысорындарын жою жөніндегі іс-шараларға бюджет қаражатын жұмсау кестесі ұсынылған. Аудандағы басқа іс-шаралар әлі сатып алынбайды. Оларға ақша бөлінбейді.

Талданып отырған кезеңде ауданда 2020 жылдан бастап 5598 тонна қалдықтар көмуге және кәдеге жаратуға берілді, оның ішінде 2020 жылы - 2208 қалдық, 2021 жылы – 1386 тонна, 2022 жылы – 742 тонна, 2023 жылы – 1262 тонна. Бұл мақсаттарға 31,5 млн теңге бағытталды. Қалдықтарды басқару бағдарламасына 2023 жылы 2,6 млн теңге бөлінді.

Бөлінген қаражаттың нақты толық жазылуы, қызметтердің саны мен атауы 2-қосымшада сипатталған.

Осылайша, ауданда қалдықтарды азайту үшін:

- ақпараттық жұмыс жүргізуге,
- қалдықтарды жинауға, әкетуге және қайта өңдеуге арналған тарифтерді тұрақты қайта қарауға,
- ауданның барлық ұйымдары мен халыққа қалдықтарды шығару бойынша коммуналдық қызметтерге ақы төлеу және осы қалдықтарды басқару бағдарламасын іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспарында көзделген басқа да шығыстарға қаражат бөлу қажет.

Қорытындылар:

Қалдықтар иерархиясының принципі қалдықтарды басқаруда "кезеңділікті" міндетті түрде орындауды білдіреді. Қалдықтарды түзушілер, ең алдымен, қызмет

барысында қалдықтардың пайда болуын болдырмауға (немесе азайтуға), содан кейін қайта пайдалануға, қайта өңдеуге, кәдеге жаратуға және ең соңында қалдықтарды көмуге қол жеткізуі тиіс.

Экономикалық реттеу құралы ретінде қалдықтарды орналастыруға салынатын салық төлемі іс жүзінде тиімсіз болып шықты: кәсіпорындар қалдықтарды қайта өңдеуді/жоюды ұйымдастырудың орнына мүмкіндігінше тезірек көмуге беруге тырысады.

Экологиялық кодекстің жаңа редакциясында табиғат пайдаланушыларды қалдықтарды қайта өңдеуге/кәдеге жаратуға ынталандыру мақсатында қалдықтарды орналастырғаны үшін ең жақсы қолжетімді технологияларды пайдалану негізінде оларды қайта өңдеу жөніндегі іс-шараларды кешенді экологиялық рұқсаттарға енгізу, сондай-ақ қалдықтарды көму үшін ақылы ақыны енгізу арқылы жалпы төлемнен бас тарту ұсынылды.

ҚР ӘҚБтК-де қалдықтарды басқару кезінде экологиялық талаптарды бұзғаны үшін экологиялық айыппұлдардың мөлшері көзделген.

3. Мақсаты, міндеттері және нысаналы көрсеткіштері

Елді мекеннің кез келген тұрғынының және Қамысты ауданының Халыққа қызмет көрсететін кәсіпорындарының тыныс-тіршілігі сөзсіз коммуналдық қалдықтардың пайда болуына әкеп соғады және оларды орналастыру, кәдеге жарату немесе көму проблемасын туғызады.

Халықаралық тәжірибені ескере отырып, қалдықтармен қауіпсіз жұмыс істеу мынадаевка негізгі қағидаттарға негізделеді (ҚР Экологиялық кодексінің 329-бабы):

- қалдықтардың пайда болуын болдырмау;
- қалдықтарды қайта пайдалануға дайындау;
- қалдықтарды қайта өңдеу;
- қалдықтарды кәдеге жарату;
- қалдықтарды жою.
- қалдықтардың пайда болуын болдырмау (өндірістің жабық циклін қолдана отырып, олардың мөлшері мен зияндылығын азайту);
- заттардың пайдалы қасиеттері толық алынғанға дейін қалдықтарды кәдеге жарату (шикізатты қайта пайдалану);
- қалдықтарды қауіпсіз орналастыру;
- қайта өңдеудің оларды орналастырудан басымдығы;
- қалдықтарды халықтың денсаулығына зиян келтірместен және қоршаған ортаға зиян келтірместен орналастыру.

Иерархия қағидатын қолдану кезінде сақтық қағидаты мен орнықты даму қағидаты, техникалық мүмкіндіктер мен экономикалық орындылық, сондай-ақ қоршаған ортаға,

адамдардың денсаулығына және облыстың әлеуметтік-экономикалық дамуына әсер етудің жалпы деңгейі назарға алынуы тиіс.

Осы бағдарламаны әзірлеудің мақсаты қоршаған ортаны қорғауды және ауылдық округтер мен онда тұратын халықтың санитарлық-эпидемиологиялық салауаттылығын қамтамасыз ететін Қамысты ауданының ауылдық округтерінде коммуналдық қалдықтарды интеграцияланған басқару жүйесін құру болып табылады.

Коммуналдық қалдықтардың барлық сатыларында қалдықтардың сапасы мен мөлшерін және ластаушы заттардың шығарылуын басқарудан тұратын коммуналдық қалдықтарды басқарудың жаңа моделін әзірлеу.

Қалдықтарды басқару жүйесі қоршаған ортаны басқару жүйесіндегі негізгі ақпараттық буын болып табылады және келесі мақсаттарға ие:

- ҚР Экологиялық кодексінде көзделген талаптарға сәйкес тұрғындардан пайда болатын коммуналдық қалдықтардың қоршаған ортаға теріс әсерін азайту;

- ҚР қолданыстағы нормативтік құжаттарына сәйкес коммуналдық қалдықтардың барлық түрлерін ("кұрғақ" және "дымқыл" фракция) қалыптастыру, жою және залалсыздандыру процестерін жүйелеу.

Коммуналдық қалдықтарды басқару бағдарламасының міндеті қоқысты қайта өңдеу үлесін ұлғайту және полигондардың санын азайту болып табылады.

Азаматтарды тастауға, сұрыптауға болмайтын нәрсені бірнеше рет қолдануға және қалдықтарды дұрыс шығаруға үйрету.

Коммуналдық қалдықтарды басқару бағдарламасының негізгі мақсаты ҚР Экологиялық кодексінің талаптарына сәйкес коммуналдық қалдықтарды жинаудың орталықтандырылған жүйесін дамыту болып табылады.

Қойылған мақсатты іске асыруға әкелетін іс-әрекеттер:

1. Коммуналдық қалдықтарды, халықтың тіршілік әрекеті нәтижесінде пайда болатын, өзінің тұтыну қасиеттерін толық немесе ішінара жоғалтқан және жарамдылық мерзімі, олардың агрегаттық жай-күйіне қарамастан аяқталған, сондай-ақ меншік иесі өз бетінше физикалық түрде құтылған тұтыну қалдықтарын, олардың қаптамасын және өзге де заттарды немесе олардың қалдықтарын, оның ішінде ірі көлемді қалдықтарды (жиһаз, тұрмыстық техника) жинау инфрақұрылымын құрсын.

2. Қамысты ауданының ауылдық округтерінің тұрғындарынан коммуналдық қалдықтарды шығару бойынша қызметтер көрсетуге ниет білдірген қатысушылар арасында конкурс (тендер) өткізу. ТКШ бөлімі өткізген конкурс арқылы коммуналдық қалдықтарды ҚТҚ полигонына жинау және шығару бойынша тұрақты негізде қызметтер көрсетуге дайын меншікті немесе жалға алынған мамандандырылған техникасы, қоқыс таситын көліктері бар компанияны айқындасын.

3. Қамысты ауданының тұрғындарымен үй иелерінің жеке конттейнерлерінен коммуналдық қалдықтарды әкетуге шарт жасассын.

4. Ауылдық округтер әкімдіктері кейіннен оларға қызмет көрсету үшін коммуналдық ұйымға бере отырып, сауда объектілері, ауылдық округтердегі әлеуметтік объектілер үшін ұйымдастырылған контейнерлік алаңдар астында жер учаскелерін ресімдесін.

5. Сондай-ақ, оларды ұстау бойынша келесі іс-шаралардың орындалуын ұйымдастыру қажет:

- контейнерлік алаңдар, оларға кіреберістер мен кірме жолдар қатты жабынға ие болуы тиіс;

- контейнерлік алаңдар іргелес аумақтарға қоқыстың таралуын анықтайтын үздіксіз қоршаумен қоршалуы тиіс;

- мамандандырылған көліктен контейнерлерден қайталама шикізатты (тоқыма, банкалар, бөтелкелер және басқа да заттар) алуға жол берілмейді.

- контейнерлік алаң контейнерлік алаңның периметрі бойынша 5 м шегінде коммуналдық қалдықтардан тазартылуы тиіс.

- жазғы уақыт кезеңінде контейнерлер құрал-саймандарды қолдана отырып, жуылуы және он күнде кемінде 1 рет дезинфекциялануы тиіс.

- мамандандырылған автокөліктің жұмысы мен халықтың пайдалануы үшін қалыпты жағдай жасау мақсатында қыс мезгілінде контейнерлік алаңдарға кіреберістер мен кірме жолдарды қардан және мұздан тазартуды қамтамасыз ету қажет.

6. Контейнерлік алаңдарда контейнерлердің ең аз жиынтығын орнату:

- сыйымдылығы 1,1 м³ пластикалық контейнерлер, ПЭТ бөтелкелері мен пластик қалдықтарын сақтауға арналған көлемі 1,6 м³ бір торлы контейнер;

7. Коммуналдық ұйымның коммуналдық қалдықтарды әкету кестесі бекітілсін

- абаттандырылған сектор үшін - күн сайын 7.00-ден ерте емес және 18.00-ден кешіктірмей;

- жеке сектор үшін - аптасына 1 рет.

8. Қамысты ауданының елді мекендерінің әкімдіктері Қамысты ауданының барлық елді мекендерінде контейнерлік алаңын болуы қарастырылсын, мыналармен қоса:

- ПЭТ бөтелкелері мен пластикалық қалдықтарға арналған торлы контейнерлер,

- қайталама шикізатты жинауға арналған контейнер (шыны, қалайы банкалар, картон, қағаз),

- аралас коммуналдық қалдықтарға арналған контейнер (дымқыл фракция) арналған контейнер,

Бұл контейнерлерді жинақталуына қарай коммуналдық ұйым үнемі босатып отыруы тиіс.

Ескертпе: Қамысты ауылында құрамында сынап бар шамдарды, термометрлерді, аккумуляторлық батареяларды қабылдауға арналған арнайы контейнерлерге қызмет көрсетуді (әкетуді) бюджет қаражатынан немесе жеке қаражаттан көзделсін.

9. Қамысты ауданының аумағында тұрғындардан қайта шикізат қабылдау пункттерін ұйымдастыру үшін кәсіпкерлерге үй-жайлар немесе жер учаскелері жалға берілсін.

10. Бұқаралық ақпарат құралдары, әлеуметтік желілер, парақшалар, мектептер мен оқу орындарында, халықпен кездесулерде және еріктілердің көмегімен қалдықтарды бөлек жинауды насихаттауды келесі форматта жүргізуге болады:

- қалдықтарды жағуға тыйым салу және қайта өңделетін қалдықтарды бөлу қажеттілігі туралы халықты хабардар ету;

- қалдықтарды бөлек жинаудың, саналы түрде тұтынудың және қайта пайдаланудың сәтті мысалдарын көрсету;

- ауыл тұрғындарының өміріне экологиялық әдеттерді енгізу (макулатура, тұрмыстық техника, батареялар, киім және т.б. жинау бойынша акцияларға қатысу).

- қалдықтарды қайта шикізатты алу және оны қайта шикізатты қабылдау пунктіне немесе арнайы контейнерлерге беру арқылы тікелей үйде бөлек жинауды ұйымдастыру

- мұқтаждарға ескі киімдерді қабылдау қайырымдылық пунктін ашу, аудан орталығының ірі сауда орындарында көмекші бокстарды орнату, кейіннен жиналған киімдерді ауданның аз қамтылғандарына беру.

Қоршаған орта сапасының нысаналы көрсеткіштері ретінде қалдықтарды бөлек жинау.

ҚР Экологиялық кодексінің 37-бабының талаптарына сәйкес қоршаған орта сапасының нысаналы көрсеткіштері деп қоршаған ортаның жекелеген компоненттерінің жай-күйінің сандық және сапалық сипаттамаларының және белгілі бір уақыт кезеңінде қол жеткізуге тиіс қоршаған ортаны қорғау және қалдықтарды тиімді басқару жөніндегі шараларды қамтамасыз ету деңгейін сипаттайтын өзге де көрсеткіштердің жиынтығы түсініледі. Сапаның нысаналы көрсеткіштері әрбір облыс, республикалық маңызы бар қала және астана деңгейінде белгіленеді.

Сапаның нысаналы көрсеткіштері белгіленетін ең төмен индикаторлар тізбесіне міндетті түрде коммуналдық қалдықтардың түрлері бойынша көрсеткіштер – оларды бөлек жинау, қайта пайдалануға дайындау, қайта өңдеу, кәдеге жарату және жою (жою және (немесе) көму) үлесі енгізіледі.

Нысаналы көрсеткіштер полигонға түсетін қалдықтардың санын азайту, қайта пайдалануға және қайта өңдеуге жарамды шығарылатын қалдықтардың көлемін ұлғайту, қалдықтарды бөлек жинау үлесін ұлғайту, қалдықтарды азайту және оларды қайта пайдалану процестеріне аймақ тұрғындары мен кәсіпкерлердің көбірек санын тарту үшін әзірленеді. ҚР ЭК 37-бабының 8-тармағына сәйкес сапаның нысаналы көрсеткіштері сапаның экологиялық нормативтері сақталмайтын әкімшілік-аумақтық бірліктер, аумақтар (акваториялар) үшін белгіленеді, олар сапаның экологиялық нормативтеріне он жылдан аспайтын мерзімде кезең-кезеңімен қол жеткізуді

қамтамасыз ететіндей етіп белгіленуге тиіс. Сапаның экологиялық нормативтері сақталатын тиісті әкімшілік-аумақтық бірліктердің аумақтарында сапаның экологиялық нормативтерімен салыстырғанда қоршаған орта сапасының неғұрлым жоғары деңгейін қамтамасыз ететін сапаның нысаналы көрсеткіштері белгіленуі мүмкін.

Коммуналдық қалдықтармен жұмыс істеу жөніндегі қызметті және өсу/құлау динамикасын сипаттайтын көрсеткіштер ретінде мынадаевка көрсеткіштер айқындалды:

Коммуналдық қалдықтарды басқару бағдарламасын іске асырудың нысаналы көрсеткіштері

15 кесте

№ р/с	Нысаналы көрсеткіш	Ағымдағы көрсеткіш	Жоспарлы көрсеткіш				
			2024 ж.	2025 ж.	2026ж.	2027 ж.	2028 ж.
1.	Қалдықтарды бөлек жинау үлесі	0,1%	1%	2%	3%	4%	5%
2.	Полигонға қалдықтарды шығаратын компаниялардың саны	0	1	1	1	1	1
3.	Коммуналдық қалдықтарды шығару бойынша халықты қамту	0	15%	30%	45%	60%	75%

Қазіргі уақытта Қостанай облысы әкімдігінің Табиғи ресурстар және табиғат пайдалануды реттеу басқармасы Қостанай облысының қалалары мен аудандары үшін 2024-2028 жылдарға арналған қоршаған орта сапасының нысаналы көрсеткіштерін әзірледі.

2028 жылға дейін бөлек жинау бойынша нысаналы көрсеткіш пайда болатын қалдықтардың жалпы көлемінің 31% мөлшерінде белгіленген. Бөлек жинау үшін = сұрыпталған қалдықтардың көлемі, тонна немесе м³ / пайда болған қалдықтардың көлемі, тонна немесе м³ *100% формуласы бойынша есептеледі. Қабылданған шаралардың тиімділігін бағалау үшін келесі кестеде ұсынылған есептілікті қалыптастыру қажет:

Қалдықтар туралы есеп беру

16 кесте

Есеп беру деректері	Есептілікті кім тапсырады	Кезең	Есеп беру нысаны

пайда болған коммуналдық қалдықтардың саны	- қалдықтарды шығару жөніндегі коммуналдық ұйымдар; - қайта өңделетін қалдықтарды жинау кәсіпорындары, - пайдаланылған шамдарға, термометрлерге және аккумуляторлық батареяларға арналған арнайы контейнерлерден қауіпті қалдықтарды шығаратын кәсіпорындар; - ҚТҚ полигондары	Күнтізбелік жыл	https://oos.ecogeo.gov.kz/ сайтта қалдықтарды түгендеу туралы есеп -Мемлекеттік органның сұрауы бойынша анықтама
қайта өңдеуге берілген коммуналдық қалдықтардың көлемі	- қалдықтарды шығару жөніндегі коммуналдық ұйымдар; - қайта өңделетін қалдықтарды жинау кәсіпорындары, - пайдаланылған шамдарға, термометрлерге және аккумуляторлық батареяларға арналған арнайы контейнерлерден қауіпті қалдықтарды шығаратын кәсіпорындар; - ҚТҚ полигондары	Күнтізбелік жыл	https://oos.ecogeo.gov.kz/ сайтта қалдықтарды түгендеу туралы есеп -Мемлекеттік органның сұрауы бойынша анықтама
көмілген қалдықтардың көлемі	- ҚТҚ полигондары	Күнтізбелік жыл	https://oos.ecogeo.gov.kz/ сайтта қалдықтарды түгендеу туралы есеп -Мемлекеттік органның сұрауы бойынша анықтама
Қамысты ауданы бойынша коммуналдық қалдықтардың пайда болу және жинақталу нормасы (күнтізбелік жыл)	Жергілікті атқарушы органдар	-	- Қамысты ауданы бойынша коммуналдық қалдықтардың пайда болуы мен жинақталуының бекітілген нормалары.
контейнерлік алаңдар саны	Жергілікті атқарушы органдар	-	Есеп, анықтама
контейнер алаңындағы қалдықтардың әртүрлі түрлеріне арналған контейнерлер саны,	Жергілікті атқарушы органдар	-	Есеп, анықтама
қалдықтарды әкетуге, сұрыптауға, көмуге			

тартылған кәсіпорындар саны	Жергілікті атқарушы органдар	-	Есеп, анықтама
табылған және жойылған рұқсат етілмеген қоқысорындарының саны	Жергілікті атқарушы органдар	-	Есеп, анықтама
Қайталама қалдықтарды бөлек жинау үлесі	Жергілікті атқарушы органдар	-	Есеп, анықтама

Қойылған мақсаттарға қол жеткізу іс-шаралар кешенімен қамтамасыз етіледі, олардың ішінде:

- коммуналдық ұйымның жеке сектордың, кәсіпорындардың, сауда нүктелерінің және т. б. қалдықтарды шығаруын ұйымдастыру;

- мемлекет пен жеке кәсіпкерлік субъектілері арасындағы ынтымақтастықты көздейтін ҚР ЭК 366-бабына сәйкес МЖӘ механизмін қолдану;

Экологиялық жағдайды жақсарту үшін қалдықтарды басқару қызметінен туындаған зиянды жою маңызды. Осы қызметті сипаттайтын көрсеткіштердің арасында:

- жойылған қоқыс үйінділерінің жалпы санынан үлесі (саны);
- коммуналдық қалдықтарды рұқсатсыз орналастыру орындарының санын азайту;
  - нормативтік жағдайға келтірілген коммуналдық қалдықтарды жинау және жинақтау орындарының үлесі (контейнерлік алаң).

Экономикалық көрсеткіштер арасында мыналар бар:

- коммуналдық қалдықтарды қайта өңдеу саласында жаңа жұмыс орындарын құру;
  - коммуналдық қалдықтарды бөлек жинау жүйесін ілгерілетуге, инвесторлар өндіретін қайталама шикізатты жинау бойынша акциялар өткізуге бағытталған тартылған инвестициялардың көлемі (ПЭТ бөтелке, полиэтилен, картон қаптама, жұмыртқадан жасалған науалар және т. б.);
  - қоқыс шығарудан және оларды көмуден түсетін қосымша салық түсімдері.

4. Қойылған міндеттерге қол жеткізудің негізгі бағыттары, жолдары

Қамысты ауданының ауылдарында жеке сектор және жеке тұрғын үй құрылысы басым. Сондықтан бірінші кезең әрбір үй иесінің минималды көлемі 0,2 м³ (200 литр) болатын коммуналдық қалдықтарды жинауға арналған жеке контейнер орнатуы қажет. Бұл қоқысты сақтауға арналған арнайы контейнерлер де, үйдегі контейнерлер, металл немесе ағаш бөшекелер де болуы мүмкін. Бұл жануарлардың коммуналдық көлік келгенге дейін қалдықтарды сүйремеуі үшін қажет.

Сауда нүктелері, кафелер, халыққа түрлі қызметтер көрсету пункттері, автожанармай құю станциялары, автосервистер және т. б. сондай-ақ түзілетін қалдықтардың көлеміне және оларды босату жылдамдығына байланысты көлемі кемінде 0,7 м³ және одан көп коммуналдық қалдықтарды жинау үшін жеке контейнермен жаратандырылуы тиіс. Бір-бірінен 100 м шегінде бірнеше қоғамдық

тамақтану орындары мен сауда нүктелері болған жағдайда, онда бірнеше контейнер орната отырып, контейнерлік алаңды ұйымдастыру мүмкін болады. Бұл қоқыс шығаратын машинаның жұмысын жеңілдетеді.

Қостанай облысы Қамысты ауданы мәслихатының 2022 жылғы 10 тамыздағы № 159 шешімімен айқындалған әлеуметтік объектілер (мектептер, мектепке дейінгі мекемелер, ауруханалар, медициналық мекемелер және т.б.) және аудан әкімшілігінің ғимараттары коммуналдық қалдықтардың пайда болу және жинақталу нормаларына (бұдан әрі - "нормалар") сәйкес коммуналдық қалдықтарды жинауға арналған контейнерлік алаңдармен жабдықтынады.

Өндірістік объектілердің (ШҚ, ЖШС, ЖК) меншік иелері өз қаражаты есебінен өндірістік объектілерден нормалар мен іс жүзінде пайда болатын қалдықтарды есептеу негізінде контейнерлер орната отырып, контейнерлік алаңдарды ұйымдастыруға тиіс. Контейнердің сыйымдылығы кем дегенде 7 күндік ҚТҚ жинақтауға және сақтауға жеткілікті болуы керек.

Елді мекендерде шамдарға, батареяларға, термометрлерге, аккумуляторлық батареяларға арналған кемінде бір контейнер, сондай-ақ пластикалық бөтелкелер мен қалдықтарды қабылдауға арналған кемінде бір торлы контейнер, қалайы банкалар мен шыны ыдыстарға арналған контейнер орнату қажет. Контейнерлерді адамдар көп жиналатын немесе бейнебақылаумен (мектептер, ауруханалар, ХҚКО және т.б.) ең көп баратын орындарда орнату қажет.

Қамысты ауданының тұрғындарынан коммуналдық қалдықтарды жинақтауға арналған контейнерлер санын есептеу

17 кесте

№ р/с	Ауылдық округтің атауы	Қалдықтардың пайда болу көздері	Коммуналдық қалдықтарды жинауға арналған контейнерлердің қажетті саны	Түзілетін қалдықтардың есептік көлемі
1.	Қамысты ауылдық округі, 4 ауыл	1448 үй	1448 бір. 0,2 м3 бойынша	9748 м3/жыл 26,7 м3/тәулік 186,9 м3/апта
		22 әлеуметтік объект	22 бір. 0,7-1,1 м3 бойынша	нормаларға сәйкес
		35 сауда нүктесі	35 бір. 0,7-1,1 м3 бойынша	нормаларға сәйкес
		22 кәсіпорын	22 бір. 0,7-1,1 м3 бойынша	нормаларға сәйкес
2.	Адаевка ауылдық округі,	446 адам		963,36 м3/жыл
		155 үйлер	155 бір. 0,2 м3 бойынша	2,6 м3/тәулік 18,5 м3 /апта
		4 әлеум. объект	4 бір. 0,7-1,1 м3	нормаларға сәйкес

	3 ауыл	3 сауда нүктесі	3 бір. 0,7-1,1 м3 бойынша	нормаларға сәйкес
		10 кәсіпорын	10 бір. 0,7-1,1 м3 бойынша	нормаларға сәйкес
3.	Алтынсарин ауылы 1 ауыл	1611 адам		3479,8 м3/жыл
		405 үйлер	405 бір. 0,2 м3 бойынша	9,5 м3/тәулік 66,74 м3/апта
		3 әлеум. объект	3 бір. 0,7-1,1 м3 бойынша	нормаларға сәйкес
		10 сауда нүктесі	10 бір. 0,7-1,1 м3 бойынша	нормаларға сәйкес
		1 кәсіпорын	1 бір. 0,7-1,1 м3 бойынша	нормаларға сәйкес
4.	Аралкөл ауылдық округі, 2 ауыл	172 адам		371,5 м3/жыл
		42 үй	42 бір. 0,2 м3 бойынша	1,02 м3/тәулік 7,13 м3/апта
		3 әлеум. объект	3 бір 0,7-1,1 м3 бойынша	нормаларға сәйкес
		0 сауда нүктесі	-	нормаларға сәйкес
		20 кәсіпорын	20 бір. 0,7-1,1 м3 бойынша	нормаларға сәйкес
5.	Арка ауылдық округі, 2 ауыл	1473 адам		3181,7 м3/жыл
		384 үй	384 бір. 0,2 м3 бойынша	8,71 м3/тәулік 61,0 м3/апта
		3 әлеум. объект	3 бір. 0,7-1,1 м3 бойынша	нормаларға сәйкес
		8 сауда нүктесі	8 бір. 0,7-1,1 м3 бойынша	нормаларға сәйкес
		14 кәсіпорын	14 бір 0,7-1,1 м3 бойынша	нормаларға сәйкес
6.	Бестөбе 1 ауыл	414 адам		894,24 м3/жыл
		130 үй	130 бір. 0,2 м3 бойынша	2,45 м3/тәулік 17,2 м3/апта
		4 әлеум. объект	4 бір. 0,7-1,1 м3 бойынша	нормаларға сәйкес
		3 сауда нүктесі	3 бір 0,7-1,1 м3 бойынша	нормаларға сәйкес
		3 кәсіпорын	3 бір. 0,7-1,1 м3 бойынша	нормаларға сәйкес
7.	Дружба ауылы	176 адам		380,16 м3/жыл
		50 үй	50 бір 0,2 м3 бойынша	1,04 м3/тәулік 7,3 м3/апта
		3 әлеум. объект	4 бір. 0,7-1,1 м3 бойынша	нормаларға сәйкес
		0 сауда нүктесі	3 бір. 0,7-1,1 м3 бойынша	нормаларға сәйкес

		14 кәсіпорын	3 бір 0,7-1,1м3 бойынша	нормаларға сәйкес
8.	Қарабатыр 1 ауыл	748 адам		1615,68м3/жыл
		236 үй	236 бір. 0,2м3 бойынша	4,42м3/тәулік 30,98м3/апта
		5 әлеум. объект	5 бір. 0,7-1,1м3 бойынша	нормаларға сәйкес
		6 сауда нүктесі	6 бір. 0,7-1,1м3 бойынша	нормаларға сәйкес
		2 кәсіпорын	2 бір. 0,7-1,1м3 бойынша	нормаларға сәйкес
9.	Клочков ауылдық округі 2 ауыл	490 адам		1058,4 м3/жыл
		145 үй	145 бір. 0,2м3 бойынша	2,9 м3/тәулік 20,3 м3/апта
		7 әлеуметтік объект	7 бір. по 0,7-1,1м3 бойынша	нормаларға сәйкес
		4 сауда нүктесі	4 бір. 0,7-1,1м3 бойынша	нормаларға сәйкес
		20 кәсіпорын	20 бір. 0,7-1,1м3 бойынша	нормаларға сәйкес
	Барлығы		2995 бірлік тұрғын үйдің жанындағы контейнер, Сауда нүктелерінде 69 бірлік, Әлеуметтік нысандар жанындағы 54 контейнер*	

* Жеке үйлерде ұсынылатын контейнерлер-металл б/п бөшкелер немесе ағаштан жасалған үй ыдыстары. Халық олардағы қалдықтарды қоқыс дорбаларында сақтайды.

Әрбір елді мекенде кезең кезеңімен қалдықтарды шығарудың орталықтандырылған жүйесін құру қажет:

I кезең:

- коммуналдық қалдықтарды тасымалдаушыны немесе қалдықтарды ҚТҚ полигонына шығару жөніндегі коммуналдық кәсіпорынды анықтасын,

- елді мекендердің тұрғындарымен, сауда нүктелерімен, қызмет көрсету саласында жұмыс істейтін кәсіпкерлермен, шаруа қожалықтарымен ҚТҚ полигонында қалдықтарды шығару немесе қалдықтарды қабылдау бойынша ақылы қызметтер көрсету шарттары жасалсын,

- қалдықтарды шығару кестесі белгіленсін,

- полигонға қалдықтарды беру қажеттілігі туралы халықты хабардар ету,

- қалдықтарды бөлек сұрыптау бойынша ақпараттық жұмыс жүргізілсін,

II кезең:

- тұрғын үйдің әр иесіне үйдің жанына қоқыс контейнерін орнатуды талап етілсін, ұсынылған көлемі 0,2 м³. Шамамен 4 адам тұратын бір үйден аптасына 0,17 м³ пайда болады. Тұрғындарды өз қалдықтарын қызмет көрсету ұйымына беруге және қалдықтарды жағуға үйрету керек, өйткені жағу кезінде зиянды ластаушы заттар бөлінеді. Бұл көлемді қоқыс шығаратын ұйымға үнемі беру керек. Тамақ қалдықтарын шаруашылықта қайта пайдалануға рұқсат етіледі. Тамақ қалдықтарын шаруашылықта қайта пайдалануға рұқсат етіледі.

- әрбір сауда нүктесін, әлеуметтік объектіні, қызмет көрсету саласын, өндірістік кәсіпорынды, ауыл шаруашылығы кешенін ұсынылған көлемі 0,7-1,1 м³ қоқыс контейнерін орнатуға және қалдықтардың жиналуын белгіленген орындардан тыс жерде емес, оларда жүргізуге және өз қалдықтарын кесте бойынша коммуналдық ұйымға беруге міндеттелсін.

ҚР Экологиялық кодексінің 321-бабына сәйкес коммуналдық қалдықтарды жинау мен әкетудің орталықтандырылған жүйесі инфрақұрылымының мынадаевка объектілерін құра отырып, қалдықтарды бөлек жинауды көздеу қажет:

- аудан орталығында халықтан: картон, макулатура, ПЭТ-бөтелкелер, шыны, алюминий банкалар қайталама шикізатты қабылдау және сатып алу пункті ұйымдастырылсын, халықпен ақпараттық жұмыс жүргізілсін, осы қызметке кәсіпкерлерді тартылсын,

- құрамында сынап бар шамдарды, аспаптарды, қыздыру өлшегіштерді, арнайы конейнерлерден аккумуляторлық батареяларды әкетуге және кәдеге жаратуға мамандандырылған ұйымдармен шарт жасасу қажет;

- контейнер алаңдарында қайта өңдеуге арналған торларды (пластикалық бөтелкелер мен қалдықтар, шыны бөтелкелер, қаңылтыр банкалар, металл бұйымдар) орнатылсын.

Контейнерлік алаңдар қатты жабынға орнатылуы, профиль парағымен қоршалуы, алаңның ұсынылатын мөлшері 3 м * 1,5 м, алаңға автокөлікке арналған кірме жолдар салынуы тиіс (20 сурет).

20 сурет. Қамысты ауылындағы контейнерлік алаң

Сондай-ақ, контейнер алаңының үстіне атмосфералық жауын-шашынның контейнерге түсуіне және қалдықтардың салмағын артуына жол бермейтін шатырды орнату ұсынылады. Контейнерге су түскен жағдайда контейнердің салмағы артады және бұл контейнердің коммуналдық техникаға шығарылуын қиындатады, қоқыс шығаратын техниканың көтеру механизмдері зақымдалуы мүмкін. Мұнда торлар мен арнайы контейнерлерді орнату, алаңды бейнебақылаумен және қалдықтарды белгіленген орындардан тыс жерде заңсыз шығарғаны үшін айыппұл мөлшерімен бөлу қажеттілігі туралы ақпараттық плакаттармен жабдықтау ұсынылады.

Заңды тұлғалар мен ЖК, қалдықтарды түзушілері пайда болған және берілген қалдықтардың көлемін көрсете отырып, қайта өңдеуге және көмуге қалдықтарды қабылдаған ұйымдарды көрсете отырып, жыл сайын 1 наурызға дейін қалдықтарды түгендеу бойынша есептілікті тапсыруға міндетті. Бұл есептілік кәсіпорындарды өз қалдықтарының есебін жүргізуге және оларды мамандандырылған ұйымдарға беруге ынталандырады. Осы есептілікке сәйкес экология департаменті кәсіпорынға бармай-ақ және қалдықтардың пайда болу фактілері анықталған, бірақ олардың ҚТҚ полигонына немесе қайта өңдеуге берілмеуі жағдайында үстел үсті аудитін жүргізеді, әкімшілік шаралар қабылдайды (ескерту немесе айыппұл). Есептілікті тапсыруға арналған портал <https://oos.ecogeo.gov.kz/>. Мерзімі келесі жылдың 1 наурызына дейін.

5. Бағдарламаны қаржыландырудың қажетті ресурстары мен көздері

Бағдарламаны қаржыландыру көздері жергілікті бюджет, қалдықтарды жинау, әкету, кәдеге жарату және қайта өңдеудегі мүдделі ұйымдардың меншікті қаражаты,

өндірушілердің (импорттаушылардың) кеңейтілген міндеттемелерінің операторы (Кодекстің 388-бабы 1-тармағының 10) тармақшасына сәйкес кәдеге жарату төлемі түрінде, оның банктік шотына өндірушілер мен импорттаушылардан түскен қаражаттан), отандық өндірушілердің (импорттаушылардың), халықаралық қаржы экономикалық ұйымдардың немесе донор елдердің гранттары, екінші деңгейдегі банктердің несиелері және Қазақстан Республикасының заңнамасында тыйым салынбаған басқа да көздер.

Коммуналдық қалдықтарды азайту, олармен басқару жөніндегі іс-шараларды төлеу көздерінің бірі қоршаған ортаға теріс әсер еткені үшін төлем ретінде түсетін жергілікті бюджет қаражаты болуы мүмкін. ҚР Бюджет кодексінің 64-бабының 1-тармағына сәйкес "Қоршаған ортаны қорғау жөніндегі іс-шараларға қаражат жіберу нормативі Қазақстан Республикасының Экологиялық кодексінде көзделген қоршаған ортаны қорғау жөніндегі іс-шаралар жоспарын әзірлеу және бекіту жылының алдындағы үш жыл ішінде жергілікті бюджетке түскен қоршаған ортаға теріс әсер еткені үшін төлемақының кемінде жүз пайызы мөлшерінде қабылданады".

ҚР ЭК 29-бабының 3-тармағына сәйкес "Қоршаған ортаны қорғау жөніндегі іс-шаралар" ұйымдастырылады:

1) Жергілікті деңгейде – облыстардың, республикалық маңызы бар қалалардың, астананың жергілікті атқарушы органдарымен;

2) республикалық деңгейде – қоршаған ортаны қорғау саласындағы уәкілетті органмен".

ҚР ЭК 29-бабының 7-тармағына сәйкес "Қоршаған ортаны қорғау жөніндегі бекітілген іс-шаралар жоспары осы іс-шаралар жоспарын әзірлеу және бекіту жылының алдындағы үш жыл ішінде жергілікті бюджетке түскен қоршаған ортаға теріс әсер еткені үшін төлемақының сомасынан кем емес көлемде бюджет қаражаты есебінен іске асырылады.

Қоршаған ортаға теріс әсер еткені үшін түскен төлемақы сомасынан қалыптастырылатын және қоршаған ортаны қорғау жөніндегі іс-шараларға жіберілетін қаражат жеткіліксіз болған жағдайда, қоршаған ортаны қорғау жөніндегі бекітілген іс-шаралар жоспары қоршаған ортаны қорғау саласындағы уәкілетті органның келісімі бойынша ғана өзгертілуі мүмкін".

2019 жылдан 2022 жылға дейінгі кезеңде Қамысты ауданының бюджетіне қоршаған ортаға эмиссиялар үшін төлем ретінде қоршаған ортаға эмиссиялар үшін түскен:

- 2019 жыл - 530,9 мың теңге;
- 2020 жыл - 639,4 мың теңге;
- 2021 жыл - 498,1 мың теңге;
- 2022 жыл - 395,3 мың теңге;

2023 жылға күтілетін түсімдер сомасы - 254,2 мың теңге.

Экологиялық және бюджеттік кодекстерге сәйкес бұл сома табиғатты қорғау іс-шараларын іске асыруға жұмсалуды тиіс.

6. Коммуналдық қалдықтармен басқару бағдарламасын іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспары (Қаржыландыру көлемі әрбір іс-шараны өткізуге арналған шығыстар сметасы негізінде айқындалады және тиісті жылға арналған бюджетті қалыптастыру кезінде нақтыланатын болады)

№ р/с	Іс-шараның атауы	Аяқтау нысаны	Орындауға жауаптылар	Орындау мерзімі	Қаржыландыру көлемі	Қаржыландыру көздері
1	2	3	4	5	6	7
1. Коммуналдық қалдықтармен басқарудың интеграцияланған жүйесін құру және тұтыну қалдықтарымен жұмыс істеу мәселелері бойынша нормативтік-әдістемелік және заңнамалық базамен қамтамасыз ету						
1.1.	Тұрғындардан және заңды тұлғалардан коммуналдық қалдықтарды әк е т у жөніндегі коммуналдық ұйымды тарту (Қ Т Қ полигонының меншік иесі б а р қызметтерінің жаңа немесе кеңейтілген тізбесі)	Ынтымақтастық туралы меморандум	ТҚШ бөлімі	2024 жж.	-	-
1.2.	Қалдықтарды жинауды, тасымалдауды, сұрыптауды, дайындауды, өңдеуді, қайта өңдеуді және (немесе) кәдеге жаратуды жүзеге асыратын ұйымдардың материалдық-техникалық базасын, сондай-ақ ҚТҚ жинау және тасымалдау, қокыс шығару	Есеп		2024-2028жж.	2 бірлік автокөлік жаңа техниканың құны 37,5-47 млн теңге, техниканың құны 10 млн теңгеден басталады)	Коммуналдық ұйымның

	техникасын сатып алу жүйесін жаңғырту және жетілдіру					меншікті қаражаты
1.3.	Ауданның елді мекендерін пластикалық контейнерлермен жабдықтандыру	Контейнерлерді жеткізуге арналған шарттар мен жүкқұжаттар	ауылдық округтер мен ауыл әкімдіктері, кәсіпкерлер	2024-2028жж.	54 бірлік (әлеуметтік нысандарда) 150 мың теңгеден, барлығы 8,1 млн теңге	қалдықтарды өндірушінің меншікті қаражаты
1.4.	Пластикалық қалдықтарға арналған торлы контейнерлерді сатып алу	Контейнерлерді жеткізуге арналған шарттар мен жүкқұжаттар	ауылдық округтер мен ауыл әкімдіктері, кәсіпкерлер	2024-2028жж.	69 бірлік (сауда нүктелерінде) 80 мың теңгеден, барлығы 5,52 млн теңге	Коммуналдық ұйымның меншікті қаражаты немесе бизнес субъектілерінің демеушілік көмегі
1.5.	Сауда объектілері, ең көп баратын әлеуметтік объектілер, қоғамдық тамақтану шегінде "қоқыс контейнерлік алаңдарын орналастыруға" нысаналы мақсаты бар ауылдар аумағында жер учаскелерін бөлу, оларға сауда нүктелерінен, әлеуметтік және әкімшілік объектілерден, елді мекен тұрғындарына коммуналдық қалдықтарды	Жерге акт	ауылдық округтер мен ауыл әкімдіктері	2024-2028 жж.	Нарықтық бағамен	Бюджет қаражаты, жеке

	жинауға арналған контейнерлер белгілеу.					инвестициялар
1.6.	Қайта өңдеу пункттерін ұйымдастыру үшін мүдделі тұлғаларға жер учаскелері мен үй-жайлар бөлу	МЖӘ, үй-жайды жалға алу немесе пайдалану шарты	ТҚШ бөлімі	2024-2028 жж.	Нарықтық бағамен	Бюджет қаражаты
1.7	Әділ тарифтерді белгілеу, оларды үнемі қайта қарау	Жергілікті мәслихаттың шешімі	ТҚШ бөлімі	2024-2028 жж.	2,5 млн теңге	Аудан қаражаты
1.8.	Коммуналдық қалдықтарды, олардың пайда болу көзінен үнемі шығару (тұрғын үй секторы, дүкендер, сауда және қызмет көрсету салалары, мемлекеттік және әлеуметтік объектілер, өндірістік объектілер және т.б.). Коммуналдық қалдықтарды шығару кестесі мен жиілігін анықтау	Қоқысты шығару бойынша қызметтер көрсетуге арналған шарт	Коммуналдық ұйым	2024ж.	Жасалған шарттарға сәйкес	Коммуналдық ұйымның жеке қаражаты
	Қауіпті қалдықтарды (құрамында сынап бар қалдықтарды (қызуды	Кейіннен қауіпті коммуналдық қалдықтарды қайта өңдеумен және жоюмен арнайы				

1.9.	өлшегіш, шамдар), батареяларды, аккумуляторларды және басқаларды) шығару.	контейнерлерге қызмет көрсету бойынша қызметтер көрсетуге арналған шарт	ТКШ бөлімі	2024- 2028 жж.	Жылына 2 рейс үшін 200 мың теңге	Жергілікті бюджет
1.10.	Күл-қож, құрылыс және коммуналдық қалдықтардың рұқсат етілмеген үйінділерін жою	Рұқсат етілмеген қоқысындағы жою бойынша қызметтер көрсетуге арналған шарт	ТКШ бөлімі	2024-2028 гг	бір тонна қоқыс үшін 1000 теңгеден (полигон үшін 800 мың теңгеден бастап)	Жергілікті бюджет
1.11	Қалыптасқан көзінен қалдықтарды бөлек жинауды енгізу (Экологиялық кодекстің 351-бабында көзделген құрғақ және дымқыл фракцияларға, ірі габаритті қалдықтарға, электрондық және электр жабдығының қалдықтарына, құрамында сынабы бар, медициналық, құрылыс және басқа да қалдықтарға). Әрбір бюджеттік және мемлекеттік ұйым, әрбір жеке аула, сауда объектілерінің, әлеуметтік объектілердің иелері, өндірістік	Қалдықтарды бөлек жинау үшін	Әкімдіктер, ТКШ бөлімі, мемлекеттік және жеке медициналық мекемелер	2024-2028 жж -		Облыстық және жергілікті бюджет, қалдықтарды шығарушыла

	<p>үй-жайлардың иелері дербес және өз есебінен ҚТҚ жинауға арналған контейнерлер орнатады және коммуналдық ұйыммен оларды тұрақты әкетуге шарт жасасады.</p>					рдың өз қаражаты
2. Қалдықтармен басқару бағдарламасының мониторингі						
2.1	<p>" Бағдарламада " белгіленген нысаналы көрсеткіштерге жыл сайын мониторинг жүргізу. Олардың кілттері:</p> <ul style="list-style-type: none"> - қалдықтарды бөлек жинау, сұрыптауға, қайта өңдеуге, кәдеге жаратуға және жоюға (жоюға және (немесе) көмуге) дайындау үшін. - халықты және қалдықтарды шығарумен қамту, - қалдықтарды басқару бағдарламасында белгіленген медициналық, құрамында сынап бар, 	<p>Коммуналдық қалдықтардың түрлері бойынша нысаналы көрсеткіштердің мониторингі жөніндегі есеп</p>	ТҚШ бөлімі	2024 – 2028 жж.	Сметалық құнға сәйкес	

	құрылыс қалдықтарын және т. б. шығару және кәдеге жарату					Облыстық бюджет
3. Коммуналдық қалдықтардың пайда болуын азайту, бастапқы материалдық ресурстар ретінде қайталама шикізатты барынша пайдалану						
3.1	Қайталама шикізатты жинаумен айналысатын кәсіпкерлер үшін жағдай жасау: жер учаскелерін, мүлікті пайдалануға беру, қайта шикізатты қабылдау пункттерін, қайта шикізатты жинауға арналған контейнерлік бактарды орнату үшін жалға беру. Осы мақсаттар үшін меншікті мүлкі бар кәсіпкерлерді тарту.	Жерге акті, жер учаскелерін беру шарты	Әкімдіктер, ТКШ бөлімі	2024-2028жж	-	Бюджет қаражаты, жеке инвестициялар, демеушілік көмек
3.2	Аудан аумағында қайталама қалдықтарды сұрыптауға, жинауға қайта өңдеуге қатысатын кәсіпорындардың тізбесін кеңейту	есеп	Әкімдік, бюджеттік ұйымдар, кәсіпкерлер, шаруа қожалықтары	2024 – 2028 жж.		Бюджет қаражаты, жеке инвестициялар, демеушілік көмек
4. Көмілетін коммуналдық қалдықтардың көлемін азайту аралас қалдықтардан қайта өңделетін заттарды максималды алу						
	Халықтың, кәсіпкерлердің, ұйымдардың					

4.1.	<p>қалдықтарды екі фракцияға (дымқыл және құрғақ) бөлек жинауын, оларды қалыптастыру және тиісті контейнерлерде орналастыру сәтінде ұйымдастыру. Азық-түлік қалдықтарын халықтың үй қажеттіліктері үшін пайдалануға рұқсат етіледі (үй шаруашылығына жем ретінде, үй учаскелеріне тыңайтқыш ретінде) Әрбір бюджеттік және мемлекеттік ұйым, әрбір жеке аула, сауда объектілерінің, әлеуметтік объектілердің иелері, өндірістік үй-жайлардың иелері дербес және өз есебінен ҚТҚ жинауға арналған контейнерлер орнатады және коммуналдық ұйыммен оларды тұрақты әкетуге шарт жасасады.</p>	аудандағы бөлек алымның үлесі туралы есеп	Акимат	2024 – 2028 ж	<p>Жеке үйлердегі 2995 контейнер (б/п металл бөшкелер, ағаш жәшіктер немесе кез келген контейнерлер), Әлеуметтік, сауда, өндірістік объектілердегі 229 бірлік контейнер (металл контейнердің нарықтық құны 40 мың теңгеден, пластиктен 22 мың теңгеден бастап). Контейнерге рұқсат етіледі.</p>	Жеке және қарыз қаражаттары, демеушілік көмек, гранттар
------	--	---	--------	---------------	---	---

5. Аудан аумағын абаттандыру бойынша іс-шаралар

5.1.	<p>Ауылдық округтер аумағындағы сауда нүктелері мен әлеуметтік нысандар мен әкімшілік ғимараттардың жанында қоғамдық пайдалану орындарында ұсақ коқыстарға арналған қосымша жәшіктер орнату. Урналар меншік нысанына қарамастан әрбір кәсіпорынға, ұйымға, мекемеге, дүкенге кіреберісте, қоғамдық көлік аялдамаларында біреуден кем емес мөлшерде орнатылады. Урналарды тазалау, олар толған кезде жүргізілуі тиіс.</p>	Урналарды орнату туралы фотоесеп	Әкімдіктер, ТКШ бөлімі	2024 – 2028 жж.	123 бірлік коқыс жәшігі, коқыс жәшігінің құны 6,3 - 9 мың теңге, барлығы 775-1107 мың теңге	қалдықтарды қалыптастырғандардың меншікті қаражаты
5.2.	<p>Ауқымды іс-шаралар кезінде орталық саябақтардың, спорттық және қоғамдық іс-шараларды өткізуге арналған орындардың</p>	Есеп		2024 – 2028 жж.	-	Іс-шараны ұйымдастыру

	және пластикке арналған торлардың жанында жылжымалы эко қоқыс жәшіктерін орнату.		Іс-шараны ұйымдастырушы			шының өз қаражаты
5.3.	Қайта өңделетін шикізатты макулатура, пластик, шыны, алюминий және қалайы (банклар) қабылдау пунктін ашу	Қамысты ауылында қайта шикізат қабылдау пунктін ашылуы	Әкімдік, ТКШ бөлімі, кәсіпкерлік бөлімі	2024-2028 ж.	-	жеке инвестициялар
6. Өз қалдықтарын коммуналдық ұйымдарға беруге халықты тарту						
6.1.	Контейнерлік алаңдар, орман екпелері, елді мекендердің саябақ және су қорғау аймақтары, халықтың үй маңындағы аумақтары шегінде пайдаланылатын стихиялық қоқыс үйінділерін жою	Тұрғын үй аумағынан тыс жерде полигонның болмауы.	Ауылдық округ әкімдіктері ауылдық округтердің халқы	2024-2028ж.	бір тонна қоқыс үшін 1000 теңгеден (полигон үшін 800 мың теңгеден бастап)	халықтың өз қаражаты есебінен
6.2	Тұрғындардың өз тұрғын үйінің жанына сыйымдылығы 0,2 м3 жеке контейнер орнатуы.	Әр тұрғын үйге жеке контейнерлер орнату	Ауылдық округ әкімдіктері ауылдық округтердің халқы	2024-2028 ж.	2995 бірлік (бөшкелер, ағаш ыдыстар және т. б. рұқсат етіледі)	халықтың өз қаражаты есебінен
	Коммуналдық қалдықтарды, оған тыйым салу және айыппұлдар	Әрбір сауда объектісінде, қызмет көрсету нүктесінде, әкімшілік және			БАҚ пен әлеуметтік желілерде	

6.3	туралы халықты хабардар ету жолымен өртеуді тоқтату	әлеуметтік объектіде коммуналдық қалдықтарға арналған қосымша контейнерлер орнату	Ауылдық округ әкімдіктері	2024 ж.	хабарландырулар жариялау үшін 100 мың теңге	кәсіпкерлердің өз қаражаты есебінен
6.4	Ауданның коммуналдық қалдықтарын, сауда нүктелерін және кәсіпорындарын жинауды 75% қамтуға қол жеткізумен қамтамасыз ету	Коммуналдық қалдықтарды жинау мен әкетудің орталықтандырылған жүйесінің жұмыс істеуін қамтамасыз ету	Акиматы сельских округов, отдел ЖКХ	2024 – 2028 гг.	-	Коммуналдық ұйымның және халықтың меншікті қаражаты
6.5	Коммуналдық қалдықтарды бөлек жинау деңгейін коммуналдық қалдықтар пайда болуының жалпы көлемінен 5% - ға дейін арттыру	Коммуналдық қалдықтарды көму көлемін қысқарту	ТКШ бөлімі	2028ж.	69 бірлік (сауда нүктелерінде) 80 мың теңгеден, барлығы 5,52 млн теңге	Қайта шикізат жинайтын кәсіпорындар, коммуналдық ұйымдар
6.6	Қамысты ауданының елді мекендері шегінде рұқсат етілмеген қоқыстарды, олардың жаңасы пайда болуын болғызбай, оның ішінде тұрғын үйлердің артында да толық жою.	Елді мекендердің аумағында рұқсат етілмеген қоқыс үйінділерін жою	ТКШ бөлімі Қоқыс шығаратын компания	2024-2028жж.	бір тонна қоқыс үшін 1000 теңгеден (полигон үшін 800 мың теңгеден бастап)	Контейнерлік алаңдарға қызмет көрсететін және коммуналдық қалдықтарды ҚТҚ полигонына әкетуді жүзеге асыратын қоқыс шығаратын компания
	Сауда нүктелерінің, әлеуметтік					

6.7.	объектілердің және әкімшілік ғимараттардың контейнерлік алаңдарынан халық пен кәсіпорындардың коммуналдық қалдықтарын әкетудің кестесі мен кезеңділігін белгілеу	Кесте	Қоқыс шығаратын компания	2024-2028жж.		Коммуналдық ұйымның қаражаты
6.8.	Сауда нүктелерінің және қызмет көрсету саласының (кафе, ТҚК, шаштараз және т.б.) меншік иелерінің өз қызметінен пайда болатын қайталама шикізатты қайта шикізатты қабылдау пункттеріне немесе оны жинаушыларға беру. Қайта өңдеуге жіберілетін қалдықтардың ішінде: картон және полиэтилен қаптамасы, пластикалық бөтелкелер, алюминий ыдыстар.	Қайталама шикізатты беру шарты қайталама шикізатты жинау жөніндегі ұйымдар ҚОҚ АТО - да қалдықтардың пайда болуын түгендеу жөніндегі жыл сайынғы есеп Қалдықтарды қабылдау-беру актісі отходов	Сауда нүктесінің иесі	2024-2028 жж	Қайта шикізатты қабылдау нарықтық бағамен жүзеге асырылады	Қайта өңделетін шикізатты қабылдау бойынша кәсіпорны, сауда нүктелерінің иелері
	Кеңсе ғимараттарының, жеке тұрған дүкендердің					

6.9.	және қызмет көрсету саласының меншік иелерін пайдаланған коммуналдық қалдықтарды сауда үй-жайынан қалдықтарды шығару жөніндегі коммуналдық ұйым келген сәтке дейін уақытша жинақтау үшін өз контейнерлерін орнатуға міндеттеу	Жүкқұжат, есеп	Сауда нүктесінің иесі	2024 ж.	Әлеуметтік, сауда, өндірістік объектілердегі 229 бірлік контейнер (металл контейнердің нарықтық стомость 40 мың теңгеден, пластиктен 22 мың теңгеден бастап). Контейнерге рұқсат етіледі.	Кәсіпкердің өз қаражаты
6.10.	Сауда нүктесі контейнерлерден қалдықтарды шығаруға қоқыс шығаратын компаниямен шарт жасасуы	Қоқысты шығару бойынша қызметтер көрсетуге арналған шарт	Сауда нүктесінің иесі	2024 ж.	жасалған шарттың талаптарына сәйкес	Кәсіпкердің өз қаражаты
7. Экологиялық білім беру және насихаттау						

						Бюджет
7.1	<p>Коммуналдық қалдықтарды бөлек жинау тақырыбында мектеп, колледж және ЖОО оқушыларына экологиялық білім беру бойынша іс-шаралар өткізу:</p> <ul style="list-style-type: none"> - сыныптық сағаттар, - макулатура, киім, тұрмыстық техника, батареяларды жинау бойынша акциялар, - экологиялық тақырыптағы роликтерді көрсету. 	<p>Оқу орталығымен немесе еріктілермен, коммерциялық емес қоғамдық бірлестіктермен экологиялық білімді арттыру бойынша сабақтар өткізуге шарт</p>	<p>Әкімдіктер, білім бөлімі, оқу орындары</p>	<p>2024 – 2028 жж.</p>	<p>3,450 мың теңге</p>	

						қаражаты, гранттар
7.2.	<p>Қалдықтарды бөлек жинау ауданының бұқаралық ақпарат құралдарында және әлеуметтік желілерінде тұрақты жариялау, полигондарды ұйымдастыруға, қоқыстарды жағуға және коммуналдық қалдықтармен байланысты басқа да шешу жолдарын болдырмау. БАҚ пен әлеуметтік желілерде келесі бейнелер айналдырылуы мүмкін:</p> <ul style="list-style-type: none"> - "Ауылдардағы экологиялық қауіпсіздік", - "Коммуналдық қалдықтарды бөлек жинау", - "Қайта өңдеу", - "Үй қалдықтарын сұрыптау" және т. б. 	Есеп	Әкімдіктер, ТКШ бөлімі	2024-2028 жж	жергілікті газеттегі мақаланың құны 125,44 мың теңге, 1 жылға арналған хабарландырулардың құны 67,2 теңге, әлеуметтік желілерде хабарландыруларды жариялау құны аптасына 6 мың теңге, жалпы жылдық шығындар бюджеті 300 мың теңгеге дейін	Бюджет және жеке қаражат
7.7.	БАҚ-та, олардың беттерінде, сондай-ақ әлеуметтік желілерде қайта шикізат	Есеп				

	кабылдау пункттерінің мекенжайлары мен телефондарын жариялау		Әкімдіктер, ТКШ бөлімі	2024-2028 жж .	Бір лауазымға 2-4 мың теңге	Бюджет және жеке қаражат
7.9.	Бұқаралық ақпарат құралдарының, әлеуметтік желілердің көмегімен қоқыс үйінділерін ұйымдастырғаны, әр контейнер алаңында ақпараттық плакаттар орналастырғаны және мүліктің бүлінгені үшін ықтимал айыппұлдар туралы халықты хабардар ету.	Есеп	Әкімдіктер, ТКШ бөлімі	2024-2028 жж .	1 жылға арналған хабарландырулардың құны 67,2 теңге, әлеуметтік желілерде хабарландырулардың құны 6 мың теңге/шығу, жалпы жылдық шығындар бюджеті 100 мың теңгеге дейін	Бюджет және жеке қаражат

7. Түйіндеме

1. Бұл қалдықтармен басқару бағдарламасы аудандағы коммуналдық мәселелерді шешуге бағытталған:

- осы жүйеге қатысушыларды (тұрғындарды, кәсіпкерлерді) барынша тарта отырып, қалдықтарды шығарудың орталықтандырылған жүйесін құру. қалдықтарды жинау, қайта пайдалану, қайта өңдеуге беру және көмілетін қалдықтардың көлемін азайту жолымен аудандағы қалдықтардың көлемін біртіндеп қысқарту;

- қалдықтарды бөлек жинау үлесінің көрсеткіштерін ұлғайту;
  - контейнерлік алаңдарды орнату, елді мекендер шегінде және шегінен тыс қалдықтар үйінділерін жою;

- қалдықтарды басқару бойынша МЖӘ құру шарты.

2. Қамысты ауданы Қостанай облысында орналасқан және оған 5 ауылдық округ және 17 ауыл кіреді. Қаланың тұрақты тұрғындарының саны 10043 адамды құрайды. Ауданның негізгі қызметі - өсімдік шаруашылығы және мал шаруашылығы. Халық, сонымен қатар мал мен құс өсіреді. Ауданда 231 кәсіпорын, 69 сауда нүктесі, 15 жеке кәсіпкер , 73 ауыл шаруашылығы кәсіпорны, оның ішінде шаруа қожалықтары, 10

ЖШС жұмыс істейді. Ауданда 54 әлеуметтік нысан бар, олардың ішінде фельдшерлік-акушерлік пункттер, мектеп және мектепке дейінгі оқу орындары, мәдени-сауықтыру және әкімшілік нысандар бар. Кәсіпорындардың халқы мен шаруашылық қызметі, сауда және қызмет көрсету салалары коммуналдық қалдықтардың пайда болу көзі болып табылады.

3. Қамысты ауданында тұрғындардан жыл сайын 4,34 мың тонна коммуналдық қалдықтар пайда болады, оның ішінде ҚТҚ полигонына қалдықтардың 27,8% ғана жетеді. Қалған қалдықтар рұқсат етілмеген полигондарға орналастырылады, дұрыс емес жерлерге тасталады, өртеледі. 2022 жылы жиналған қалдықтардың жалпы көлемі 2695 тоннаны құрады, оның ішінде ҚТҚ полигонында 200 тонна коммуналдық қалдықтар көмілді. Қоқысты бөлек жинау үлесі өте төмен және 2022 жылдың қорытындысы бойынша небәрі 0,5% құрады.

4. Ауданда "Аман-ер" ЖШС тиесілі 4 ҚТҚ полигоны жұмыс істейді. 2022 жылы полигондарда 2,3 мың тонна қалдықтар, оның ішінде ауыл шаруашылығы қалдықтары, күл қождары және коммуналдық қалдықтар көмілді. Қалдықтарды көмуге рұқсат етілген лимит жылына 7,999 мың тонна қалдық.

5. Осылайша, ауданда коммуналдық қалдықтар пайда болады, оларды көму орны бар, бірақ байланыстырушы буын жоқ: қайталама қалдықтарды сұрыптау және қалған қалдықтарды көму үшін халық пен кәсіпкерлердің, мемлекеттік және жеке кәсіпорындардың қалдықтарын ҚТҚ полигонына шығаратын коммуналдық ұйым. Қалдықтарды шығарудың орталықтандырылған жүйесін құру жөніндегі жұмыс оны құру сатысында тұр.

Ауданда қалдықтарды шығару жөніндегі коммуналдық ұйымның болмауы; елді мекендерде контейнерлік алаңдардың, әрбір тұрғын үйдің жанында жеке контейнерлердің болмауы ауданда тұрғын үйлердің артында, орман екпелерінде, елді мекендердің сыртында және шегінде стихиялық қоқыс үйінділерінің пайда болуына әкеледі. Рұқсат етілмеген қоқыс үйінділерін жою осы мәселені бюджет қаражаты есебінен шешетін мемлекеттік органдардың иығына түседі. Дүкендер мен жеке сектор қалдықтардың көп бөлігін тұрмыстық пештерде немесе металл бөшкелерде өртейді.

Коммуналдық ұйымның болмауының себептерінің бірі әлеуетті қызмет көрсетуші үшін тиімсіз болып табылатын қалдықтарды әкетуге арналған салыстырмалы түрде төмен тариф болып табылады. Қолданыстағы тариф кәсіпорынның ағымдағы шығындарын (ЖЖМ, жалақы, салықтар, әкімшілік шығындар) және коммуналдық ұйымды техникалық жабдықтауға инвестицияларды жабуы керек.

6. Қалдықтарды басқарудың заңнамалық тәртібі ҚР Экологиялық кодексінде сипатталған. Кодексте қалдықтарды кезең-кезеңімен қысқартуға бағытталған қалдықтар иерархиясы көзделеді. Бұл дегеніміз, ең алдымен қайта өңдеуге болатын қалдықтарды бөліп алу керек, пайда болған қалдықтарды қайта пайдалану, қайта өңдеу немесе кәдеге жарату керек және тек полигондарда соңғы рет көму керек. Осылайша,

көмілген қалдықтардың үлесі уақыт өте келе азаюы керек. Сондай-ақ, халықты ҚТҚ жинаудың, кәдеге жаратудың және өңдеудің және қалдықтарды бөлек жинаудың ұтымды жүйесі туралы хабардар ету жүзеге асырылатын болады. Қалдықтар шартты түрде қайта өңделетін және қайта өңделмейтін қалдықтарға бөлінеді, оларды көмуге болады. Кодексте олар "құрғақ" және "дымқыл" фракциялардың қалдықтары ретінде анықталады. Тұтыну қалдықтарының барлық түрлерін көму бойынша бұрын қолданылған тәсіл ақтауалды емес болып табылады. Қалдықтарды алдымен қайта өңдеу керек, тек кішкене бөлігін ғана көмуге болады. Экологиялық кодекстің 351-бабында көмуге болмайтын қалдықтардың тізімі кеңейтілді. Бұл тізімге тамақ, құрылыс, , пластмасса, шыны, қағаз, құрамында сынап бар қалдықтар және т.б. кірді.

Кодексте екі маңызды қағида енгізілген, олардың бірі: "ластаушы төлейді", басқа қағидатқа сәйкес өндіріс пен тұтыну қалдықтармен басқаруды жетілдіру қажет.

Әкімшілік кодексте қалдықтармен басқару жөніндегі операцияларды жүргізу кезінде талаптарды бұзғаны үшін жауапкершілік енгізілді. Қалдықтармен жұмыс істеу жөніндегі заңнаманы бұзғаны үшін айыппұл санкциялары ұлғайтылды. Рұқсат етілмеген қоқыс тастағаны үшін жеке тұлғаларға 40 АЕК, ал шағын бизнес субъектілеріне 100 АЕК, орта және ірі кәсіпкерлік субъектілеріне айыппұлдар одан да жоғары болуы мүмкін. Сондай-ақ қалдықтарды жинақтау, жинау, тасымалдау, жою, залалсыздандыру бойынша басқа да бұзушылықтар үшін бірқатар айыппұлдар қарастырылған. Әрине, халыққа айыппұл санкцияларын қолданудың алдында халықпен және бизнеспен өз қалдықтарын дұрыс өңдеу бойынша профилактикалық жұмыс, қалдықтарды белгіленбеген жерлерде өз бетінше жинағаны үшін ықтимал жауапкершілік туралы, ал қаскүнем құқық бұзушыларға айыппұл санкцияларын қолдану керек.

ҚТҚ полигондарына қойылатын талаптар да қатаңдатылды, олар І санаттағы объектілер ретінде 2031 жылға дейін ең үздік қолжетімді технологияларды қолдануға бағытталған кешенді экологиялық рұқсатты (КЭР) ресімдеуге міндетті. Осындай рұқсаттың қолданылу кезеңінде кәсіпорын бюджетке экологиялық төлемдерді төлеуден босатылады, босатылған қаражатқа кәсіпорын шығарындыларды, төгінділерді азайтуға және қалдықтарды орналастыруға бағытталған өз өндірісін техникалық жабдықтандыруды жүргізеді. 2031 жылдан бастап қалдықтарды көму үшін төлемақы мөлшерлемелері 2 есеге, үш жылдан кейін 3 есеге және тағы үш жылдан кейін 8 есеге ұлғаяды. Бұл халық үшін тарифтердің өсуіне, қоқыс шығару проблемаларына және қоғамдағы әлеуметтік шиеленістерге әкеледі. 2037 жылдан бастап ставкалардың өсуін ескере отырып, болашақ экологиялық төлемдердің болжамды есептеулері 12,4 млн теңгені құрауы мүмкін. Сондықтан көмілген қалдықтардың көлемін азайтып, қолжетімді технологияларды енгізу қажет. ҚТҚ полигоны үшін бұл қалдықтарды қайталама шикізатқа және қайта өңдеуге жарамсыз қалдықтарға қолмен немесе автоматтандырылған сұрыптау.

7. Ауданда коммуналдық мәселені шешу үшін бірқатар іс-шаралар ұйымдастырылады, олардың ішінде:

- коммуналдық техникамен жабдықтырылған ҚТҚ полигонына қалдықтарды шығару бойынша жаңа ұйым тарту немесе құру;

- контейнерлік алаңдарды, оларға контейнерлер мен бейнебақылау камералары орнатып ұйымдастыру, аудан тұрғындарының өз үйлерінің жанында коммуналдық ұйым келгенге дейін өз қалдықтарын уақытша жинақтау үшін көше контейнерлерін немесе сыйымдылықтарды орнату;

- аудан тұрғындарымен және сауда нүктелерімен қоқысты міндетті түрде шығаруға шарттар жасасу. Осылайша, қоқысты шығару бойынша халықты 100% қамтуға қол жеткізу қажет,

- адамдар көп жиналатын жерлерде (дүкендерде, стадиондарда, мектептерде, медициналық мекемелерде) пластик қалдықтарға арналған торлар, қағаз және картон қалдықтарына арналған жабық контейнерлер, құрамында сынап бар қалдықтар мен батареяларға арналған арнайы контейнерлер орнату;

- кәсіпкерлерді қайта шикізатты қабылдау пункттерін ашуға тарту; оларға МЖӘ немесе қолдаудың өзге де түрлері (ақпараттық, үй-жайлар мен жер учаскелерін беру және т. б.) шеңберінде жағдайлар жасау;

- қайта шикізат жинаушыларды ауданға тарту, оларға қолдау көрсету;

- халықпен және кәсіпкерлермен өз қалдықтарымен жұмыс істеу мәдениеті туралы, үй жағдайында өз қалдықтарын сұрыптау және оларды тиісті контейнерлерге орналастыру қажеттілігі туралы ақпараттық жұмыс жүргізу, қайталама шикізатты қайта шикізат пункттеріне жатқызу, киімді аз қамтылғандарға тарату, өз қалдықтарын белгіленбеген жерлерде сақтағаны үшін айыппұл санкцияларының мөлшері туралы хабардар ету. Соңғы тыңдаушыға ақпаратты жеткізуге халықпен кездесулер ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік желілер, БАҚ, whatsapp мессенджерлері, жеделхаттар және т. б. арқылы тарату көмектеседі. Ауыл жағдайында ақпараттық жұмысты халықпен кездесулерде, мектептерде оқу сабақтары кезінде де жүргізуге болады. Тауарлар мен қалдықтарды қайта пайдалану бойынша барлық мүмкін конкурстар, акциялар, мастер-класстар және т. б. өткізу жақсы жауап алады.

8. Бағдарламада, оның қолданылу мерзімі 5 жыл ішінде қол жеткізілуі тиіс нысаналы көрсеткіштер белгіленген. Бұл қалдықтарды сұрыптау үлесін 10%-ға дейін ұлғайту, соның ішінде тамақ қалдықтарын тарту, қалдықтарды "құрғақ" және "дымқыл" фракцияларға сұрыптауды өткізу, халықты және қоқыс шығару жөніндегі сауда нүктелерін 75% қамту, коммуналдық техника паркін ұлғайту, қоқысты шығару жиілігін ұлғайту, қалдықтарды шығару жиілігін ұлғайту, қалдықтарды шығару жиілігін ұлғайту контейнерлік алаңдардың тәртібі, оларды сыйымдылығы 0,7-1,1 м3 контейнерлермен толықтыру, қайта шикізат жинауға арналған контейнерлерді ұлғайту. Қоқыс шығаратын компаниялар да сұрыптау желісін сатып алуға міндеттеме алуы керек.

Нысаналы көрсеткіштерге қол жеткізу экологиялық, Салық және әкімшілік кодекстердегі жаңа өзгерістерді талап етеді.

Тұрғын үй секторынан коммуналдық қалдықтарды шығару бойынша орталықтандырылған жүйені ұйымдастыру және толыққанды жұмыс жасау бойынша қойылған мақсатты іске асыру үшін келесі қадамдарды орындау қажет:

- Халықты қалдықтарды "құрғақ" және "дымқыл" фракцияларға, ірі габаритті қалдықтарға, бу жиһаздарына, құрылыс қалдықтарына өз есебінен ҚТҚ полигонына шығаруға үйретсін;

- Ауылдық округтердің әкімдіктері контейнерлік алаңдар астында жер учаскелерін ресімдеп, оларды қызмет көрсететін компанияға жалға берсін;

- "құрғақ" және "дымқыл" фракциялардың коммуналдық қалдықтары бөлек шығарылуы тиіс;

- контейнерлік алаң контейнерлік алаңның периметрі бойынша 5 м шегінде рұқсатсыз орналастырылған коммуналдық қалдықтардан тазартылуы тиіс;

- контейнерлік алаңдар шегінде құрамында сынап бар шамдар мен батареяларды сақтауға арналған арнайы контейнерді орналастыруға учаске бөлінсін. Мұндай контейнерлерге қызмет көрсету жергілікті бюджет қаражаты есебінен көзделсін;

- жазғы уақыт кезеңінде қалдықтардың "дымқыл" фракциясына арналған контейнерлер жуғыш заттарды қолдана отырып, жуылуы және он күнде кемінде 1 рет дезинфекциялануы тиіс;

- қыс мезгілінде мамандандырылған автокөліктің жұмысы мен халықтың пайдалануына қалыпты жағдай жасау үшін контейнерлік алаңдарға кіреберістер мен кірме жолдарды қар мен мұздан тазартуды қамтамасыз етсін;

- қоқыс шығаратын компания ҚТҚ полигонында қалдықтарды көму көлемін азайту үшін өзінің қабылдау пунктінде қалдықтарды сұрыптауды ұйымдастыруы керек;

- халық ҚТҚ полигонына немесе мүдделі тұлғаларға, мамандандырылған ұйымдарға көнді, күл қождарын, құрылыс қалдықтарын, ірі көлемді қалдықтарды (тұрмыстық техника, жиһаз және т.б.) дербес және өз есебінен әкетсін. Медициналық ұйымдар өз есебінен медициналық қалдықтарын кәдеге жаратуға мамандандырылған ұйымдарға беруі тиіс;

- жер учаскелерін, мемлекеттік мүлікті бөлу, контейнерлер мен контейнерлік алаңдарды сатып алу және оларды коммуналдық ұйымдарға қызмет көрсетуге беру, бейнебақылау камераларымен жарақтандыру, ауданда ақпараттық науқан жүргізу, рұқсат етілмеген қоқыс үйінділерін жоюға қаражат бөлу және т. б. бөлу жолымен мемлекеттік-жекешелік әріптестік (МЖӘ) іске асырылсын;

- ауданның коммуналдық мәселелерін және оларды шешу жолдарын жариялауға БАҚ-қа тапсырыс берілсін, қалдықтарды бөлек сұрыптау тақырыбында білім беру

қоқыстар д ы шығару									
Қамысты ауылынд а қоқыс шығару	" Қамысты ауданы әкімдігіні ң Қамысты ауылдық округі әкімінің аппараты " ММ				2500 м3				3280000
Қамысты ауылынд а қоқысты шығару	" Қамысты ауданы әкімдігіні ң Қамысты ауылдық округі әкімінің аппараты " ММ				476,19 м3				1000000
Қамысты ауылынд а қоқысты шығару	" Қамысты ауданы әкімдігіні ң қаржы бөлімі" мемлекет т і к мекемесі	2500 м3							
Қамысты ауданы, Қарабаты р ауылынд а қоқыс шығару (рұқсат етілмеген қоқысорн ын жою)	" Қамысты ауданы әкімдігіні ң қаржы бөлімі" ММ	800 т				699000			
Арқа ауылына н қоқыс шығару	" Қамысты ауданы әкімдігіні ң Арқа ауылдық округі әкімінің						1071428		

	апараты " ММ		5985 м3						
Қамысты ауылынд а ғ ы полигонғ а орналаст ы р а отырып, Қ Т Қ әкету жөніндегі қызметте р	" Қамысты ауданы әкімдігіні ң тұрғын үй-комму налдық шаруашы лық, жолаушы лар көлігі және автомоби л ь жолдары бөлімі" ММ	2855 м3				2500000			
Қ Т Қ, қалдықта рды, күл қожын шығару									
Қ Т Қ шығару	" Қ Р А Ш М А Ө К Мемлеке ттік инспекци я комитеті н і ң Қостанай облысты қ аумақтық инспекци ясы" ММ				0,7 м3			20751	
Қ Т Қ шығару	" Азаматта р ғ а арналған үкімет" мемлекет т і к корпорац иясы " КЕАҚ				216 м3			64027	
	" Қазақста н Республи								

<p>ҚТҚ, қожды шығару, орналастыру және көму</p>	<p>касы Төтенше жағдайлар Министрлігі Қостанай облысының Төтенше жағдайлар департаментінің Өрт сөндіру және авариялық-құтқару жұмыстары қызметі (Қостанай қаласы)" ММ</p>			<p>11,27 м3</p>				<p>45000</p>
<p>ҚТҚ, қожды шығару, орналастыру және көму</p>	<p>" Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігінің Қостанай облысы бойынша Ұлттық статистика бюросының департаменті" РММ</p>			<p>3,45 м3</p>				<p>149892</p>
<p>ҚТҚ, қожды шығару,</p>	<p>" ҚАЖсервис" ЖШС Қостанай</p>						<p>390000</p>	

орналастыру және көму	облыстық филиалы			260 м3					
ҚТҚ, қожды шығару, орналастыру және көму	"Қазақстан Республикасы Төтенше жағдайлар Министрлігі Қостанай облысының Төтенше жағдайлар департаментінің Өрт сөндіру және авариялық-құтқару жұмыстары қызметі (Қостанай қаласы)" ММ			11,27 м3			33145		
ҚТҚ, қожды шығару, орналастыру және көму	"Азаматтарға арналған үкімет" мемлекеттік корпорациясы" КЕАҚ Қостанай облысы бойынша филиалы			135 м3			35509		
	"Қостанай облысы әкімдігінің ақпараттандыру,								

ҚТҚ, қожды шығару, орналаст ыру және көму	мемлекет тік қызметте р көрсету және мұрағатт а р басқарма сының " Қостанай облысын ы ң мемлекет тік мұрағаты " КММ			15 м3			6696	
Аралкөл ауылына н ҚТҚ шығару	" Казгидро мет" РМК			7,45 м3			25000	
ҚТҚ, қожды шығару, орналаст ыру және көму	" Қазақста н Республи касы Денсаул ық сақтау министрл ігі санитари ялық-эпи демиолог иялық бақылау комитеті нің Қостанай облысын ы ң санитари ялық-эпи демиолог иялық бақылау департаме нті" РММ			9,66 м3			20535,7	
	" Қазақста н Республи касы Қаржы							

ҚТҚ, қожды шығару, орналаст ыру және көму	министрл і г і Мемлеке ттік мүлік және жекешел ендіру комитеті н і ң Қостанай мемлекет тік мүлік және жекешел ендіру Департам енті" ММ		216 м3				37000		
ҚТҚ, қожды шығару, орналаст ыру және көму	" Қазгидро мет" РМК	7,49 м3				15552.41			
ҚТҚ, қожды шығару, орналаст ыру және көму	" Қазақста н Республи касы Денсаул ық сақтау министрл і г і санитари ялық-эпи демиолог иялық бақылау комитеті н і ң Қостанай облысын ы ң санитари ялық-эпи демиолог иялық бақылау департа менті" РММ	9,66 м3				23000			
	" Қазақста								

ҚТҚ шығару, орналастыру және көму	н Республикасы Қаржы министрлігі Мемлекеттік мүлік және жекешелендіру комитетінің Қостанай мемлекеттік мүлік және жекешелендіру Департаменті" ММ		25 тонн			25000			
Қостанай облысы бойынша КЕАҚ филиалының Қамысты бөлімінде (ХҚКО) ҚТҚ жинау және көму	" Азаматтарға арналған үкімет" мемлекеттік корпорациясы" КЕАҚ	25 м3			60510				
Қатты тұрмыстық қалдықтарды қабылдау, әкету, орналастыру (көму) жөніндегі қызметтер	" Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігі Мемлекеттік мүлік және жекешелендіру комитетінің Қостанай мемлекеттік мүлік				24000				

	және жекешелендіру Департаменті" ММ	24,75 м3							
Көлемі 1,1 текше метр болатын қоқыс жәшігі, жылжымалы пластикалық еуроконтейнер техникалық ерекшелікке сәйкес қатты тұрмыстық қалдықтарды жинауға, сақтауға арналған	"Қамысты ауданы әкімдігінің тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық, жолаушылар көлігі және автомобиль жолдары бөлімі" ММ				Саны 6 дана.				509340
ҚТҚ полигондарына шығару және көму	№ 1 Қамысты мектебі	274,66 м3		178,66 м3	282,96 м3	169000		159000	196800
ҚТҚ полигондарына шығару және көму	№ 2 Қамысты мектебі	204,86 м3			142,68 м3	126000		98000	99200
ҚТҚ полигондарына шығару және көму	Адаевка мектебі	97,31 м3	77,16 м3	231,57 м3	227,28 м3	327000	272966	259000	361700
ҚТҚ полигондарына		137,67 м3		374,44 м3	336,82 м3	486500		468000	517777

шығару және көму	Алтынсарин мектебі								
ҚТҚ полигондарына шығару және көму	Бестөбе мектебі	130,48 м3	103,11 м3	253,18 м3	240,48 м3	457500	304880	347000	398700
ҚТҚ полигондарына шығару және көму	Дружба мектебі	64,87 м3	50,4 м3	161,94 м3	154,32 м3	292000	219464	255000	280900
ҚТҚ полигондарына шығару және көму	Краснооктябрь мектебі	191,03 м3	183,35 м3	378,8 м3	374,4 м3	681000	490206	493591	517777
ҚТҚ полигондарына шығару және көму	Жайылма мектебі	86,36 м3	66,54 м3	184,43 м3	191,84 м3	306000	281960	280132	297777
ҚТҚ полигондарына шығару және көму	Қарабатыр мектебі	121,76 м3	116,58 м3	280,79 м3	302,5 м3	386000	358415	348000	504900
ҚТҚ полигондарына шығару және көму	Клочков мектебі	84,85 м3	88,98 м3	179,17 м3	187,36 м3	326000	296113	266270	277777
ҚТҚ полигондарына шығару және көму	Ливанов мектебі	80,13 м3	70,77 м3	228,39 м3	242,36 м3	400000	284802	329000	427777
ҚТҚ полигондарына шығару және көму	Талдықөл мектебі	67,02 м3		157,76 м3	153,68 м3	253000		216000	237777

ҚТҚ полигонд арына шығару және көму	" Қамысты аудандық аурухана сы" КМК							
ҚТҚ полигонд арына шығару және көму	" Қазақста н Республи касы Стратеги ялық жоспарла у және реформал а р агенттігі нің Қостанай облысы бойынша Ұлттық статисти к а бюросын ы ң департа менті" РММ			165,6 м3				149892.1 7
ҚТҚ полигонд арына шығару және көму	Қостанай облысы әкімдігі білім басқарма сының " Қамысты ауданын ың білім бөлімінің " Қарлыға ш " бөбекжай ы" КМК			178 м3			448229	
ҚТҚ полигонд арына шығару және көму	" Қазақста ндық аграрлық сарапта ма" АҚ			6,44 м3			11161,48	
	Қостанай облысы							

<p>ҚТҚ полигондарына шығару және көму</p>	<p>әкімдігі дене шынықтыру және спорт басқармасының "Қамысты аудандық балалар-жасөспірімдер спорт мектебі" КММ</p>			<p>33,81 м3</p>				<p>61212.25</p>	
<p>ҚТҚ полигондарына шығару және көму</p>	<p>"Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрлігі Агроөнеркәсіптік кешендегі мемлекеттік инспекция комитетінің Қостанай облыстық аумақтық инспекциясы" ММ</p>			<p>12,03 м3</p>				<p>18045</p>	
<p>ҚТҚ полигондарына шығару және көму</p>	<p>"Қостанай облысы әкімдігі денсаулық сақтау басқармасының Қамысты аудандық ауруханасы" КМК</p>								

ҚТҚ полигондарына шығару және көму	" Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігі Мемлекеттік мүлік және жекешелендіру комитетінің Қостанай Мемлекеттік мүлік және жекешелендіру департаменті" ММ			18 м3				37000	
ҚТҚ полигондарына шығару және көму	" Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігі Мемлекеттік мүлік және жекешелендіру комитетінің Қостанай Мемлекеттік мүлік және жекешелендіру Департаменті" ММ		25 тонн				25000		
Б, В класындағы медициналық									

қалдықтарды кәдеге жарату.									
Қостанай облысы әкімдігі денсаулық сақтау басқармасының "Қамысты аудандық ауруханасы" КМК	Қостанай облысы әкімдігі денсаулық сақтау басқармасының "Қамысты аудандық ауруханасы" КМК				5400 кг			2565000	2700000
"Қостанай облыстық жедел медициналық жәрдем станциясы" КМК	"Қостанай облыстық жедел медициналық жәрдем станциясы" КМК		50 кг				50000		
Ақпараттық іс-шаралар									
Қамысты ауданының қалдықтарының басқару бағдарламасын әзірлеу									2 644 000
Барлығы		7042,8 м3 + 800 тонна = 2208,4	6807 м3 + 25,05 т = 1386,45 тонна	3712,57 м3 = 742,5 тонна	6284,04 м3 + 5,4 т = 1262,2 тонна	7 681 133	3 860 705	7 358 218	12 631 154 (қалдықтарды шығаруға), 2644000 (қалдықтармен басқару бағдарламасына)

© 2012. Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің «Қазақстан Республикасының Заңнама және құқықтық ақпарат институты» ШЖҚ РМК